

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ»

**Χωρικός διαχωρισμός των μεταναστών στην
ελληνική επικράτεια**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιμέλεια: Ευάγγελος Ελ. Χατζηαλεξίου

Επιβλέπων: Επίκουρος καθηγητής Πασχάλης Αρβανιτίδης

ΒΟΛΟΣ, 2015

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών της Εφαρμοσμένης Οικονομικής του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή της εργασίας μου, κύριο Πασχάλη Αρβανιτίδη, για την σημαντική βοήθεια που μου προσέφερε και τις πολύτιμες συμβουλές του καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας, καθώς και για την υπομονή του. Επιπρόσθετα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών, καθώς και τους συναδέλφους – συμφοιτητές μου για την συνολική εμπειρία.

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
1. Εισαγωγή	7
2. Το θεωρητικό υπόβαθρο του φαινομένου της μετανάστευσης.....	9
2.1. Εισαγωγή.....	9
2.2. Η πολιτική προσέγγιση της μετανάστευσης	9
2.3. Η οικονομική προσέγγιση της μετανάστευσης.....	12
2.4. Η κοινωνιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης.	15
2.5. Η Μετανάστευση στην Ελλάδα	17
2.5.1. Ενσωμάτωση των μεταναστών.....	18
2.5.2. Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα	20
2.5.3. Η περίπτωση των Ελλήνων Ποντίων	22
2.6. Η Μετανάστευση στην Ευρώπη	23
2.7. Συμπεράσματα	25
3. Χωρικός διαχωρισμός των μεταναστών	27
3.1. Εισαγωγή.....	27
3.2. Ορισμός του χωρικού διαχωρισμού	28
3.3. Χωρικός διαχωρισμός και κοινωνική ανισότητα	29
3.4. Οι πέντε διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού.....	32
3.5. Αντιπροσωπευτικοί δείκτες αποτίμησης του χωρικού διαχωρισμού	39
3.6. Οι επιπτώσεις του χωρικού διαχωρισμού	47
3.7. Μεταβολή της χωροθέτησης του γηγενούς και μεταναστευτικού πληθυσμού για την περίοδο 2001 -2011.....	50
3.8. Συμπεράσματα	52
4. Εμπειρική μελέτη του χωρικού διαχωρισμού στις ελληνικές πόλεις.....	53
4.1. Εισαγωγή.....	53
4.2. Μεθοδολογία	53
4.3. Εμπειρική ανάλυση.....	55

4.4. Συμπεράσματα	77
5. Σύνοψη	78
5.1. Επίλογος	78
5.2. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.....	78
6. Βιβλιογραφία	80
Παράρτημα	86

Υπεύθυνη δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας της παρούσας εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης, αναγράφονται οι βιβλιογραφικές πηγές από τις οποίες έγινε χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία προετοιμάστηκε προσωπικά και αποκλειστικά από εμένα για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Ο δηλών

Ευάγγελος Χατζηαλεξίου

Βόλος, 28/1/2015

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση του φαινομένου του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών στις μεγαλύτερες πόλεις της ελληνικής επικράτειας. Αναλύονται δύο βασικές διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού, η χωρική ανομοιομορφία και η χωρική έκθεση, υπολογίζονται οι δείκτες ανομοιογένειας και απομόνωσης με βάση τα δεδομένα της απογραφής του 2001 και προσδιορίζονται τα χαρακτηριστικά που συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωση του συγκεκριμένου χωρικού προτύπου μέσω ενός οικονομετρικού υποδείγματος. Τα αποτελέσματα που προκύπτουν συνάδουν με το θεωρητικό πλαίσιο της μετανάστευσης και του χωρικού διαχωρισμού, καθώς και με τις αρχές της οικονομικής θεωρίας.

Λέξεις-κλειδιά: Μετανάστευση, Χωρικός Διαχωρισμός, Δείκτης Ανομοιότητας, Δείκτης Απομόνωσης, Αστική Οικονομία, Οικονομική Μεθοδολογία, Οικονομικά των Μειονοτήτων

Κωδικοί JEL: R00, B41, J15

Abstract

The aim of this report is to measure the spatial segregation of immigrants in the largest cities of the Greek territory through the analysis of two basic dimensions of spatial segregation, the spatial dissimilarity and the spatial exposure. To this end, we focus on the evaluation of the dissimilarity and isolation index. Moreover, we determine the characteristics of social and economic theory that contribute significantly to this particular spatial pattern using econometric methods. The conclusive results are consistent with the theoretical framework of migration, spatial segregation and the principles of economic theory.

Keywords: Immigration, Spatial Segregation, Dissimilarity Index, Isolation Index, Urban Economics, Economic Methodology, Economics of Minorities

JEL Classification Codes: R00, B41, J15

1. Εισαγωγή

Η τρέχουσα δυναμική της διεθνούς μετανάστευσης στη σύγχρονη εποχή είναι στενά συνδεδεμένη με τις διεθνείς εξελίξεις σε πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Η διεθνής μετανάστευση αναφέρεται στη διαδικασία κατά την οποία τα εμπλεκόμενα μέλη σχηματίζουν συνδέσεις με τις κοινωνίες υποδοχής και τις κοινωνίες προέλευσης και αποτελεί φαινόμενο που εντείνεται με την πάροδο των ετών. Σε αυτήν την δομική διαμόρφωση των διεθνών κοινοτήτων κρίνεται σκόπιμη η δημιουργία κοινωνικών δικτύων αμοιβαιότητας, εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης, τα οποία θα αποτελέσουν ασπίδα για την προστασία της κοινωνικής μειοψηφίας.

Παρατηρείται το γεγονός ότι όταν οι μετανάστες αποτελούν τμήμα του κοινωνικού ιστού μίας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής και αντιμετωπίζουν βασικά ζητήματα ως προς το θέμα της επιβίωσης, τότε ανταποκρίνονται στην ανάγκη αυτή μέσω της δημιουργίας μίας γεωγραφικής θέσης, που ευνοεί τη διαφύλαξη της εθνικής ταυτότητας μέσω της δυναμικής της γκετοποίησης. Η διαδικασία αυτή περιγράφει το φαινόμενο του χωρικού διαχωρισμού μέσω των εδαφικών και κοινωνικών συγκεντρώσεων εθνοτικής πολυμορφίας σε μία συνεχώς μεταβαλλόμενη κοινωνική και πολιτιστική σύνθεση που ενδέχεται να προκαλέσει προβλήματα συνύπαρξης των κοινωνικών ομάδων κυρίως στα αστικά κέντρα. Συνεπώς, κρίνεται επιτακτική η ανάλυση και αποτίμηση του φαινομένου αυτού, οι οποίες αποτελούν διαδικασίες που θα συμβάλλουν στην εφαρμογή των απαραίτητων ενεργειών για τη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Σκοπός της παρούσας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση του φαινομένου του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών στις μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις και συγκεκριμένα στις πρωτεύουσες των νομών της ελληνικής επικράτειας. Αρχικά, παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο της μετανάστευσης μέσω της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνιολογικής προσέγγισης και παρατίθενται ορισμένες ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις περί μετανάστευσης για την περίπτωση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακολούθως αναλύεται το φαινόμενο του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών με κριτήριο αναφοράς το θεμελιώδες άρθρο των Massey και Denton (1988), παρουσιάζεται η σχέση χωρικού διαχωρισμού και κοινωνικών ανισοτήτων, αποτυπώνονται οι δείκτες που ερμηνεύουν το συγκεκριμένο

φαινόμενο μέσω θεωρητικής και μαθηματικής διατύπωσης και παρατίθενται οι επιπτώσεις του φαινομένου του διαχωρισμού.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρατίθεται η εμπειρική μελέτη, η οποία περιλαμβάνει την αποτίμηση του χωρικού διαχωρισμού στις δύο βασικές διαστάσεις, τη χωρική ανομοιομορφία και τη χωρική έκθεση, μέσω του υπολογισμού των δεικτών ανομοιογένειας και απομόνωσης με βάση τα δεδομένα της απογραφής του 2001. Τέλος, προσδιορίζονται τα κοινωνικά, οικονομικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά που συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωση του συγκεκριμένου χωρικού προτύπου μέσω ενός οικονομετρικού υποδείγματος και συγκεκριμένη της μεθόδου των ελαχίστων τετραγώνων (OLS). Τα αποτελέσματα που προκύπτουν συνάδουν με το θεωρητικό πλαίσιο της μετανάστευσης και του χωρικού διαχωρισμού, καθώς και με τις αρχές της οικονομικής θεωρίας.

2. Το θεωρητικό υπόβαθρο του φαινομένου της μετανάστευσης

2.1. Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύεται το φαινόμενο της μετανάστευσης, το οποίο κατά κύριο λόγο απασχολεί τις χώρες «υποδοχής» και τις χώρες «προέλευσης». Ωστόσο, το συγκεκριμένο φαινόμενο έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον των εμπλεκόμενων χωρών, καθώς και της διεθνούς κοινότητας λόγω των ραγδαίων κοινωνικών μεταβολών που οφείλονται και εντείνονται από την τάση της παγκοσμιοποίησης. Η διεθνής μετανάστευση εκτός από δημογραφικές μεταβολές επιφέρει οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές, γεγονός το οποίο τα τελευταία χρόνια έχει οδηγήσει στη μελέτη των συγκεκριμένων επιπτώσεων, οι οποίες, ωστόσο, διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Εντύπωση προκαλεί τις τελευταίες δεκαετίες ότι χώρες οι οποίες ήταν κυρίως χώρες προέλευσης έχουν μετατραπεί σε χώρες υποδοχής και αντίστροφα, ενώ ταυτόχρονα έχουν εμφανιστεί και νέες χώρες προέλευσης, εξέλιξη η οποία οφείλεται στις σημαντικές οικονομικές και πολιτικές ζυμώσεις που διαδραματίστηκαν στο διάστημα αυτό. Η Ελλάδα είναι μία από τις χώρες οι οποίες από χώρες προέλευσης μετατράπηκαν σε χώρες υποδοχής, όπου οι αλλοδαποί αποτελούν ένα αξιοσημείωτο κομμάτι του πληθυσμού. Στο κεφάλαιο αυτό, αναλύεται το φαινόμενο της διεθνούς μετανάστευσης, καθώς και οι επιπτώσεις της στις διάφορες εκφάνσεις της κοινωνίας της χώρας υποδοχής.

2.2. Η πολιτική προσέγγιση της μετανάστευσης

Η αντιμετώπιση της μετανάστευσης και η μεταναστευτική πολιτική που ακολουθείται από τις ανεπτυγμένες βιομηχανικές χώρες διαφέρει ανάλογα με τον βαθμό στον οποίο οι πολίτες επιθυμούν να επικροτήσουν την είσοδο μεταναστών. Οι χώρες, οι οποίες είναι πιο ανεκτικές στην μετανάστευση είναι εκείνες των οποίων η εθνική ταυτότητα δεν ταυτίζεται με την υπηκοότητα, δίνοντας έμφαση στη συμμετοχή του ατόμου στην κοινωνία, με αποτέλεσμα κάθε μετανάστης να θεωρείται ως εν δυνάμει υπήκοος. Εν αντιθέσει με τις χώρες οι οποίες δεν είναι ανεκτικές στους

μετανάστες, η υπηκοότητα, η ιθαγένεια και η εθνική ταυτότητα ταυτίζονται και οι μετανάστες θεωρούνται ως ξένοι (Shiller et al, 1992).

Επιπρόσθετα, η ανεκτικότητα μίας χώρας προς τους μετανάστες, και κατ' επέκταση και η μεταναστευτική πολιτική της χώρας, μεταφράζεται και σε οικονομικούς όρους. Όπως αναφέρει και οι Leitner και Lester (2009), οι κοινωνικές τάξεις μέσα σε μία χώρα θα έχουν αντικρουόμενα συμφέροντα τα οποία οδηγούν σε αντίθετες θέσεις στο ζήτημα της μετανάστευσης. Αυτό σημαίνει ότι οι εργοδότες, που αποτελούν μία σημαντική τάξη επιρροής τίθενται υπέρ της μετανάστευσης ενώ αντίστοιχα τα εργατικά σωματεία, τα οποία και αυτά αποτελούν μια σημαντική τάξη επιρροής, τίθενται ενάντια στην μετανάστευση καθώς μπορεί να θεωρήσουν ότι η είσοδος ξένου εργατικού δυναμικού στην χώρα μπορεί να οδηγήσει σε μείωση των μισθών ή σε δυσμενή αλλαγή των εργασιακών συνθηκών.

Αυτές οι υποθέσεις όσον αφορά την ανεκτικότητα και την μεταναστευτική πολιτική της εκάστοτε χώρας θα πρέπει να αναλυθούν υπό το πρίσμα της γεωγραφικής επέκτασης και εγκατάστασης των μεταναστών, καθώς όπως ανέφερε και ο White (1993), οι μετανάστες με την άφιξή τους σε μία χώρα δεν διασπείρονται τυχαία ούτε ομοιόμορφα σε όλους τους πιθανούς προορισμούς. Οι μετανάστες εγκαθίστανται κατά κύριο λόγο σε περιοχές όπου υπάρχει ζήτηση για εργατικό δυναμικό ή αυξημένες ευκαιρίες απασχόλησης, όπως συμβαίνει κατά βάση στα μεγάλα αστικά κέντρα. Η συγκέντρωσή τους σε αυτές τις περιοχές και η αύξηση του πληθυσμού τους, οδηγεί στην δημιουργία έντασης ανάμεσα στους δύο πληθυσμούς (γηγενείς και μετανάστες), κάτι που θα μπορούσε να αποφευχθεί με την πιο ομοιογενή διασπορά των μεταναστών σε όλη την έκταση της χώρας και τη σχετική αφομοίωση αυτών των πληθυσμών.

Η συγκέντρωση των μεταναστευτικών πληθυσμών σε συγκεκριμένες περιοχές αυξάνει τα κόστη ευκαιρίας σε κοινωνικούς και οικονομικούς όρους σε αυτές τις περιοχές, διευκολύνοντας την δημιουργία πολιτικών και κοινωνικών ομάδων που είναι αντίθετες με την εγκατάσταση των μεταναστών σε αυτές τις περιοχές και σε ένα γενικότερο πλαίσιο αντιτίθενται στην υποδοχή και αποδοχή των μεταναστών. Παράλληλα, η ζήτηση για εργατικό δυναμικό μεταναστών κατά βάση στηρίζεται από τις επιχειρήσεις οι οποίες επηρεάζουν την εκάστοτε κυβέρνηση. Σε τοπικό επίπεδο, ανεξάρτητα από την γενική εικόνα της οικονομίας, η στήριξη στους μετανάστες

αυξάνεται όταν τα επίπεδα ανεργίας είναι χαμηλά και μειώνεται όταν υπάρχει ευελιξία στις εργασιακές σχέσεις και υψηλή κινητικότητα κεφαλαίου. Επιπλέον, επιχειρήσεις που έχουν μεγαλύτερη ευχέρεια στην μετακίνηση του κεφαλαίου μπορούν να μετακινήσουν τις μονάδες παραγωγής σε περιοχές με αξιοποίηση εργατικού δυναμικού χαμηλού κόστους, ενώ επιχειρήσεις που δεν έχουν την ευχέρεια μετακίνησης των μονάδων παραγωγής αποδεικνύονται πιο ένθερμοι υποστηρικτές της μετανάστευσης, καθώς δύνανται να χρησιμοποιήσουν το μεταναστευτικό ανθρώπινο δυναμικό και να μειώσουν τα κόστη παραγωγής υπό την προϋπόθεση του παράγοντα ευελιξίας ως προς την εργασία. Επομένως, περιοχές στις οποίες κυριαρχούν επιχειρήσεις με μειωμένη κινητικότητα κεφαλαίου είναι περισσότερο υποστηρικτικές στην μετανάστευση, καθώς επηρεάζονται από τις αντίστοιχες επιχειρήσεις (Boixas, 1994).

Ο βαθμός αποδοχής των μεταναστών επηρεάζεται από την οικονομική κατάσταση την περιοχής υποδοχής, το μέγεθος των πληθυσμών (γηγενών και μη) και φυσικά το βαθμό ξενοφοβίας και ρατσισμού που χαρακτηρίζει την τοπική κοινωνία. Έτσι, *ceteris paribus*, αναμένουμε μια αρνητική αντιμετώπιση των μεταναστών όταν η οικονομία της περιοχής είναι σε ύφεση ή όταν το μέγεθος και οι ροές του μεταναστευτικού πληθυσμού είναι μεγάλες και σχετικά δυσανάλογες του όγκου του γηγενούς πληθυσμού. Επιπρόσθετα, υπάρχει και ένας δεύτερος θεωρητικός ανταγωνισμός ανάμεσα στους γηγενείς και στους μεταναστευτικούς πληθυσμούς για τους κρατικούς πόρους, οι οποίοι εν μέσω ύφεσης μειώνονται, με αποτέλεσμα να δημιουργείται αύξηση στην ζήτηση αυτών των πόρων όταν αυξάνεται ο αριθμός των μεταναστών, κατά συνέπεια εντείνεται ο ανταγωνισμός για την χρήση αυτών των πόρων.

Παρά το γεγονός ότι σε τοπικό επίπεδο οι πολιτικοί που εκπροσωπούν την εκάστοτε περιοχή μεταβάλλουν τη θέση τους όσον αφορά στο ζήτημα της μετανάστευσης ανάλογα με την θέση που έχει η κοινή γνώμη σχετικά με το ζήτημα, σε εθνικό επίπεδο η θέση των πολιτικών αλλάζει ανάλογα με την θέση που έχει το μεγαλύτερο μέρος του εκλογικού σώματος ή ανάλογα με το μέρος του εκλογικού σώματος που δύναται να αλλάξει το εκλογικό αποτέλεσμα, χρησιμοποιώντας κατά αυτόν τον τρόπο το θέμα της μεταναστευτικής πολιτικής ως μέσο επίδρασης στο εκλογικό αποτέλεσμα.

Συμπερασματικά, το ζήτημα της μετανάστευσης είναι ένα θέμα το οποίο φέρει αρκετές επιπτώσεις σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Η πολιτική σημαντικότητα του ζητήματος της μετανάστευσης δύναται να επηρεάσει την πολιτική που ακολουθείται σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Παρατηρήθηκε ότι μεγάλη επιρροή ασκούν οι επιχειρήσεις στην αντιμετώπιση του ζητήματος, καθώς ανάλογα με την φύση της επιχείρησης υφίσταται και αντίστοιχη θέση είτε υπέρ είτε κατά της μετανάστευσης. Επίσης, οι κάτοικοι των περιοχών ανάλογα με τις οικονομικές συνθήκες και τα επίπεδα της ανεργίας μπορούν να είναι είτε ανεκτικοί προς τους μετανάστες είτε αντίθετοι με την αποδοχή των μεταναστών. Επομένως, η οικονομική κατάσταση της περιοχής στην οποία κατοικεί ένα μεγάλο μέρος των μεταναστών, το ύψος των επιχειρήσεων που είναι εγκατεστημένες σε αυτές περιοχές και η γενικότερη οικονομική κατάσταση της χώρας μπορούν να μεταβάλλουν την πολιτική της μετανάστευσης που θα ακολουθηθεί από τους τοπικούς πολιτικούς και τους πολιτικούς της επικράτειας.

2.3. Η οικονομική προσέγγιση της μετανάστευσης

Υπάρχουν δύο είδη μετανάστευσης, η διεθνής και η εσωτερική μετανάστευση. Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας αναλύεται η διεθνής μετανάστευση, η οποία είτε από την οπτική της χώρας προέλευσης είτε από την πλευρά της χώρας υποδοχής φέρει ποικίλες οικονομικές επιπτώσεις. Σε αυτό το σημείο, αναλύονται οι επιπτώσεις για τις δύο χώρες- σκέλη με έμφαση στις οικονομικές επιπτώσεις που δέχεται η χώρα υποδοχής.

Όπως αναφέρουν οι Nowok και Kurpiszewska (2005), ο χαρακτηρισμός της διεθνούς μετανάστευσης αναφέρεται σε άτομα που μετακινούνται σε ένα άλλο κράτος από αυτό της συνήθους κατοικίας τους και καθορίζεται κυρίως από δυο χαρακτηριστικά, το αίτιο μετακίνησης σε άλλη χώρα, όπως η εργασία και η συνένωση οικογένειας, και τη διάρκεια παραμονής στη χώρα υποδοχής. Η μετανάστευση μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις βασικές κατηγορίες:

1. η προσωρινή μετανάστευση για εργασία, στην οποία περιλαμβάνονται εργαζόμενοι οι οποίοι σκοπεύουν να επιστρέψουν στην χώρα καταγωγής τους

2. η προσωρινή μετανάστευση για λόγους εκπαίδευσης
3. η προσωρινή παροχή προστασίας στους αιτούντες άσυλο και στους πρόσφυγες και
4. η μόνιμη μετανάστευση, η οποία είναι η εξέλιξη της προσωρινής μετανάστευσης και περιλαμβάνει και τις περιπτώσεις επανένωσης οικογενειών ή επαναπατριsmού.

Θα πρέπει να προστεθεί και μία επιπλέον κατηγορία μετανάστευσης, η οποία μπορεί να συμπεριληφθεί και στην κατηγορία των αιτούντων άσυλο, πρόκειται για την οικολογική μετανάστευση όπου πληθυσμοί αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις χώρες τους λόγω οικολογικών καταστροφών.

Ο αντίκτυπος που έχει στις χώρες προέλευσης η μετανάστευση είναι ανάλογος με τον λόγο για τον οποίο μεταναστεύει ο πληθυσμός. Οι βασικότεροι λόγοι μετανάστευσης είναι είτε η μετανάστευση για εργασία είτε η μετανάστευση αιτούντων άσυλο. Η μετανάστευση για λόγους εργασίας οδηγεί στην μείωση του εργατικού δυναμικού και του ενεργού πληθυσμού της χώρας προέλευσης, γεγονός το οποίο έχει επιπτώσεις στην παραγωγική διαδικασία και στην οικονομία της. Επίσης, η μετανάστευση για αίτηση άσυλου και παροχή προστασίας δηλώνει ότι η χώρα προέλευσης είναι σε τεταμένη πολιτική κατάσταση, επομένως έχει περιορισμένη παραγωγή και γενικότερη δυσμενή οικονομική κατάσταση.

Η μετανάστευση έχει σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις στην χώρα υποδοχής. Πιο συγκεκριμένα, η αύξηση των μεταναστών σε μία χώρα ταυτόχρονα αυξάνει την ανεργία και την εγκληματικότητα. Επικρατεί η αντίληψη ότι με την είσοδο των μεταναστών στην αγορά εργασίας αυξάνεται η ανεργία του εγχώριου πληθυσμού, καθώς καταλαμβάνουν θέσεις στις οποίες θα μπορούσαν να απασχοληθούν οι άνεργοι της χώρας υποδοχής. Η επιρροή, ωστόσο, που δημιουργεί η μετανάστευση στην ανεργία είναι πιο πολύπλοκη από την απλουστευμένη θεωρία της αύξησης της ανεργίας του εγχώριου πληθυσμού λόγω αύξησης της εισόδου των μεταναστών.

Επιπρόσθετα, διατυπώνονται διαφορετικές απόψεις όσον αφορά την επιρροή που έχει η μετανάστευση στο ύψος των μισθών. Συγκεκριμένα, θεωρείται ότι οι μετανάστες συμπληρώνουν την εργασία του εγχώριου ανθρώπινου δυναμικού, κατά συνέπεια αυξάνεται η παραγωγικότητα και οι μισθοί. Αυτό πραγματοποιείται όταν το

ανθρώπινο δυναμικό που προέρχεται από το μεταναστευτικό πληθυσμό είναι ανειδίκευτο, ενώ αντίστοιχα το εγχώριο ανθρώπινο δυναμικό είναι εξειδικευμένο, επομένως οι εισερχόμενοι εργάτες λαμβάνουν υποβοηθητικό ρόλο, ο οποίος συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγικότητας των εξειδικευμένων εργατών, και μακροπρόθεσμα στην άνοδο των μισθολογικών αποδοχών. Στον αντίποδα, εάν και το εγχώριο ανθρώπινο δυναμικό και το αντίστοιχο που προέρχεται από μεταναστευτικούς πληθυσμούς είναι ανειδίκευτο (ή ειδικευμένο σε ίδιες δεξιότητες), τότε υφίσταται μεγαλύτερος ανταγωνισμός που οδηγεί σε συμπίεση των μισθών. Επομένως, διαπιστώνουμε ότι όσον αφορά την ανεργία και την συμπίεση των μισθών σημαντικό ρόλο διαδραματίζει το είδος των επιχειρήσεων που λειτουργούν στις περιοχές που εγκαθίστανται κατά κύριο λόγο οι μετανάστες, εάν δηλαδή αποτελούν επιχειρήσεις που μπορούν εύκολα να μετακινήσουν το κεφάλαιο τους και να μειώσουν το κόστος σε περιοχές με υψηλή προσφορά φθηνού εργατικού δυναμικού ή εάν οι επιχειρήσεις δεν έχουν τη δυνατότητα να μετακινηθούν από την περιοχή στην οποία έχουν εγκατασταθεί με αποτέλεσμα να ζητούν προσωπικό από τον μεταναστευτικό πληθυσμό της περιοχής.

Εκτός της θεωρίας που υποστηρίζει ότι η είσοδος των μεταναστών οδηγεί σε συμπίεση των μισθών υπάρχει και η θεωρία η οποία υποστηρίζει ότι με την είσοδο των μεταναστών αυξάνεται ο πληθυσμός και εν συνεχεία αυξάνεται και η κατανάλωση με αποτέλεσμα την αύξηση των θέσεων εργασίας. Η αύξηση της κατανάλωσης οδηγεί σε αύξηση της παραγωγής με αποτέλεσμα την αντίστοιχη αύξηση των μισθών και την μείωση της ανεργίας. Λόγω της πολυπλοκότητας μίας οικονομίας αλλά και της φύσης του μεταναστευτικού θέματος δεν πρέπει να εξαχθεί το μονόπλευρο συμπέρασμα ότι η μετανάστευση έχει αρνητικές ή θετικές επιπτώσεις στην ανεργία και στους μισθούς, καθώς αυτοί οι δείκτες επηρεάζονται και από άλλους παράγοντες.

Πέρα από τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει η μετανάστευση στην οικονομία της χώρας υποδοχής όσον αφορά την ανεργία και την αγορά εργασίας, υπάρχουν αντίστοιχα και επιπτώσεις στην αγορά κατοικίας. Κατά τον Saiz (2003), για να εξηγηθούν οι αλλαγές στις αποφάσεις των εγχώριων κατοίκων όσον αφορά την μετακόμιση και την ευημερία αυτών, θα πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν οι μισθοί και τα ενοίκια σε μία χωρική οικονομική ισορροπία. Αρκετές έρευνες έχουν αποδείξει ότι η εγκατάσταση μεταναστών με συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης και ικανότητες σε

περιοχές στις οποίες ο γηγενής πληθυσμός έχει παρόμοιο επίπεδο εκπαίδευσης δεν επιφέρουν σχεδόν καμία αλλαγή στα επίπεδα των μισθών, ενώ αντίστοιχα οι ντόπιοι κάτοικοι αποφεύγουν ή μετακινούνται από περιοχές που έχουν μεγαλύτερο μεταναστευτικό πληθυσμό, εξισορροπώντας τη μείωση μισθών με την αύξηση στα εισοδήματα λόγω ενοικίων. Επίσης, ο Saiz (2003) ισχυρίζεται ότι η αύξηση στα ενοίκια ή αντίστοιχα η μείωση των μισθών που μπορεί να δημιουργηθεί από την είσοδο ανειδίκευτων μεταναστών, μακροπρόθεσμα θα ισορροπηθεί από την αντίστοιχη μετανάστευση εγχώριων ανειδίκευτων εργατών. Βραχυπρόθεσμα, η ευημερία του πληθυσμού θα μειωθεί, ωστόσο, μακροπρόθεσμα δεν θα υπάρξει καμία επίπτωση στην ευημερία του πληθυσμού ή θα είναι αμελητέα.

Εάν μπορεί να πραγματοποιηθεί μετακίνηση αυτοχθόνων υπό κανονικές συνθήκες δεν αναμένεται να υπάρξει καμία επίπτωση στα ενοίκια με την είσοδο ανειδίκευτων μεταναστών (Saiz, 2003). Επομένως, η αύξηση ή η μείωση ενοικίων σε περιοχές όπου εγκαθίστανται μετανάστες αποδίδεται σε άλλους παράγοντες. Σε συνοικίες όπου οι κάτοικοι έχουν υψηλά εισοδήματα, η εγκατάσταση των ανειδίκευτων μεταναστών μπορεί να θεωρηθεί ως μειονέκτημα, με αποτέλεσμα τη φυγή των γηγενών, τη μείωση της ζήτησης για καλύτερες κατοικίες μακροπρόθεσμα και τη συσσώρευση ακατοίκητων κατοικιών, η οποία θα οδηγήσει σε μείωση των ενοικίων, ενώ η μετανάστευση βραχυπρόθεσμα και σε τοπικό επίπεδο θα αυξήσει τις τιμές των ενοικίων. Κατά συνέπεια, η αύξηση ή μείωση των ενοικίων μακροπρόθεσμα θα εξαρτηθεί από τον τρόπο που αντιλαμβάνονται οι κάτοικοι την είσοδο των μεταναστών στην περιοχή τους, θετικά ή αρνητικά. Επιπλέον, κατά κύριο λόγο οι μετανάστες είναι ανειδίκευτοι και ανταγωνίζονται αντίστοιχα με τους κατοίκους της περιοχής που διαθέτουν χαμηλότερο εισόδημα και το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αυξάνονται οι τιμές των ενοικίων χωρίς να αυξάνεται η αγοραστική αξία των κατοικιών, καθώς τα κοινωνικά στρώματα με τα χαμηλότερα εισοδήματα δε δύνανται να αγοράσουν κατοικία παρά μόνο να την ενοικιάσουν.

2.4. Η κοινωνιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης.

Η διεθνής μετανάστευση επηρεάζεται από τις συνθήκες και ευκαιρίες που υπάρχουν στην χώρα προέλευσης και τις ευκαιρίες που υπάρχουν στην χώρα

υποδοχής. Η είσοδος των μεταναστών σε μία χώρα είναι ανάλογη με τις ευκαιρίες προσέλκυσης και οι δυνάμεις οι οποίες ωθούν την μετανάστευση από μία χώρα σε μία άλλη είναι οι διαφορές στις συνθήκες και τα επίπεδα διαβίωσης, στα επίπεδα κοινωνικής ασφάλειας, τις υποδομές, τις περιβαλλοντικές συνθήκες και όπως αναφέρθηκε στις ευκαιρίες απασχόλησης και τα ατομικά χαρακτηριστικά των μεταναστών. Ο Massey (1990, 1993) αναφέρει ότι υπάρχουν οι θεωρίες δικτύου σύμφωνα με τις οποίες η μετανάστευση επηρεάζεται σημαντικά από την ύπαρξη «δικτύων», τα οποία συνιστούν ένα σημαντικό παράγοντα έλξης και διευκόλυνσης της μετανάστευσης. Η ύπαρξη διαπροσωπικών δικτύων ή δικτύων ατόμων με την ίδια χώρα προέλευσης διευκολύνει την μετανάστευση, καθώς μειώνει το κόστος μετανάστευσης και αυξάνει τα οφέλη στην χώρα υποδοχής. Όσο αυξάνονται οι μετανάστες του αντίστοιχου δικτύου μειώνεται το κόστος μετανάστευσης. Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, αυτού του είδους οι μεταναστευτικές ροές είναι αρχικά αδρανείς, ωστόσο, μετά από ένα σημείο καθίστανται όλο και πιο ανεξάρτητες από τους παράγοντες που τις προκάλεσαν και είναι δύσκολο να ελεγχθούν από τις χώρες υποδοχής.

Μία άλλη θεωρητική προσέγγιση είναι αυτή της σωρευτικής αιτιότητας κατά την οποία η μετανάστευση είναι μία εξελικτική διαδικασία η οποία συμβάλλει στην θεσμική και κοινωνικοοικονομική αλλαγή στις χώρες προέλευσης και στις χώρες υποδοχής μέσω διαφόρων μηχανισμών ανατροφοδότησης. Κατά τον Massey (1988), οι μετανάστες που επιστρέφουν ως ανθρώπινο κεφάλαιο έχουν υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης αλλά και οικονομικό επίπεδο σε σχέση με τον πληθυσμό που δεν έχει μεταναστεύσει, συνεπώς, τόσο στην χώρα υποδοχής όσο και στην χώρα προέλευσης προκαλούνται μεταβολές στην οικονομική και κοινωνική ιεραρχία.

Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι σε πολιτικό επίπεδο, η μεταναστευτική πολιτική που θα ακολουθήσει μία χώρα έχει σχέση με το είδος των επιχειρήσεων που εδρεύουν στις περιοχές όπου εγκαθίσταται ο μεταναστευτικός πληθυσμός και με την οικονομική κατάσταση της περιοχής αλλά και της χώρας. Επίσης, η μετανάστευση από οικονομική σκοπιά δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε ως αρνητική ούτε ως θετική, καθώς αναλόγως το επίπεδο εκπαίδευσης των μεταναστών και την οικονομική κατάσταση της χώρας δύναται να δημιουργεί είτε θετικές επιπτώσεις στους μισθούς και στην ανεργία είτε να έχει αρνητικές επιπτώσεις. Επίσης, αντίστοιχα μπορεί να

υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις και στην αγορά ακινήτων ή θετικές επιπτώσεις κυρίως στα ενοίκια. Τέλος, από κοινωνιολογική σκοπιά μπορούμε να κατανοήσουμε ότι η μετακίνηση πληθυσμών από μία χώρα σε μία άλλη μπορεί να επιφέρει αναδιανομή ανθρωπίνου δυναμικού και κοινωνικοοικονομικές αλλαγές στην χώρα υποδοχής αλλά και στην χώρα προέλευσης.

2.5. Η Μετανάστευση στην Ελλάδα

Η Ελλάδα αποτελούσε κυρίως χώρα προέλευσης μεταναστών όπως και οι υπόλοιπες χώρες της Νότιας Ευρώπης, ωστόσο, μετά τις δραστικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη εξελίχθηκε σε χώρα υποδοχής μεταναστών ως την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης, η οποία δημιούργησε την τάση μείωσης του εισερχόμενου μεταναστευτικού ρεύματος και αύξησης των Ελλήνων που αποδημούν. Συγκεκριμένα, η μετανάστευση προς την Ελλάδα ξεκίνησε με το άνοιγμα των συνόρων στην Ανατολική Ευρώπη. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών προέρχεται από χώρες των Βαλκανίων και χώρες που συνορεύουν με την Ελλάδα, ειδικότερα το 70% του συνόλου των μεταναστών προέρχεται μόνο από 5 χώρες ενώ αντίστοιχα το 80% των μεταναστών προέρχεται από 10 χώρες. Το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών της χώρας προέρχεται από λίγες χώρες είναι ένα ξεχωριστό χαρακτηριστικό που καθιστά το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα ιδιαίτερο. Επιπλέον, το 80% των μεταναστών προέρχεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και κυρίως από την Ανατολική Ευρώπη και Νοτιοανατολική Ευρώπη. Κατά μέσο όρο οι άντρες είναι οικονομικοί μετανάστες χαμηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου από τις γυναίκες, οι οποίες μεταναστεύουν κυρίως για οικογενειακούς λόγους. Από την Ασία προέρχεται το 9% του μεταναστευτικού πληθυσμού, οι οποίοι είναι κυρίως άντρες χαμηλής μόρφωσης οι οποίοι αναζητούν εργασία ή άσυλο ως πρόσφυγες. Από την Αφρική προέρχεται το 2% του συνόλου του μεταναστευτικού πληθυσμού ενώ το υπόλοιπο ποσοστό μεταναστών προέρχεται από την Αμερική και την Ωκεανία οι οποίοι ως επί το πλείστον είναι επαναπατρισθέντες μετανάστες που επιστρέφουν στο μέρος καταγωγής τους. Επίσης, προκύπτει ότι δημογραφικά μετανάστες από χώρες όπως η Ινδία, το Πακιστάν και η Συρία είναι σε μεγαλύτερο ποσοστό άνδρες, γεγονός το οποίο οφείλεται κυρίως σε θρησκευτικούς και πολιτιστικούς λόγους, ενώ αντίστοιχα

για τους μετανάστες από χώρες όπως Φιλιππίνες, Μολδαβία και Ουκρανία οι γυναίκες είναι περισσότερες από τους άντρες, εξέλιξη η οποία οφείλεται στην ζήτηση βοηθητικού οικιακού προσωπικού.

Παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών που εισέρχονται στην χώρα διαμένουν σε αστικά κέντρα ή σε αγροτικές περιοχές όπου είναι πιο εύκολη η εύρεση εργασίας, ενώ οι επαναπατρισθέντες μετανάστες διαμένουν στην περιοχή της καταγωγής τους κυρίως σε χωριά και νησιά και αποτελούν το μικρότερο ποσοστό του μεταναστευτικού πληθυσμού που απασχολείται σε χειρωνακτικές εργασίες. Επίσης, έχει παρατηρηθεί ότι οι άντρες μετανάστες είναι πιθανότερο να εγκατασταθούν σε αγροτικές περιοχές όπου υπάρχει ζήτηση για εργατικό δυναμικό και είναι αδιάφορη η απόσταση που θα έχει ο τόπος διαμονής από τον τόπο εργασίας, ενώ οι γυναίκες συνήθως εγκαθίστανται σε αστικά κέντρα και είναι διατεθειμένες να εργαστούν σε αρκετά μακρινές περιοχές. Αρκετά σημαντικό μέρος των μεταναστών που εισήλθαν στην χώρα ειδικά κατά τις αρχές της δεκαετίας του '90 ήταν παράνομοι μετανάστες και όπως υπογραμμίστηκε, το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών ήταν από την γειτονική Αλβανία λόγω της εγγύτητας των δύο χωρών, η οποία καθιστούσε πιο εύκολη την μετακίνηση από την μία χώρα στην άλλη. Επίσης, αυτή η έντονη κινητικότητα πληθυσμών οφειλόταν εκείνη την περίοδο στην οικονομική και κοινωνική κατάσταση της γειτονικής χώρας.

2.5.1. Ενσωμάτωση των μεταναστών

Σημαντικό στοιχείο της μετανάστευσης είναι η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών στη χώρα υποδοχής η οποία μπορεί να οριστεί είτε ως η ισότητα των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των μεταναστών, καθώς και η πρόσβαση σε κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες με τον υπόλοιπο πληθυσμό και υπό συνθήκες ίσης αντιμετώπισης και ίσων ευκαιριών, είτε ως η διαδικασία μέσω της οποίας οι μετανάστες γίνονται αποδεκτοί από την κοινωνία ως άτομα και ως κοινότητα (Baldwin – Edwards, 2005).

Στην Ελλάδα η ενσωμάτωση των μεταναστών αποτελεί πολύπλοκη διαδικασία ανάλογα με την καταγωγή του έκαστου μετανάστη, καθώς υπάρχει διαφορετική

πολιτική, όπως για τους ομογενείς Έλληνες της Αλβανίας ή παιδιά που γεννήθηκαν στην Αλβανία αλλά μετακόμισαν σε μικρή ηλικία στην Ελλάδα οι οποίοι θεωρούνται «ξένοι» και δεν μπορούν να λάβουν την ελληνική υπηκοότητα, ενώ αντίστοιχα οι Έλληνες του Πόντου που έχουν μεταναστεύσει στην Ελλάδα έχουν επιπρόσθετα προνόμια καθώς και οικονομική στήριξη, ώστε να αφομοιωθούν ευκολότερα. Μέχρι πρότινος δεν υπήρχε πολιτική αφομοίωσης των μεταναστών στην Ελλάδα με αποτέλεσμα η πολιτική που υιοθετήθηκε δημιουργούσε διακρίσεις στην αντιμετώπιση των μεταναστών.

Σε ενιαίο πλαίσιο υφίστανται τρεις τρόποι αφομοίωσης των μεταναστών οι οποίοι και εφαρμόζονται από τους ίδιους τους μετανάστες και ανάλογα με το παρελθόν των μεταναστών. Αυτοί οι τρόποι είναι (Rovolis, Tragaki, 2006):

- A. Η κλασική αφομοίωση κατά την οποία μετά από την πάροδο γενεών οι μετανάστες αφομοιώνονται χάνοντας την πολιτιστική τους διαφοροποίηση με αποτέλεσμα μετά από αρκετό καιρό να χάνονται αυτές οι ομάδες μεταναστών, καθώς έχουν αφομοιωθεί πλήρως. Αυτή η αφομοίωση συνήθως παρατηρείται σε κοινωνίες όπου είναι εύκολη η μετακίνηση από μία κοινωνική τάξη σε μία υψηλότερη καθώς αυτού του είδους η αφομοίωση πραγματοποιείται και μέσω της εκπαίδευσης.
- B. Η δημιουργία γενεών από μετανάστες σε ένα χαμηλό κοινωνικό επίπεδο με χαμηλή μόρφωση. Αυτού του είδους η αφομοίωση πραγματοποιούνται σε κοινωνίες οι οποίες έχουν πολύ χαμηλή κινητικότητα ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις.
- C. Η αφομοίωση μέσω των διαφόρων εθνικών κοινοτήτων. Αυτό σημαίνει ότι οι μετανάστες δημιουργούν κοινότητες στις χώρες υποδοχής και μέσω των επιχειρηματικών τους ικανοτήτων, όπως για παράδειγμα οι Έλληνες του εξωτερικού, μπορούν να αφομοιώσουν νέους μετανάστες ίδιας εθνικότητας εύκολα αλλά η ίδια η κοινότητα ξεχωρίζει από την κυρίως κοινωνία, καθώς πρόκειται για θύλακα διαφόρων εθνοτήτων μέσω των οποίων διατηρούν τα ήθη και έθιμα αλλά και τις επαφές με την χώρα προέλευσης. Λόγω αυτών των κοινοτήτων μπόρεσαν μετά από χρόνια να επαναπατρισθούν Έλληνες του εξωτερικού και να αφομοιωθούν ανάλογα.

Οι Barkema και Vermeulen (1997) ξεχωρίζει τρεις πολιτικές της αφομοίωσης την θεσμική, την κοινωνικο-πολιτιστική και την ταυτοτική. Η θεσμική πολιτική αφομοίωσης έχει ως στόχο την ισότητα των ευκαιριών δηλαδή ίση πρόσβαση στην εκπαίδευση, την στέγαση, το πολιτικό σύστημα και την εργασία. Η κοινωνιο-πολιτιστική πολιτική αναφέρεται στην επιλογή ανάμεσα στην ομοιογένεια και την ετερογένεια, η οποία μπορεί να οδηγήσει είτε στην δημιουργία μίας ανεκτικής απέναντι στους μετανάστες και πολυπολιτισμικής κοινωνίας ή στην δημιουργία μίας μη ανεκτικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες. Τέλος, η ταυτοτική άποψη συνδέεται και με την δεύτερη πολιτική αλλά στηρίζεται κυρίως στην αποδοχή ή απόρριψη μίας ταυτότητας.

2.5.2. Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα

Οι οικονομικές επιπτώσεις που παρατηρούνται στην χώρα υποδοχή συνδέονται με την οικονομική κατάσταση της χώρας, τα επίπεδα ανεργίας και την παραγωγική της δομή. Η Ελλάδα ήταν κατ' εξοχήν χώρα προέλευσης μεταναστών μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 όπου ξεκίνησε η μετανάστευση από τις γειτονικές χώρες με την πτώση των καθεστώτων. Εξαιτίας της ελλιπούς φρούρησης των συνόρων λόγω της μεγάλης έκτασης αυτών είναι πολύ εύκολη η είσοδος παράνομων μεταναστών.

Η παράνομη μετανάστευση άρχισε να λαμβάνει μεγάλες διαστάσεις στην Ελλάδα μετά την πτώση των καθεστώτων στις χώρες που αποτελούσαν την Σοβιετική Ένωση και στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης μετά το 1989. Οι παράνομοι μετανάστες αποτελούνται από ανειδίκευτους εργάτες, οι οποίοι κατά κύριο λόγο είναι νέοι άντρες. Οι άντρες παράνομοι μετανάστες εγκαταστάθηκαν κυρίως σε αγροτικές περιοχές, ενώ οι γυναίκες αντίστοιχα σε αστικά κέντρα. Δεν είναι γνωστό το ακριβές μέγεθος των παράνομων μεταναστών που εισήλθαν στην χώρα στις αρχές της δεκαετίας του '90, ωστόσο, μετά από κάποια χρονική περίοδο, όπου η Ελληνική κυβέρνηση δεν γνώριζε πώς να αντιμετωπίσει το συγκεκριμένο φαινόμενο, καθώς δεν είχε έρθει αντιμέτωπη με κάτι αντίστοιχο, αποφασίστηκε να νομιμοποιηθούν οι παράνομοι μετανάστες και να δοθεί άδεια εργασίας. Μετά από αυτήν την κίνηση της κυβέρνησης σχεδόν 350.000 παράνομοι μετανάστες αιτήθηκαν να νομιμοποιηθούν παρόλα αυτά θεωρείται ότι το μέγεθος των παράνομων μεταναστών είναι πολύ

υψηλότερο καθώς αρκετοί δεν αιτήθηκαν αδείας εργασίας λόγω της παράνομης εισόδου τους στην χώρα και θεωρούσαν ότι θα μειωνόταν η ανταγωνιστικότητά τους στην αγορά εργασίας. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε και ο ελεγκτικός μηχανισμός στην είσοδο των παράνομων μεταναστών, καθώς δεν υπήρχε ο κίνδυνος σύλληψης και απέλασης των παράνομων μεταναστών ειδικά στις αγροτικές και τουριστικές περιοχές, εάν δεν ανέφερε κανείς για την ύπαρξη των παράνομων και εφόσον δεν προκαλούσαν προβλήματα στις περιοχές όπου κατοικούσαν.

Έχει διαπιστωθεί ότι οι ανασφάλιστοι μετανάστες είναι και οι παράνομοι μετανάστες το οποίο σημαίνει ότι απασχολούνται σε τομείς της παραοικονομίας, όπου δεν υπάρχουν πολλές απαιτήσεις. Αυτού του είδους η απασχόληση λειτουργεί ως εργαλείο μείωσης κόστους για τους εργοδότες, καθώς δεν πληρώνουν τις ανάλογες ασφαλιστικές εισφορές. Η παράνομη μετανάστευση έχει κυρίως αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία. Όπως αναφέρει ο Κόντης (2006), οι παράνομοι μετανάστες προσφέρουν αυξημένη κινητικότητα εργασίας και ευκαμψία μισθών και διευρύνουν τις στενές μισθολογικές διαφορές ανάμεσα στην ανειδίκευτη και ειδικευμένη εργασία που διατηρήθηκε τεχνητά από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 υπό τις πιέσεις των συνδικάτων και την πολιτική κατώτατων μισθών. Αυτή η ευκαμψία τείνει να αυξάνει την οικονομική αποδοτικότητα και γενικότερα η εργασία των μεταναστών είναι συμπληρωματική και δεν αντικαθιστά την εργασία των Ελλήνων. Από την παράνομη μετανάστευση βάλονται κυρίως οι ανειδίκευτοι εργάτες και οι προσληφθέντες ως εργάτες στην εργασία, καθώς μειώνονται οι μισθοί, ενώ αντίστοιχα ευνοούνται τα αγροτικά νοικοκυριά. Σημειώθηκε ότι η παράνομη μετανάστευση μειώνει τους μισθούς των ανειδίκευτων εργατών και αντίστοιχα αυξάνει τους μισθούς των ειδικευμένων. Η μείωση αυτή των μισθών μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα των φτωχών και μεσαίων νοικοκυριών που στηρίζονται για τα εισοδήματά τους στην ανειδίκευτη εργασία. Πέραν των αρνητικών επιπτώσεων στους μισθούς υπάρχει και διεύρυνση του υψηλού μεγέθους της παραοικονομίας η οποία βέβαια επηρεάζεται και από ποικίλους πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες.

Με βάση την ανάλυση του Κόντη (2006), συμπεραίνεται ότι οι μετανάστες, νόμιμοι και παράνομοι, ενώ εργάζονται στην Ελλάδα ταυτόχρονα καταναλώνουν και αγαθά. Αυτή η αύξηση της κατανάλωσης οδηγεί σε αύξηση θέσεων εργασίας με αποτέλεσμα να βελτιώνεται η θέση των φτωχότερων νοικοκυριών. Ωστόσο, εάν

αυξηθούν οι μετανάστες τότε παρατηρείται ότι αν και αυξάνεται η ζήτηση για αγαθά ταυτόχρονα αυξάνεται και η προσφορά εργασίας, η οποία οδηγεί σε μείωση των πραγματικών μισθών. Η μείωση των μισθών οδηγεί μεν σε μείωση του κόστους, επομένως και σε μείωση των τιμών. Επίσης, η μείωση των μισθών οδηγεί σε αύξηση της ζήτησης εργατικού δυναμικού. Λόγω της μείωσης των μισθών εξαιτίας της αύξησης των μεταναστών μειώνεται η ευημερία των πρώτων μεταναστών που αύξησαν την παραγωγή με αποτέλεσμα να μειώνεται το βιοτικό επίπεδο όλων των μεταναστών. Στο ενδεχόμενο αποχώρησης των μεταναστών τότε θα αρχίσουν να βελτιώνονται οι μισθοί και η δυνατότητα επαναδιαπραγμάτευσης των μισθών. Επιπλέον, οι θέσεις που απασχολούνταν από μετανάστες θα καλύπτονται από Έλληνες ανειδίκευτους εργάτες, επομένως, βελτιώνεται και η θέση των χαμηλότερων οικονομικών στρωμάτων.

Συνοψίζοντας, η μετανάστευση έχει θετικές επιπτώσεις στην οικονομία καθώς δημιουργούνται θέσεις εργασίας λόγω της αύξησης της ζήτησης, ενώ αυξάνονται και τα υπόλοιπα μεγέθη της οικονομίας, όπως το ΑΕΠ και μειώνεται η ανεργία. Στον αντίποδα μειώνονται οι μισθοί των θέσεων που καταλαμβάνουν οι μετανάστες λόγω της ανταγωνιστικότητας από την αύξηση της προσφοράς εργασίας. Επιπρόσθετα, μπορεί να λεχθεί ότι οι μετανάστες δεν καταλαμβάνουν απαραίτητα θέσεις εργασίας οι οποίες θα καλύπτονταν από Έλληνες εργαζομένους αλλά αρκετές φορές καλύπτουν και θέσεις οι οποίες έμεναν κενές, ωστόσο, αρκετά αρνητικά στοιχεία συνδέονται κυρίως με την παράνομη μετανάστευση μέσω της οποίας χάνονται ασφαλιστικές εισφορές καθώς συνήθως οι παράνομοι εργάτες απασχολούνται στην παραοικονομία, μειώνοντας αισθητά το εισόδημα των φτωχών και μεσαίων νοικοκυριών που στηρίζονται στην εργασία η οποία απασχολεί κυρίως παράνομους μετανάστες.

2.5.3. Η περίπτωση των Ελλήνων Ποντίων

Όπως σημειώθηκε, εκτός από τους παράνομους μετανάστες υπήρχαν και οι επαναπατρισθέντες Έλληνες μετανάστες και οι ομογενείς από άλλες χώρες και λόγω της πολιτικής που ακολούθησε η Ελληνική κυβέρνηση υπήρξε διαφορετική αντιμετώπιση στους μετανάστες με ξένη ιθαγένεια και υπηκοότητα και διαφορετική

αντιμετώπιση σε ομογενείς μετανάστες, όπως οι Πόντιοι. Οι Έλληνες του Πόντου αρχικά κατοικούσαν σε μία περιοχή κατά μήκος της ακτής της Μαύρης Θάλασσας. Οι περισσότεροι Πόντιοι μετανάστευσαν από την Μικρά Ασία μετά τον διωγμό τους από τους Τούρκους. Οι Πόντιοι διασκορπίστηκαν σε διάφορες περιοχές της Σοβιετικής Ένωσης, ενώ οι επόμενες γενιές των Ελλήνων Ποντίων ενσωματώθηκαν κοινωνικά και οικονομικά στις χώρες της Σοβιετικής Ένωσης διατηρώντας παράλληλα την ελληνική ταυτότητα. Εν συνεχεία και ενώ είχαν δημιουργηθεί οι απαραίτητες συνθήκες για την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη των Ποντίων, υπό το καθεστώς του Στάλιν που ανέλαβε την διακυβέρνηση της Ρωσίας δόθηκε εντολή μέσω της κυβέρνησης του 1964 να επιστρέψουν όλοι Έλληνες του Πόντου στην Ελλάδα. Ο επαναπατρισμός των Ποντίων διεκόπη από την δικτατορία, ενώ οι τελευταίοι Πόντιοι επέστρεψαν με την πτώση του Σοβιετικού καθεστώτος.

Λόγω της ιδιαιτερότητας της περίπτωσης των Ποντίων και αφού είχε δοθεί πρόσκληση από την ελληνική κυβέρνηση από το 1989 έως το 1993 για την επιστροφή των Ποντίων δεν θεωρήθηκαν μετανάστες αλλά επαναπατρισθέντες Έλληνες, ενώ η διαδικασία για την λήψη της Ελληνικής υπηκοότητας ήταν πολύ απλή. Επιπλέον, υπήρξε στήριξη από το κράτος για την ευκολότερη αφομοίωση των Ποντίων. Διαπιστώνεται ότι η μετανάστευση στην Ελλάδα ξεκίνησε με την πτώση των καθεστώτων των χωρών της Σοβιετικής Ένωσης και των γειτονικών χωρών και για αυτόν ακριβώς τον λόγο η μετανάστευση στην Ελλάδα είναι διαφορετική από τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες, ενώ παρατηρώντας τους τρόπους αφομοίωσης των μεταναστών στην κοινωνία κατανοήθηκε και ο λόγος για τον οποίο πάρθηκαν διαφορετικά μέτρα για τους επαναπατρισθέντες Ποντίους οι οποίοι είναι μία ειδική περίπτωση καθώς δεν πρόκειται αμιγώς για μετανάστες που εισήλθαν από άλλη χώρα.

2.6. Η Μετανάστευση στην Ευρώπη

Σε αντίθεση με το φαινόμενο της Ελλάδας στις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες οι μετανάστες δεν προέρχονται κυρίως από μία χώρα αλλά από ποικίλα κράτη. Η μεταναστευτική πολιτική των χωρών αυτών διαφέρει ανάλογα με το αν επιθυμούν να δέχονται τους μετανάστες για να αναλάβουν θέσεις τις οποίες δεν αναλαμβάνουν

άλλοι εργαζόμενοι, όπως είχε κάνει η Γερμανία, ή αν επιθυμούν να αποτρέψουν την μετανάστευση. Οι περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες θεωρούν τους μετανάστες ως εν δυνάμει πολίτες οι οποίοι θα συνεισφέρουν στο κράτος και στην κοινωνία της χώρας υποδοχής. Επιπλέον, εξαιτίας της δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης πλέον ευνοείται η μετανάστευση ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι μαζικές αφίξεις μεταναστών ευρωπαϊκές χώρες έλαβαν χώρα κατά την περίοδο της παγκόσμιας οικονομικής αναδιάρθρωσης, όπου άρχισε να μειώνεται ο πρωτογενής και δευτερογενής τομέας της παραγωγής και να αυξάνεται ο τομέας των υπηρεσιών. Η μετανάστευση είναι συνδεδεμένη με αυτήν την οικονομική αναδιάρθρωση, καθώς οι μετανάστες απασχολούνταν σε εργασίες που δεν αναλάμβαναν οι γηγενείς εργαζόμενοι. Επίσης, υπήρχε μια αναντιστοιχία στην ζήτηση και την προσφορά εργασίας με αποτέλεσμα οι ανειδίκευτοι εργάτες να αποδέχονται να εργαστούν σε χειρωνακτικές εργασίες, δημιουργώντας κατ' επέκταση συνθήκες όπου δε γινόταν να συντηρηθεί ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης, εάν δεν απασχολείτο ο ανειδίκευτος εργάτης σε δύο εργασίες. Επιπρόσθετα, δημιουργείται και το φαινόμενο της απομακρυσμένης εργασίας, όπου οι εργαζόμενοι απασχολούνται σε διαφορετικές περιοχές από αυτές που διαμένουν.

Παράλληλα, όπως αναφέρει και η Sassen (1991), η κοινωνική πόλωση μπορεί να οδηγήσει και σε χωρικό διαχωρισμό έτσι ώστε όσο μεγαλύτερος είναι ο κοινωνικός διαχωρισμός αντίστοιχα αυξάνεται και ο χωρικός διαχωρισμός με αποτέλεσμα οι κοινωνικές ομάδες με χαμηλότερα εισοδήματα να «γκετοποιούνται» και να διαχωρίζονται από τις κοινωνικές ομάδες που έχουν υψηλότερα εισοδήματα. Παρ' όλα αυτά στις ευρωπαϊκές χώρες δεν παρατηρείται έντονη κοινωνική πόλωση, η οποία δημιουργεί τον χωρικό διαχωρισμό, καθώς η αναντιστοιχία ζήτησης εργασίας και προσφοράς εργασίας έγκειται στο γεγονός ότι η προσφερόμενη εργασία δεν πληροί τις προϋποθέσεις όσον αφορά την εκπαίδευση. Αυτή η αναντιστοιχία μεταβάλλει τη συμπεριφορά των μεταναστευτικών ομάδων αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο, καθώς οδηγεί σε ροπή βελτίωσης των επαγγελματικών και εκπαιδευτικών προσόντων, που θα επιτρέψει να γίνουν πιο ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας.

Στη Μεγάλη Βρετανία κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '60 και ενώ υπήρχε έλλειψη εργατικού δυναμικού στην χώρα αποφασίσθηκε να ληφθούν περιορισμοί

στην είσοδο των μεταναστών. Αυτή η κίνηση ήταν αντίθετη με τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες επεδίωκαν την είσοδο των μεταναστών, ώστε να ενισχύσουν το εργατικό δυναμικό τους. Επιπρόσθετα μέτρα από αυτά που πάρθηκαν κατά την δεκαετία του '60 προσπάθησαν να ληφθούν κατά την δεκαετία του '70, καθώς ασκούσαν πιέσεις από συγκεκριμένους κλάδους στους οποίους θα υπήρχαν αρνητικές επιπτώσεις από την είσοδο των μεταναστών. Μέχρι πριν την δεκαετία του '60 όπου εφαρμόστηκαν οι πρώτοι περιορισμοί υπήρχε μεγάλη αύξηση της εισόδου των μεταναστών. Πέραν των επιπλέον μέτρων για τον περιορισμό της μετανάστευσης πάρθηκαν και μέτρα κατά των διακρίσεων ενάντια στους μετανάστες, ωστόσο αυτά τα μέτρα προτάθηκαν ώστε να υπάρχει πιο ίση αντιμετώπιση ανάμεσα στους μετανάστες. Κατά την προεδρία της Thatcher συνέχισε να υπάρχει ένα αίσθημα ενάντια στην μετανάστευση.

2.7. Συμπεράσματα

Διαπιστώνεται ότι η αποδοχή της μετανάστευσης από το πολιτικό σύστημα μπορεί να επηρεαστεί από την κοινή γνώμη και από τις επιχειρήσεις που μπορούν να ασκήσουν πιέσεις υπέρ της με αποτέλεσμα σε κάποιες περιπτώσεις να μην λαμβάνονται σωστές αποφάσεις όσον αφορά την οικονομία. Η μεταναστευτική πολιτική της Μεγάλης Βρετανίας που αναλύεται ανωτέρω είναι ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα του πως μπορεί να επηρεαστεί η αποδοχή της μετανάστευσης από το πολιτικό σύστημα. Επιπρόσθετα, από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε συμπεραίνεται ότι οι οικονομικές επιπτώσεις δεν μπορεί να θεωρηθούν a priori θετικές ή αρνητικές, καθώς αναλόγως με το τι χρειάζεται η οικονομία ανά περιόδους μπορεί να ωθήσει την οικονομία σε αύξηση της παραγωγής και αντίστοιχα σε μείωση της ανεργίας ή αντίθετα σε αύξηση της ανεργίας και μείωση της παραγωγής. Επιπλέον, αντίστοιχα και οι επιπτώσεις στην αγορά των ακινήτων δεν μπορούν να θεωρηθούν αμιγώς αρνητικές ή θετικές.

Εν συνεχεία παρατηρήθηκε ότι πέραν των οικονομικών μεγεθών επηρεάζεται και η ίδια η κοινωνία ανάλογα με τον βαθμό αφομοίωσης των μεταναστών. Αναλυτικότερα, διασαφηνίστηκαν οι επιπτώσεις της μετανάστευσης και στην Ελλάδα

καθώς πρόκειται για ένα ιδιαίτερο φαινόμενο το οποίο διαφέρει σε σύγκριση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες λόγω του γεγονότος ότι το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών προέρχεται από λίγες και γειτονικές χώρες. Επιπροσθέτως, κρίθηκε εμφανές ότι η παραοικονομία στην οποία απασχολούνται οι παράνομοι μετανάστες φέρει αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία, ενώ αντίθετα η νόμιμη μετανάστευση ενισχύει την οικονομία.

Εν κατακλείδι, το φαινόμενο της μετανάστευσης διαμορφώνεται από αρκετούς παράγοντες και αντιμετωπίζεται από κάθε χώρα διαφορετικά, καθώς επίσης και οι επιπτώσεις στην οικονομία και στους υπόλοιπους τομείς μπορούν να διαφέρουν, ωστόσο, μία μακροχρόνια σταθερή μεταναστευτική μπορεί να βοηθήσει σημαντικά την οικονομία της χώρας υποδοχής.

3. Χωρικός διαχωρισμός των μεταναστών

3.1. Εισαγωγή

Το φαινόμενο της μετανάστευσης εκτός από την τροποποίηση των δημογραφικών χαρακτηριστικών, επιφέρει σημαντικές μεταβολές στα οικονομικά, και κοινωνικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής. Η ανάλυση του στεγαστικού διαχωρισμού των διαφόρων ομάδων και η επιρροή στο σχηματισμό των κοινωνικών και χωρικών δομών των πόλεων σε συνδυασμό με τις νέες μεταναστευτικές τάσεις έχουν οδηγήσει στην αναθεώρηση των υποθέσεων, των θεωριών και των μεθοδολογιών των κοινωνικο-χωρικών μοντέλων και των συμπερασμάτων που εξάγονται.

Η έννοια του στεγαστικού διαχωρισμού ταυτίζεται με την έννοια του χωρικού διαχωρισμού και αποτελεί μια σύνθετη και πολυδιάστατη έννοια που αναφέρεται στη διαφοροποίηση, το διαχωρισμό, την απόσταση και την απομόνωση μεταξύ των κοινωνικών ομάδων. Υπό αυτή την έννοια, ο διαχωρισμός αυτός λαμβάνει μία αρνητική όψη, ωστόσο, αν χρησιμοποιηθεί ως επεξηγηματικός παράγοντας των κοινωνικών ανισοτήτων δύναται να αποτελέσει συστατικό στοιχείο προς τη διαδικασία κοινωνικής ένταξης.

Στο κεφάλαιο αυτό διατυπώνονται ορισμένες θεωρητικές και αναλυτικές έννοιες σχετιζόμενες με το χωρικό διαχωρισμό, η γνώση των οποίων κρίνεται απαραίτητη κατά τη διεξαγωγή της εμπειρικής ανάλυσης. Συγκεκριμένα, παρατίθενται ο ορισμός του χωρικού διαχωρισμού, γίνεται αναφορά στις διαστάσεις του διαχωρισμού, όπως προτάθηκαν από τους Massey και Detton (1988), αναλύεται η σχέση χωρικού διαχωρισμού και κοινωνικών ανισοτήτων, παρουσιάζονται οι δείκτες που ερμηνεύουν το συγκεκριμένο φαινόμενο μέσω θεωρητικής και αναλυτικής διατύπωσης και παρατίθενται οι επιπτώσεις του φαινομένου του διαχωρισμού.

3.2. Ορισμός του χωρικού διαχωρισμού

Κατά τους Reardon και O'Sullivan (2004), ο όρος *χωρικός διαχωρισμός* περιγράφει την κατάσταση, για μια δεδομένη γεωγραφική περιοχή, κατά την οποία άτομα που ανήκουν σε διαφορετικές (κοινωνικές) ομάδες ζουν σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από διαφορετικές κοινωνικές συνθέσεις. Εναλλακτικά, οι Massey και Denton (1988) ορίζουν ως χωρικό διαχωρισμό το βαθμό στον οποίο τα μέλη δύο ή περισσότερων κοινωνικών ομάδων ζουν χωριστά και σε διαφορετικά μέρη του αστικού χώρου. Οι κοινωνικές ομάδες διακρίνονται με βάση την εθνικότητα, την ηλικία, το εισόδημα αλλά και άλλα κοινωνικά, οικονομικά, πολιτισμικά ή θρησκευτικά κριτήρια (Αρβανιτίδης και Σκούρας, 2009).

Κατά τους Massey και Detton (1988), η ανάλυση του διαχωρισμού πραγματεύεται το γεγονός ότι οι πληθυσμιακές ομάδες δύναται να συγκεντρωθούν ή να διασκορπιστούν ανομοιόμορφα στο χώρο. Συγκεκριμένα, η έννοια του διαχωρισμού τονίζει την τάση των κοινωνικών ομάδων να συγκεντρώνονται σε ορισμένα τμήματα μιας γεωγραφικής περιοχής, τη δημιουργία κοινωνικά μη-ομοιογενών περιοχών και την υποκειμενική αντίληψη ότι ορισμένες κοινωνικές ομάδες θέτουν ως στόχο το διαχωρισμό. Επί παραδείγματι, σε ένα πολεοδομικό συγκρότημα μπορεί να εμφανιστεί σημαντική συγκέντρωση μιας πληθυσμιακής ομάδας και να συναντάται η τάση του ισχυρού διαχωρισμού. Παρόλα αυτά η ίδια ομάδα ενδέχεται να μοιράζεται το συγκεκριμένο χώρο με άλλες κοινωνικοοικονομικές ομάδες, και κατά συνέπεια παρατηρείται ένας πιο ήπιος διαχωρισμός. Οι περιπτώσεις αυτές επιφέρουν διαφορετικές συνέπειες, ενώ στην παρούσα έρευνα παρουσιάζει ενδιαφέρον η κοινωνική διάσπαση των πληθυσμιακών ομάδων με κριτήριο αναφοράς το μεταναστευτικό (αλλοδαπό) πληθυσμό.

Ως προς την υποκειμενική αντίληψη του διαχωρισμού, αυτή εστιάζει στο αίσθημα της περιθωριοποίησης που δημιουργείται στην ομάδα μεταναστών σε κάθε γεωγραφική περιοχή. Η εμφάνιση του αισθήματος περιθωριοποίησης σε συνδυασμό με τα υφιστάμενα ποσοστά ανεργίας που πλήττει το μεταναστευτικό πληθυσμό, το (συνήθως) χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των μικρών ηλικιακών ομάδων, όπως η πρόωρη μητρότητα, αποτελούν παράγοντες κοινωνικής αποσύνθεσης που ενισχύονται από την ύπαρξη του χωρικού διαχωρισμού (Massey, et al 1991).

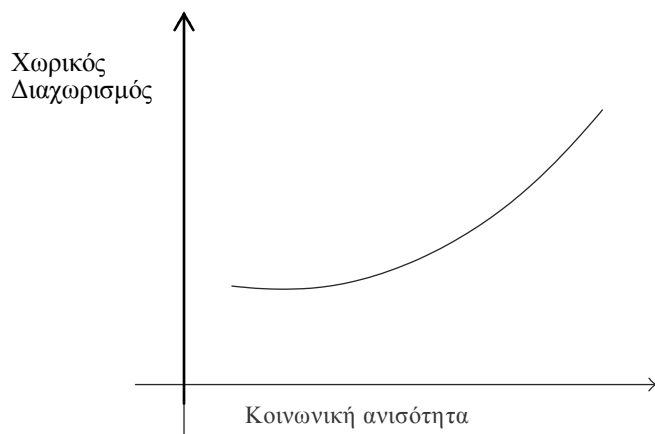
3.3. Χωρικός διαχωρισμός και κοινωνική ανισότητα

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να εξεταστούν οι παράγοντες που προκαλούν το φαινόμενο του διαχωρισμού, καθώς και η σχέση μεταξύ κοινωνικής ανισότητας και χωρικού διαχωρισμού. Όπως αναφέρθηκε, η κατανόηση της σχέσης ανισότητας και διαχωρισμού απαιτεί την ανάλυση των κοινωνικών διεργασιών. Στη μελέτη της κοινωνικής κινητικότητας, οι κοινωνιολόγοι αξιολογούν το μερίδιο του χωρικού διαχωρισμού στο σχηματισμό των κοινωνικών οντοτήτων και ομάδων. Σύμφωνα με τον White (1983), δεν θα πρέπει να συγχέεται η έννοια του γεωγραφικού διαχωρισμού με τον κοινωνιολογικό διαχωρισμό και αυτό διότι κατά την περίπτωση εκδήλωσης κοινωνικής κινητικότητας, οι διαφορές μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και των χαρακτηριστικών τους δε μπορούν να προσδιοριστούν. Κατά συνέπεια, οι πιο αδύναμοι κοινωνικοί σχηματισμοί υπό την απειλή απορρόφησης ή διάκρισης από ισχυρότερες μονάδες τείνουν να εφαρμόζουν το χωρικό διαχωρισμό ως εργαλείο εδραίωσης της κοινωνικής τους υπόστασης. Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι ο χωρικός διαχωρισμός χρησιμοποιείται από τις κοινωνικές ομάδες ως μέθοδος για τη διατήρηση της κοινωνικής τους ταυτότητας.

Στις κοινωνίες που είχαν διαμορφωθεί πριν την εκδήλωση της βιομηχανικής επανάστασης και την εμφάνιση του καπιταλισμού, οι κοινωνικές ανισότητες ήταν ευδιάκριτες και αμετάβλητες, καθώς οι κοινωνικές μεταβολές ήταν εξαιρετικά σπάνιες. Κατά τον 20^ο αιώνα, οι συνθήκες που διαμορφώθηκαν αφορούσαν στην ύπαρξη μίας ισχυρής κοινωνικής ομάδας εύπορων οικογενειών και του κράτους, των οποίων η χωρική κατανομή λάμβανε κοινωνική μορφή και υποδήλωνε υψηλή συγκέντρωση και έντονο διαχωρισμό, ακολουθώντας το μοντέλο των πόλεων της Γαλλίας και της Αμερικής. Κατά συνέπεια, η ισχυρή ομάδα απομονώθηκε από τις ομάδες που δεν ταιριάζουν στο πλαίσιο της κοινωνικής δομής των ανεπτυγμένων οργανώσεων του καπιταλισμού, με τη διαδικασία αυτή να δημιουργεί αδύναμες κοινωνικά οντότητες σε μία διαδικασία που ενισχύεται μέσω του διαχωρισμού του αστικού χώρου.

Κάτω από ένα διεθνές και ιστορικό πλαίσιο διαφαίνεται η πολύπλοκη σχέση μεταξύ κοινωνικής ανισότητας και χωρικού διαχωρισμού. Η σχέση αυτή έχει διατυπωθεί σε μια γραφική παράσταση από τους Morrison et al. (2003) ως καμπύλη διαχωρισμού ανισότητας και παρατίθεται στο ακόλουθο σχήμα.

Διάγραμμα 1. Καμπύλη διαχωρισμού – ανισότητας κατά Morrison et al. (2003)

Από την ανάλυση της καμπύλης παρατηρείται ότι όταν η κοινωνική ανισότητα κινείται σε χαμηλά και σταθερά επίπεδα, τότε ο χωρικός διαχωρισμός είναι χαμηλός και επίσης σταθερός. Ακολουθως, όταν η κοινωνική ανισότητα αυξάνεται τότε και ο χωρικός διαχωρισμός αυξάνεται με αύξοντα ρυθμό για να απορροφηθεί κατά κύριο λόγο η απειλή απορρόφησης ή διάκρισης, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Δύο παράγοντες που αφορούν στην κοινωνική διαφοροποίηση επηρεάζουν την καμπύλη και ενισχύουν το διαχωρισμό σε διαφορετικές πόλεις και εποχές, το περιβάλλον και η εθνικότητα.

Ο παράγοντας του περιβάλλοντος ο οποίος σχετίζεται με εξωγενείς παραμέτρους περιγράφει και επιδρά στον τρόπο που πραγματοποιούνται οι εμπορικές συναλλαγές στο αστικό περιβάλλον. Κατά τους Sabatini et al. (2001), ως η κύρια μορφή κοινωνικής διαφοροποίησης στις πόλεις της αρχαιότητας η εμπορική δραστηριότητα είχε σημαντική επίδραση στον αστικό χώρο. Επί παραδείγματι, σε ορισμένες κατηγορίες επαγγελματιών υφίστατο σημαντικός διαχωρισμός προκείμενου να αποφευχθεί η επιβάρυνση των υπόλοιπων ομάδων από συγκεκριμένες περιβαλλοντικές εξωτερικότητες, όπως η ρύπανση και ο θόρυβος. Για το λόγο αυτό, σχηματίστηκε μια ειδική περιοχή πώλησης των προϊόντων τους και περιοχές συγκέντρωσης των υπηρεσιών και προϊόντων σε εσωτερικούς χώρους των πόλεων,

παγιώνοντας κατά ένα τρόπο μία μορφή χωρικού διαχωρισμού. Σε κάθε περίπτωση, ο αντικατοπτρισμός των κοινωνικών διαφορών δεν πραγματοποιείται αυτόματα, αλλά θα πρέπει να συντρέχουν περιβαλλοντικοί, κοινωνικοί ή οικονομικοί παράγοντες.

Ο δεύτερος παράγοντας που θα μπορούσε να χαρακτηρίσει τη σχέση μεταξύ ανισότητας και διαχωρισμού είναι η εθνικότητα. Σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας παρατηρούνται περιπτώσεις των μειονοτικών εθνοτικών ομάδων που καταλαμβάνουν συγκεκριμένες αστικές γειτονιές. Ένας από τους κύριους λόγους που σημειώνεται αυτό το γεγονός είναι επιθυμία των εθνοτικών ομάδων για την αναζήτηση και εξεύρεση ενός χώρου συγκέντρωσης που θα συνιστά ένα τρόπο επιβίωσης και διατήρησης των ηθών και του πολιτισμού τους. Και αυτός ο πολιτισμικός πλουραλισμός αντιμετωπίζεται ως μία θετική δυναμική των γεωγραφικών περιοχών που προκύπτουν από την οικονομική παγκοσμιοποίηση (Sandercock, 1998). Ωστόσο, η χωρική συμπεριφορά μπορεί να ερμηνευθεί ακριβώς ως ένα εργαλείο υπεράσπισης της κοινωνικής ταυτότητας που απειλείται από τις υφιστάμενες συνθήκες του χωρικού περιβάλλοντος της μειονότητας, καθώς και την χαμηλή κοινωνική και οικονομική κατάσταση αυτής.

Εφόσον η σχέση της κοινωνικής ανισότητας και του χωρικού διαχωρισμού διαμορφώνεται με βάση την κινητικότητα και την κοινωνική ταυτότητα γίνεται εμφανές ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη οι υποκειμενικές πτυχές του χωρικού διαχωρισμού. Η υποκειμενική διάσταση αφενός διασαφηνίζει την προέλευση του διαχωρισμού και αφετέρου δημιουργεί τις βάσεις αντίληψης των αρνητικών επιπτώσεων της κοινωνικής αποσύνθεσης που επιδεινώνονται με την πάροδο του χρόνου. Από την ανάλυση των αιτιών του χωρικού διαχωρισμού κατά τους Sabatini et al. (2001) σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η αγορά γης, που αποτελεί συμπληρωματικό παράγοντα στην κατασκευή των οικισμών των κοινωνικών ομάδων και στη γενικότερη συγκρότηση κοινωνικών ταυτοτήτων.

3.4. Οι πέντε διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού

Στο θεμελιώδες άρθρο τους οι Massey και Detton (1988) υποστήριξαν ότι το φαινόμενο του χωρικού διαχωρισμού είναι πολυδιάστατο και περιλαμβάνει πέντε διακριτές διαστάσεις, την ομοιομορφία (evenness), την έκθεση (exposure), την κεντροποίηση (centralization), την ομαδοποίηση (clustering) και τη συγκέντρωση (concentration). Κατά τη διαμόρφωσή τους, η ομοιομορφία και η έκθεση είναι μη χωρικές διαστάσεις, εξετάζουν δηλαδή την πληθυσμιακή σύσταση των χωρικών μονάδων και δεν περιλαμβάνουν την απόσταση των μονάδων αυτών, ενώ η κεντροποίηση, η ομαδοποίηση και η συγκέντρωση είναι ρητά χωρικές διαστάσεις και απαιτούν πληροφορίες για τη θέση και το μέγεθος της απόστασης.

Κατά τους Duncan και Duncan (1955), η ομοιομορφία εκφράζει ομαλή κατανομή δύο κοινωνικών ομάδων σε μία γεωγραφική περιοχή, η έκθεση την πιθανότητα κατά την οποία η μειονότητα και η πλειοψηφία των μελών αλληλεπιδρούν μεταξύ τους στον κοινό χώρο, η κεντροποίηση το βαθμό κατά τον οποίο μια ομάδα χωρικά βρίσκεται στο κέντρο της αστικής περιοχής, η ομαδοποίηση το βαθμό στον οποίο οι χωρικές μονάδες που κατοικούνται από μέλη της μειονότητας εφάπτονται και η συγκέντρωση δηλώνει τη σχετική έκταση που καταλαμβάνει η ομάδα της μειονότητας στο αστικό περιβάλλον. Αναλυτικά για κάθε διάσταση ισχύει:

a. Ομοιομορφία

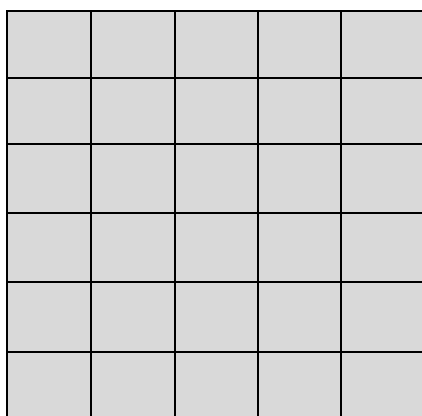
Κατά την ομοιομορφία, η μηδενική υπόθεση αφορά στην ύπαρξη ομοιομορφούς κατανομής του υπό εξέταση πληθυσμού στις χωρικές μονάδες, ούτως ώστε να υφίσταται η ίδια αναλογία για κάθε μονάδα. Η ομοιομορφία είναι σχετικό μέγεθος, δηλαδή αποτιμά το πώς είναι κατανεμημένη στο χώρο μια κοινωνική ομάδα (μειονότητα) σε σχέση με μια άλλη (πλειονότητα). Το σχήμα 1α εκφράζει την περίπτωση κατά την οποία κάθε μονάδα μειονότητας καταλαμβάνει το ίδιο ποσοστό στο χώρο και παρουσιάζει την περίπτωση υψηλής ομοιομορφίας. Αντίθετα, στο σχήμα 1β παρουσιάζεται η διάσταση της ανομοιομορφίας, όπου κάθε χωρική μονάδα καταλαμβάνεται κυρίως από μία ομάδα (μειονότητα). Για τη μέτρηση της διάστασης αυτής χρησιμοποιείται ως αντιπροσωπευτικό εργαλείο ο δείκτης ανομοιομορφίας (D), ο οποίος αναλύεται εκτενώς στην ακόλουθη ενότητα. Θα πρέπει, ωστόσο, να

αναφερθεί ότι ο δείκτης αυτός οριοθετείται μεταξύ 0 (κατώτατο όριο - ελάχιστος διαχωρισμός) και 1 (ανώτατο όριο - μέγιστος διαχωρισμός).

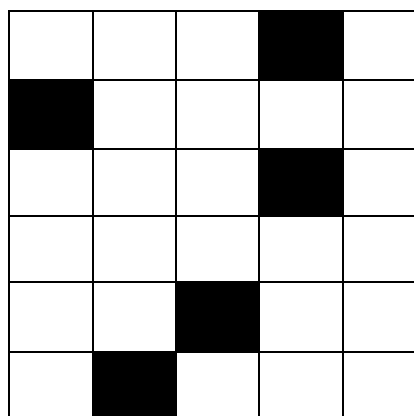
Σχήμα 1. Διάσταση Ομοιομορφίας

Υψηλή ομοιομορφία

(α)

Χαμηλή ομοιομορφία

(β)

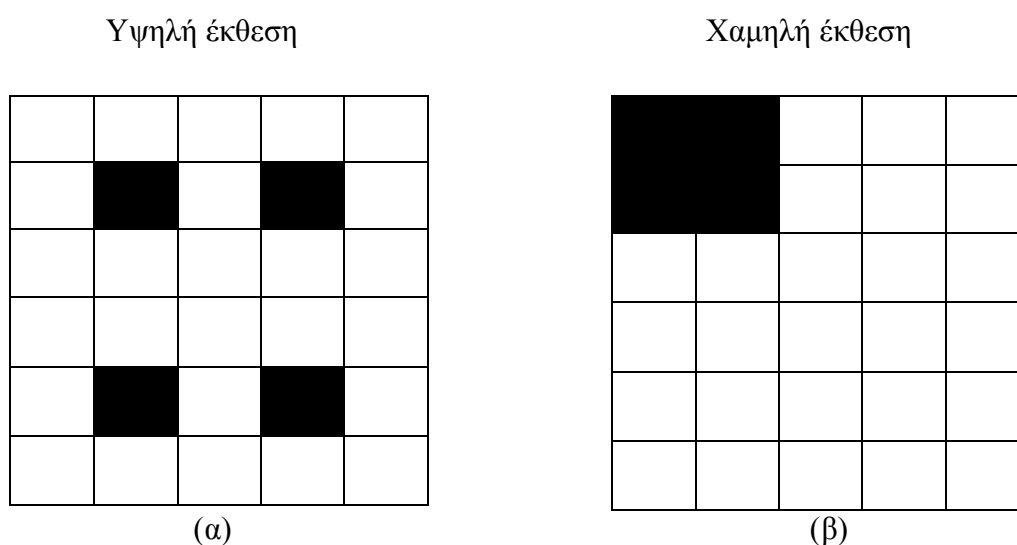
β. Έκθεση

Η έκθεση αποτελεί τη διάσταση που περιγράφει την επαφή των μελών δύο κοινωνικών ομάδων, δηλαδή το πόσο εκτεθειμένα είναι τα άτομα μιας κοινωνικής ομάδας (μειονότητα) σε σχέση με μια άλλη (πλειονότητα) ή ακόμα και μεταξύ τους. Στο Σχήμα 2α οι σκούρες περιοχές κατοικούνται από δυο ομάδες και απεικονίζεται υψηλή πιθανότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ τους. Στο σχήμα 2β η μία κοινωνική ομάδα (μειονότητα) καταλαμβάνει εκ ολοκλήρου μια συγκεκριμένη γεωγραφική έκταση, με αποτέλεσμα η αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο ομάδων να είναι χαμηλή και να δημιουργούνται, κατά συνέπεια, συνθήκες απομόνωσης. Για τη μέτρηση της διάστασης αυτής χρησιμοποιείται ο δείκτης έκθεσης και απομόνωσης, όπως ορίστηκε από τον Bell (1954).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι διαστάσεις της ομοιομορφίας και της έκθεσης παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες, καθώς η ομοιομορφία προϋποθέτει ενιαία

αναλογία της μίας κοινωνικής ομάδας στον υπό εξέταση γεωγραφικό χώρο, ενώ η έκθεση απαιτεί ίση πιθανότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο κοινωνικών ομάδων. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται ότι αν δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για την επίτευξη ομοιομορφίας, τότε τίθενται οι βάσεις για την εξασφάλιση μέγιστης έκθεσης και αντίστροφα.

Σχήμα 2. Διάσταση Έκθεσης

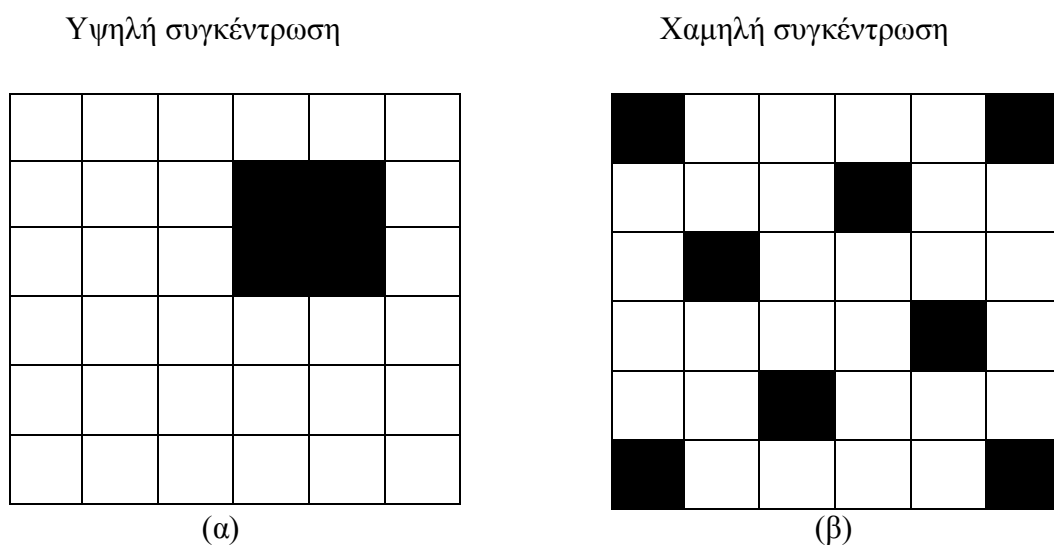

γ. Συγκέντρωση

Η διάσταση της συγκέντρωσης αποτιμά την σχετική χωρική έκταση που καταλαμβάνει μια κοινωνική ομάδα. Η συγκέντρωση υφίσταται όταν η μία κοινωνική ομάδα (μειονότητα) απομονώνεται σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, εντείνοντας το φαινόμενο του διαχωρισμού. Γίνεται σαφές ότι η συγκεκριμένη διάσταση αυτή αναπτύσσεται συναρτήσει της διάστασης της ομοιομορφίας, καθώς στην περίπτωση κατά την οποία μία κοινωνική ομάδα χαρακτηρίζεται από υψηλή συγκέντρωση, δε μπορεί να κατανέμεται ομοιόμορφα στη γεωγραφική περιοχή. Στο Σχήμα 3α απεικονίζεται η πλήρης συγκέντρωση του πληθυσμού της μειονότητας, ενώ στο σχήμα 3β η περίπτωση της χαμηλής συγκέντρωσης, όπου κάθε τμήμα αντιστοιχεί σε ποσοστό 50% κάθε κοινωνικής ομάδας. Σύμφωνα με τους Duncan και Duncan (1955), για τη μέτρηση της διάστασης αυτής επιλέχθηκε ο δείκτης συγκέντρωσης (DEL), βλέπε παρακάτω, ο οποίος μετρά τη γεωγραφική συγκέντρωση της

μειονοτικής ομάδας X σε απόλυτους όρους ανεξαρτήτως της κατανομής που ακολουθεί η πλειοψηφική ομάδα Y. Εναλλακτικά, αυτό συνεπάγεται ότι προκειμένου να επιτευχθεί ομοιομορφία θα πρέπει η ομάδα X να μετατοπιστεί στο υπόλοιπο τμήμα της χωρικής μονάδας.

Σχήμα 3. Διάσταση Συγκέντρωσης

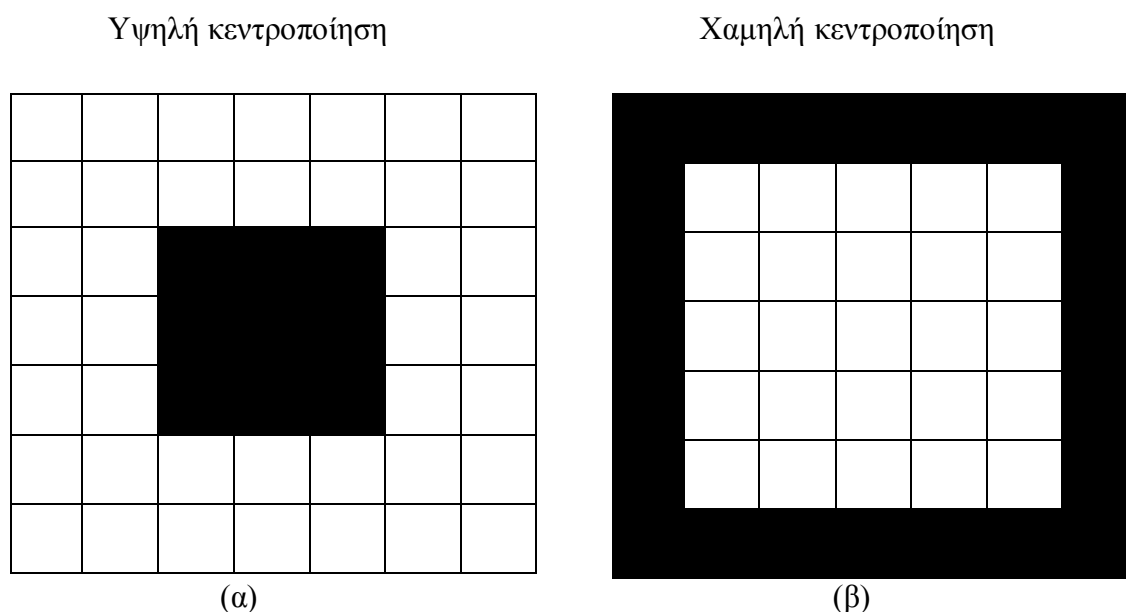
δ. Κεντροποίηση

Ο Burgess (1925) στο άρθρο του περί ανάπτυξης των αστικών περιοχών σημειώνει ότι οι μειονοτικές ομάδες καταλαμβάνουν κατά κύριο λόγο τις κεντρικές περιοχές του αστικού περιβάλλοντος (CBD), όπου η ποιότητα στέγασης είναι χαμηλή και οικονομικά ανεκτή για τις ομάδες αυτές. Η διάσταση αυτή παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με την περίπτωση της συγκέντρωσης, ωστόσο, οι παράμετροι αυτές δεν ταυτίζονται, διότι η κοινωνική ομάδα της μειονότητας δύναται να περιορίζεται στο χώρο (υψηλή συγκέντρωση), παρόλα αυτά η εξέλιξη αυτή δεν προϋποθέτει απαραίτητα την εγκατάσταση στο αστικό κέντρο (υψηλή κεντροποίηση).

Το σχήμα 4α απεικονίζει την περίπτωση της τέλει κεντροποίησης, ενώ η αντίθετη περίπτωση παρουσιάζεται στο σχήμα 4β όπου οι κοινωνικές ομάδες καταλαμβάνουν περιφερειακές γειτονίες (ή προαστιακές περιοχές). Για τη μέτρηση της διάστασης αυτής χρησιμοποιείται συνήθως ο δείκτης απόλυτης συγκέντρωσης (PCC), βλέπε

παρακάτω, ο οποίος αναπτύχθηκε με βάση το δείκτη σχετικής συγκέντρωσης. Κατά τον υπολογισμό αυτού του δείκτη, οι χωρικές μονάδες ταξινομούνται με κριτήριο την αύξηση της απόστασης από το κέντρο της πόλης. Μηδενική τιμή του δείκτη συνεπάγεται ομοιόμορφη κατανομή των χωρικών μονάδων.

Σχήμα 4. Διάσταση Κεντροποίησης

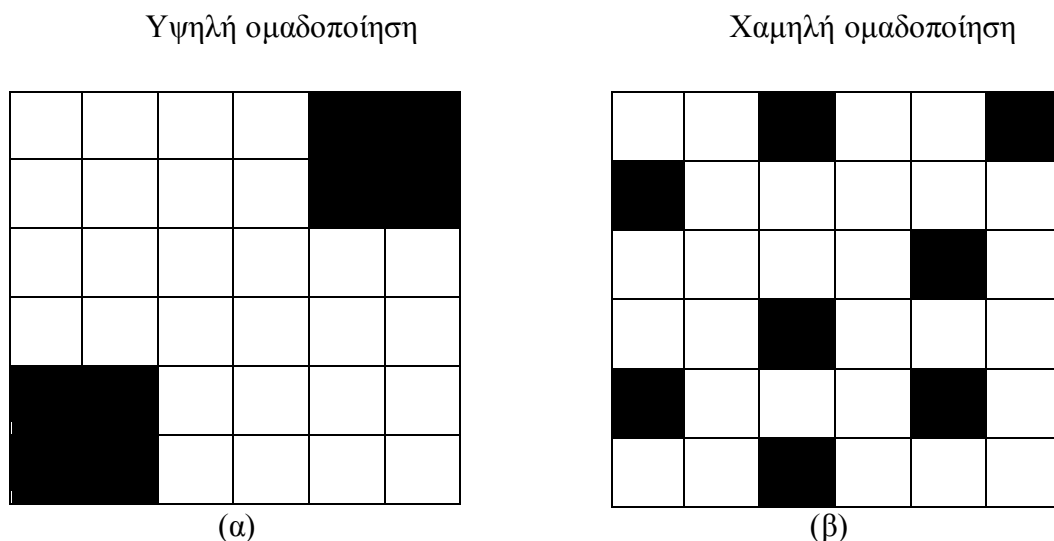

ε. Ομαδοποίηση

Η έννοια της ομαδοποίησης εκφράζει το βαθμό κατά τον οποίο οι χωρικές μονάδες του πληθυσμού της μειονότητας συγκεντρώνονται η μία πλησίον της άλλης δημιουργώντας ένα ενιαίο σύμπλεγμα. Υψηλός βαθμός ομαδοποίησης δηλώνει ότι ο πληθυσμός της μειονότητας είναι συγκεντρωμένος στο χώρο. Παράλληλα, μεγαλύτερος αριθμός διαφοροποιημένων χωρικά ομάδων, μειώνει την ομαδοποίηση και το χωρικό διαχωρισμό. Στο σχήμα 5α παρατηρείται υψηλή ομαδοποίηση σε δύο μέρη. Χαμηλό επίπεδο της ομαδοποίησης θα σήμαινε ότι υφίστανται ποικίλα μέρη συγκέντρωσης της μειονότητας στη γεωγραφική περιοχή, δηλαδή ο πληθυσμός της κοινωνικής ομάδας της μειονότητας είναι διάσπαρτος. Η περίπτωση αυτή αντανακλάται στο σχήμα 5β.

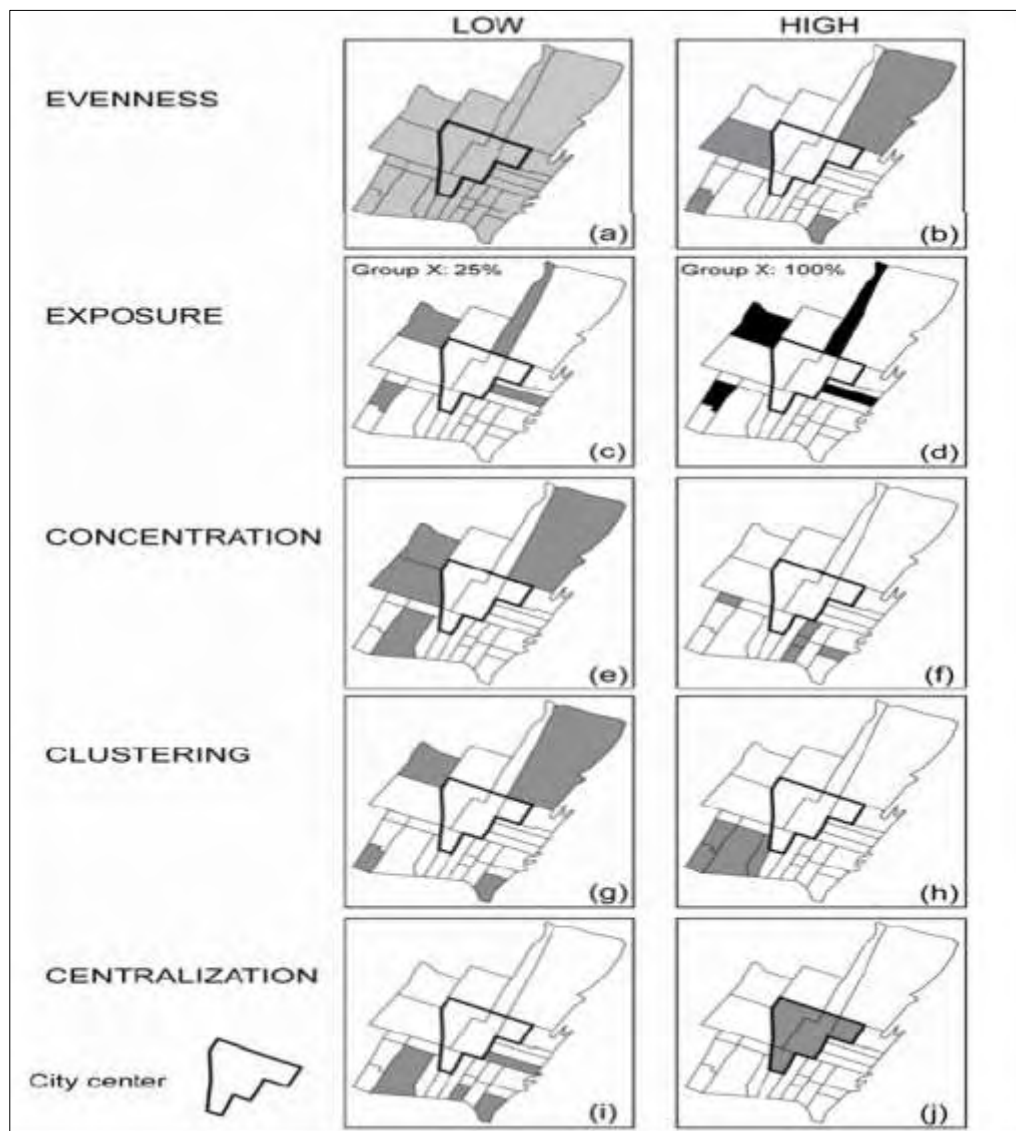
Για τη μέτρηση της διάστασης της ομαδοποίησης ο White (1983) πρότεινε το δείκτη χωρικής απόστασης (SP), βλέπε παρακάτω, ενώ θα πρέπει να επισημανθεί ότι κατά τη διάσταση αυτή ο αντιπροσωπευτικός δείκτης ενσωματώνει στην αποτύπωσή του την απόσταση μεταξύ των χωρικών μονάδων.

Σχήμα 5. Διάσταση Ομαδοποίησης

Οι έννοιες των πέντε διαστάσεων κατά Massey και Detton (1988) έχουν αποτυπωθεί επιτυχώς στην προσπάθεια έκφρασης της χωρικής συμπεριφοράς των μεταναστών στο έργο των Arraigacio et al (2008) και παρουσιάζονται στο ακόλουθο σχήμα. Συγκεκριμένα, στο σχήμα 6(a) φαίνεται ότι οι ομάδες των χωρικών μονάδων ακολουθούν κανονική κατανομή και χαρακτηρίζονται από χαμηλό χωρικό διαχωρισμό σε αντίθεση με το σχήμα b, όπου δείκτης ανομοιότητας εμφανίζεται αυξημένος και κατά συνέπεια εκδηλώνεται έντονος χωρικός διαχωρισμός. Παράλληλα, για τις περιπτώσεις (c), (e), (f), (g), (h), (i) και (j) παρατηρείται ότι τα μέλη της κοινωνικής ομάδας X εντοπίζονται μόνο σε τέσσερα χωρικά διαμερίσματα, όπου αντιστοιχούν το 25% του συνολικού πληθυσμού κατά συνέπεια η τιμή του δείκτη ανομοιομορφίας είναι σταθερή. Τέλος, στην περίπτωση (d) απεικονίζεται μία ακραία κατάσταση κατά την οποία τα μέλη της ομάδας X είναι τελείως απομονωμένα, δε μοιράζονται καμία χωρικά μονάδα με τα μέλη των υπόλοιπων ομάδων, καθώς αντιπροσωπεύουν το 100% του πληθυσμού του καθενός από τα τέσσερα χωρικά διαμερίσματα, όπου διαμένουν.

Σχήμα 6. Οι διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού κατά Massey και Denton (1988)

Πηγή : Apparicio et al. (2008)

3.5. Αντιπροσωπευτικοί δείκτες αποτίμησης του χωρικού διαχωρισμού

Στην παρούσα ενότητα αναλύονται οι βασικότεροι δείκτες που έχουν χρησιμοποιηθεί για τη μέτρηση του χωρικού διαχωρισμού με βάση τις ιδιότητες και τη μαθηματική τους διατύπωση. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι δείκτες διαχωρισμού ταξινομούνται σύμφωνα με την κάθε μία από τις πέντε διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού την οποία και αποτιμούν. Σύμφωνα με τους Jahn, et al (1947) ένας άρτιος δείκτης διαχωρισμού θα πρέπει να πληροί τα ακόλουθα κριτήρια:

- i. να εκφράζεται ως ενιαίο ποσοτικό μέγεθος, ώστε να διευκολύνεται η σύγκριση, η ταξινόμηση και η συσχέτιση
- ii. να είναι εύκολα υπολογίσιμος
- iii. να μην διαταράσσεται από το μέγεθος του συνολικού πληθυσμού, του μεταναστευτικού πληθυσμού και της έκτασης της γεωγραφικής περιοχής
- iv. να έχει καθολική εφαρμογή
- v. να διαφοροποιεί το βαθμό διαχωρισμού με τρόπο κατά τον οποίο η κατανομή των ενδιάμεσων αποτελεσμάτων να αντιστοιχεί στο μεγαλύτερο μέρος των παρατηρήσεων.

Οι Reardon και O'Sullivan (2004) οι οποίοι πρότειναν τη σύμπτυξη των χωρικών διαστάσεων σε δύο διαστάσεις, την χωρική έκθεση και την χωρική ομοιομορφία, και επέκτειναν την περιγραφή των χαρακτηριστικών που πρέπει να φέρει ένας δείκτης διαχωρισμού κατά τον ακόλουθο τρόπο:

1. *Κλίμακα επεξηγηματικότητας*: Ο δείκτης χωρικού διαχωρισμού θα πρέπει να ισούται με μηδέν, εάν οι αναλογίες της ομάδας είναι σταθερές στο τοπικό περιβάλλον του κάθε ατόμου. Ένας δείκτης διαχωρισμού ισούται με 1, εάν το περιβάλλον του κάθε ατόμου περιλαμβάνει μόνο μία εθνικότητα. Ένας εναλλακτικός τρόπος να διατυπωθεί αυτό είναι ότι ένας δείκτης διαχωρισμού λαμβάνει τη μέγιστη τιμή μόνο αν η εγγύτητα των οποιωνδήποτε δύο μελών από διαφορετικές ομάδες είναι μηδέν. Ένας δείκτης διαχωρισμού έχει αρνητική τιμή, αν ο πληθυσμός χαρακτηρίζεται από ποικιλομορφία ως προς τον αριθμό των κοινωνικών ομάδων που περιέχει.

2. *Ανεξαρτησία ορίων*: Ένα μέτρο χωρικού διαχωρισμού πρέπει να είναι ανεξάρτητο από το μέγεθος της απογραφικής μονάδας και να υπολογίζεται από πληροφορίες σχετικά με τις ακριβείς θέσεις και χωρική εγγύτητα των ατόμων στην οικιστική περιοχή.
3. *Ισοδυναμία χωροθέτησης*: Αν τα τοπικά περιβάλλοντα των δύο σημείων p και q έχουν την ίδια σύνθεση πληθυσμού και την ίδια απόσταση από όλα τα άλλα σημεία, τότε ο διαχωρισμός είναι αμετάβλητος αν χειριζόμαστε τα δύο σημεία ως ένα σημείο με πυκνότητα πληθυσμού ίση με το άθροισμα των δύο αρχικών σημείων. Ενώ αυτό το κριτήριο φαίνεται να έχει μικρή εφαρμογή, αποτελεί γενίκευση του κριτηρίου μη χωρικής ισοδυναμίας, η οποία δηλώνει ότι αν οι δύο χωρικές μονάδες έχουν την ίδια σύνθεση και συνδυάζονται σε μια ενιαία μονάδα, ο διαχωρισμός είναι αμετάβλητος (James και Taeuber 1985).
4. *Μη μεταβαλλόμενη πυκνότητα πληθυσμού*: Εάν η πυκνότητα του πληθυσμού κάθε ομάδας m για κάθε σημείο p πολλαπλασιάζεται με ένα σταθερό παράγοντα C , τότε ο διαχωρισμός παραμένει αμετάβλητος. Το χαρακτηριστικό αυτό αποτελεί γενίκευση της ανάλυσης της έννοιας της μη χωρικής πυκνότητας.
5. *Αμετάβλητη σύνθεση*: Ένας δείκτης της χωρικής ομοιομορφίας θα πρέπει να είναι ανεξάρτητος από τη σύνθεση του πληθυσμού και να εξαρτάται μόνο από την κατανομή των ομάδων στο χώρο. Πιο συγκεκριμένα, το κριτήριο της αμετάβλητης σύνθεσης δηλώνει ότι αν οι αναλογίες των κοινωνικών ομάδων μεταβάλλονται στον πληθυσμό, ενώ η σχετική κατανομή των ομάδων στο χώρο παραμένει η σταθερή, τότε ο διαχωρισμός είναι αμετάβλητος.

a. Ο δείκτης ανομοιομορφίας

Ο πιο δημοφιλής δείκτης χωρικού διαχωρισμού αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως ο δείκτης ανομοιομορφίας (D). Η χρήση του συγκεκριμένου δείκτη καθιερώθηκε από τον Taeuber και Taeuber (1965) και υπολογίζει την ανομοιογένεια της πληθυσμιακής σύνθεσης της γεωγραφικής περιοχής μετά την εγκατάσταση μίας συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας (Αρβανιτίδης και Σκούρας, 2009). Κατά τους Massey και

Denton (1988) ο δείκτης ανομοιότητας λαμβάνει τιμές μεταξύ 0 και 1, όπου η τιμή 0 δηλώνει ότι η ομοιομορφία μεγιστοποιείται και ο χωρικός διαχωρισμός ελαχιστοποιείται, ενώ η τιμή 1 απεικονίζει το αντίστροφο. Ο δείκτης αυτός δύναται να εκφραστεί ως ποσοστό επί τοις εκατό και να ερμηνευθεί ως το ποσοστό των μειονοτικών ομάδων που θα πρέπει να αλλάξουν κατοικία, ούτως ώστε να εξασφαλιστεί μια ομοιόμορφη χωρική κατανομή (Jakubs, 1981; Massey και Denton, 1988). Επί παραδείγματι, αν $D = 0.3617$, τότε 36,17% των ατόμων της κοινωνικής ομάδας θα πρέπει να μετακινηθούν για την επίτευξη ομοιογένειας. Η μαθηματική διατύπωση της ανομοιομορφίας παρατίθεται ακολούθως:

$$D = \sum_{i=1}^n \frac{t_i |p_i - P|}{2 * T * P * (1 - P)}$$

όπου για τις παραμέτρους ισχύει η ο αριθμός των χωρικών μονάδων της υπό μελέτη περιοχής, t_i ο αριθμός των κατοίκων της χωρικής μονάδας I , T ο συνολικός αριθμός των κατοίκων στην υπό εξέταση γεωγραφική περιοχή, p_i η αναλογία της μειονότητας στη χωρική μονάδα και P η αναλογία της μειονότητας στο σύνολο της υπό εξέταση γεωγραφικής περιοχής.

Ωστόσο, παρά την ευρεία εφαρμογή και τον εύκολο υπολογισμό του δείκτη (D), το μέτρο αυτό έχει δεχθεί αρκετή κριτική (βλέπε Cortese et al., 1976). Συγκεκριμένα, ο δείκτης παρουσιάζει ευαισθησία ως προς το μέγεθος της χωρικής μονάδας που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό του, ενώ δεν επηρεάζεται από τη γεωγραφική κατανομή των χωρικών μονάδων. Τέλος, ο δείκτης D επηρεάζεται από τις διαφορές στην αναλογία της μειονότητας του πληθυσμού και από τον αριθμό των νοικοκυριών της χωρικής μονάδα ανάλυσης.

Ο Morrill (1991, 1995) διατύπωσε το διορθωμένο δείκτη ανομοιομορφίας $D(\text{adj})$, ο οποίος αποτελεί την πρώτη προσπάθεια ενσωμάτωσης της χωρικής διάταξης των μονάδων κατά τον υπολογισμό του χωρικού διαχωρισμού. Σε σχέση με τον D , ο $D(\text{adj})$ έχει τρεις σημαντικές διαφορές, λαμβάνει αρχικά υπόψη τη διαφορά των αναλογιών των γειτονικών μονάδων, εμφανίζει ευαισθησία στην παρουσία των

συστάδων των χωρικών μονάδων με παρόμοιες αναλογίες και λαμβάνει υπόψη την τοπογραφική σχέση μεταξύ των μονάδων.

Μία επιπρόσθετη βελτίωση του δείκτη ανομοιομορφίας D έγκειται στο γεγονός ότι μέχρι πρότινος ο δείκτης δεν εξέταζε την μεταβολή της έντασης της αλληλεπίδρασης μεταξύ ατόμων της ίδιας κοινωνικής ομάδας που προκύπτει από την ευκολία ή δυσκολία διέλευσης των συνόρων λόγω του μεγαλύτερου ή μικρότερου μήκους αυτών. Το γεγονός αυτό απαιτούσε την ενσωμάτωση στο δείκτη ανομοιότητας μίας διόρθωσης ως προς το μήκος $D(w)$, όπως προτάθηκε από τον Wong (1993, 1999). Η προσέγγιση βασίζεται στην ιδέα ότι η αλληλεπίδραση ανάμεσα σε άτομα διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων που κατοικούν σε γειτονικές μονάδες μειώνει το βαθμό διαχωρισμού. Παράλληλα, ο Wong (1993) υποστήριξε ότι η γεωμετρία ή το σχήμα των μονάδων επηρεάζει ταυτόχρονα την πιθανότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ ατόμων διαφορετικών ομάδων των περιοχών γειννίας με το δείκτη ανομοιομορφίας $D(s)$ να διορθώνεται και ως προς τη συγκεκριμένη παράμετρο.

β. Ο δείκτης αλληλεπίδρασης και ο δείκτης απομόνωσης

Ως έκθεση ορίζεται ως ο βαθμός αλληλεπίδρασης των μελών πληθυσμιακών ομάδων. Οι δείκτες αυτού του τύπου χαρακτηρίζονται από την ενσωμάτωση της έννοιας της πιθανότητας. Σε αντίθεση με τους δείκτες ομοιομορφίας, η έκθεση λαμβάνει υπόψη την αναλογία των ομάδων επί του συνόλου του πληθυσμού και το βαθμό των πιθανοτήτων επαφής εντός των χωρικών μονάδων μεταξύ των μελών της ίδιας ομάδας (δείκτης απομόνωσης) ή μεταξύ των μελών δύο διαφορετικών ομάδων (δείκτης αλληλεπίδρασης). Συγκεκριμένα, ο δείκτης απομόνωσης, xPx , μετρά την μετράει την πιθανότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ ενός ατόμου που ανήκει σε μια κοινωνική ομάδα με τα άτομα της ίδιας ομάδας (Bell, 1954; White, 1986). Ο Δείκτης Απομόνωσης λαμβάνει τιμές από 0 έως 1. Μέγιστη τιμή του σημαίνει ότι η ομάδα X απομονώνεται στις χωρικές μονάδες που καταλαμβάνει, συνεπώς ο χωρικός διαχωρισμός μεγιστοποιείται. Η μαθηματική διατύπωση του δείκτη παρατίθεται ακολούθως:

$$xPx = \sum_{i=1}^n \frac{x_i}{X} * \frac{x_i}{t_i}$$

όπου, n ο αριθμός των χωρικών μονάδων της υπό εξέταση γεωγραφικής περιοχής, t_i ο αριθμός των κατοίκων της χωρικής μονάδας i , x_i ο αριθμός των ατόμων της μειονότητας που κατοικούν στην χωρική μονάδα i και X ο συνολικός αριθμός των ατόμων της μειονότητας της υπό εξέταση περιοχής.

Ο δείκτης αλληλεπίδρασης, xPy , μετρά την πιθανότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ ενός ατόμου που ανήκει σε μια κοινωνική ομάδα με άτομα διαφορετικής ομάδας (Bell, 1954). Όπως και ο δείκτης απομόνωσης, λαμβάνει τιμές από 0 ως 1 καθώς εκφράζει πιθανότητα, ενώ η αντιστοιχία των τιμών είναι αντίστροφη με την περίπτωση του δείκτη απομόνωσης. Για παράδειγμα, στην περίπτωση δύο πληθυσμών X και Y αν ο δείκτης έχει οριστεί σε 0,3 σημαίνει ότι σε μια μονάδα όπου κατοικεί ένα μέλος της ομάδας X , τρία στα δέκα άτομα ανήκουν στην ομάδα Y . Ωστόσο, μια κατανομή των δύο ομάδων στον αστικό χώρο που ενδέχεται να επιφέρει μηδενική πιθανότητα δε συνεπάγεται μια κατάσταση έντονης αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών των κοινωνικών ομάδων. Η μαθηματική διατύπωση του δείκτη παρατίθεται ακολούθως:

$$xPy = \sum_{i=1}^n \frac{x_i}{X} * \frac{y_i}{t_i}$$

όπου, n ο αριθμός των χωρικών μονάδων της υπό εξέταση γεωγραφικής περιοχής, t_i ο αριθμός των κατοίκων της χωρικής μονάδας i , x_i ο αριθμός των ατόμων της μειονότητας που κατοικούν στην χωρική μονάδα i , y_i ο αριθμός των ατόμων της πλειοψηφίας που κατοικούν στην χωρική μονάδα i και X ο συνολικός αριθμός των ατόμων της μειονότητας της υπό εξέταση περιοχής.

Οι Stearns και Logan (1986) πρότειναν μια προσαρμογή του δείκτη απομόνωσης που λαμβάνει υπόψη του τις διαφορετικές αναλογίες του συνολικού πληθυσμού της γεωγραφικής περιοχής που εκπροσωπούν τις ομάδες ανάλυσης. Τέλος, ως προς την έννοια της αλληλεπίδρασης θα πρέπει να επισημανθεί ότι αυτή παρεκκλίνει από τους

αυστηρούς χωρικούς περιορισμούς και θα πρέπει να ενσωματώσει στον υπολογισμό της νέα μέτρα και εργαλεία.

γ. Ο δείκτης συγκέντρωσης (DEL)

Η συγκέντρωση αφορά την κατάληψη ενός γεωγραφικού χώρου από μία ομάδα ανθρώπων. Υπό την έννοια αυτή, μικρότερη γεωγραφική έκταση συνεπάγεται μεγαλύτερη συγκέντρωση και διαχωρισμό. Σύμφωνα με τον Massey (1985), η ομάδα μειονότητας καταλαμβάνει μικρά τμήματα του αστικού χώρου κατά συνέπεια, όσο μεγαλύτερη είναι η πυκνότητα στις περιοχές που καταλαμβάνονται τόσο μεγαλύτερος είναι ο χωρικός διαχωρισμός. Ο πιο διαδεδομένος δείκτης συγκέντρωσης είναι ο DEL (Duncan, 1961) ο οποίος σχηματίζεται από τη διαφορά των αναλογιών έκτασης και πληθυσμού κάθε χωρικής μονάδας και μπορεί να ερμηνευθεί ως το ποσοστό του πληθυσμού της ομάδας X που πρέπει να αλλάξει διαμονή προκειμένου να επιτευχθεί μια ομοιόμορφη πυκνότητα σε ολόκληρη τη γεωγραφική περιοχή. Λαμβάνει τιμή 0 ως 1, όπου κατά την τιμή 1 ισχύει ότι η κοινωνική ομάδα έχει επιτύχει τη μέγιστη δυνατή χωρική συγκέντρωση και διαχωρισμό. Η μαθηματική διατύπωση του δείκτη δίνεται ως:

$$DEL = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n \left| \frac{x_i}{X} - \frac{a_i}{A} \right|$$

όπου x_i ο αριθμός των ατόμων της μειονότητας που κατοικούν στην χωρική μονάδα i , X ο συνολικός αριθμός των ατόμων της μειονότητας της υπό εξέταση περιοχής, a_i η έκταση που καταλαμβάνει η χωρική μονάδα i στο χώρο και A η συνολική έκταση της γεωγραφικής περιοχής. Στο σημείο αυτό, για την πληρέστερη κατανόηση θα πρέπει να διατυπωθεί και ο δείκτης σχετικής συγκέντρωσης κατά Massey και Denton (1988), ο οποίος συγκρίνει αναλογίες συγκέντρωσης X προς Y με τη μέγιστη δυνατή αναλογία, εάν το X εμφανίζει μέγιστη και το Y ελάχιστη συγκέντρωση αντίστοιχα και υπολογίζεται από τον τύπο:

$$RCO = \frac{\frac{\sum_{i=1}^n \frac{x_i a_i}{X}}{\sum_{i=1}^n \frac{y_i a_i}{Y}} - 1}{\frac{\sum_{i=1}^{n_1} t_i \frac{a_i}{T_1}}{\sum_{i=n_2}^n t_i \frac{a_i}{T_2}} - 1}$$

όπου a_i η έκταση της μονάδας i κατά σειρά από τη μικρότερη στη μεγαλύτερη, n_1 ο βαθμός της χωρικής μονάδας όπου το σωρευτικό σύνολο του πληθυσμού των γεωγραφικών μονάδων ισούται με το συνολικό πληθυσμό της μειοψηφίας της περιοχής, αθροίζοντας από μικρότερη μονάδα προς τα επάνω, n_2 βαθμός της χωρικής μονάδας όπου το σωρευτικό σύνολο του πληθυσμού των γεωγραφικών μονάδων ισούται με το συνολικό πληθυσμό της μειοψηφίας της περιοχής, αθροίζοντας από τη μεγαλύτερη μονάδα προς τα κάτω, T_1 ο συνολικός πληθυσμός των εκτάσεων από 1 έως n_1 και T_2 ο συνολικός πληθυσμός των εκτάσεων από n_1 έως n .

δ. Ο δείκτης κεντροποίησης

Ο δείκτης κεντροποίησης ή αλλιώς απόλυτης συγκέντρωσης (PCC) (Duncan και Duncan, 1955b) αναπτύχθηκε με βάση το δείκτη σχετικής συγκέντρωσης που παρατέθηκε στο προηγούμενο εδάφιο. Το μέτρο αυτό δίνει απόλυτη κατανομή της κοινωνικής ομάδας στον αστικό χώρο, εκφράζει τη χωρική κατανομή μιας ομάδας σε σχέση με την κατανομή της έκτασης γύρω από το κέντρο της πόλης. Ο δείκτης κυμαίνεται από -1 ως 1. Οι θετικές τιμές δείχνουν «κεντρική» κατανομή των μελών της ομάδας, ενώ οι αρνητικές τιμές υποδηλώνουν μια πιο προαστιακή/περιφερειακή κατανομή. Η τιμή 0 δείχνει μια ομοιόμορφη κατανομή σε όλο τον αστικό χώρο. Η μαθηματική διατύπωση του δείκτη εκφράζεται ως:

$$PCC = \frac{X_{cc}}{X}$$

όπου X_{cc} ο αριθμός των μελών της X ζουν μέσα στο κέντρο της γεωγραφικής περιοχής και X αριθμός των μελών της X σε ολόκληρη την περιοχή. Τέλος, ο δείκτης δε λαμβάνει υπόψη του την κατανομή των ατόμων της κοινωνικής ομάδας στο χώρο και ότι τα όρια του κέντρου μιας πόλης ορίζονται κυρίως με πολιτικά και διοικητικά κριτήρια.

ε. Ο δείκτης χωρικής απόστασης

Για τη μέτρηση της διάστασης της ομαδοποίησης ο White (1983) πρότεινε το δείκτη χωρικής απόστασης (SP). Η στατιστική ισούται με τη μονάδα όταν η ομαδοποίηση δεν είναι εμφανής, είναι μεγαλύτερη της μονάδας όταν τα μέλη της κοινωνικής ομάδας τείνουν να ζουν μαζί, και λαμβάνει τιμές μικρότερες από την μονάδα στην ακραία περίπτωση κατά την οποία τα μέλη της μειονοτικής ομάδας δημιουργούν ενώσεις με τα μέλη της κοινωνικής ομάδας της πλειονότητας, περίπτωση η οποία δεν εμφανίζεται συχνά. Παράλληλα, για πρώτη φορά σε ένα δείκτη ενσωματώθηκε και η συνάρτηση της χωρικής απόστασης, η οποία αποτιμά το χωρικό διαχωρισμό λαμβάνοντας υπόψη τις αποστάσεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων. Η μαθηματική διατύπωση του δείκτη εκφράζεται κατά τον White (1983) ως:

$$SP = \frac{N1P11 + N2P22}{(N1 + N2) \times P00}$$

με

$$P00 = \frac{1}{(N1+N2)^2} \sum_i \sum_j (N1i + N2i) \times (N1j + N2j) \times f(d_{ij})$$

$$P11 = \frac{1}{(N1)^2} \sum_i \sum_j N1i \times N1j \times f(d_{ij}) \text{ και}$$

$$P22 = \frac{1}{(N2)^2} \sum_i \sum_j N2i \times N2j \times f(d_{ij})$$

$$d_{ij} = [(x_i - x_j)^2 + (y_i - y_j)^2]^{1/2} \text{ και } f(d_{ij}) = \exp(-d_{ij})$$

όπου x_i ο αριθμός των ατόμων της πλειονότητας που κατοικούν στην χωρική μονάδα i , x_j ο αριθμός των ατόμων της πλειονότητας που κατοικούν στην χωρική μονάδα j , y_i αριθμός των ατόμων της μειονότητας που κατοικούν στην χωρική μονάδα i και y_j ο αριθμός των ατόμων της μειονότητας που κατοικούν στην χωρική μονάδα j , $N1$ ο συνολικός πληθυσμός της πλειονότητας στη γεωγραφική περιοχή, $N2$ ο συνολικός πληθυσμός της μειονότητας στη γεωγραφική περιοχή, $N1_i$ ο πληθυσμός της ομάδας 1 στην i χωρική μονάδα και $N2_i$ ο πληθυσμός της ομάδας 2 στην i χωρική μονάδα. Επίσης, $P00$ η μέση απόσταση μεταξύ ατόμων στη γεωγραφική περιοχή χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η ομάδα, $P11$ η μέση απόσταση μεταξύ των μελών της ομάδας 1, $P22$ η μέση απόσταση μεταξύ των μελών της ομάδας 2. Τέλος, $f(d_{ij})$ είναι η συνάρτηση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης ανάλογα με την απόσταση.

3.6. Οι επιπτώσεις του χωρικού διαχωρισμού

Στην ενότητα αυτή αναλύονται οι επιπτώσεις του χωρικού διαχωρισμού ως προς την οπτική της συγκρότησης κοινωνίας, της διαμόρφωσης της αγοράς εργασίας και των οικονομικών συνθηκών. Στις περισσότερες μελέτες με θέμα το χωρικό διαχωρισμό, αναφέρεται ότι οι συνέπειες που επιφέρει η εκδήλωση του φαινομένου αυτού έγκεινται στα επίπεδα απασχόλησης, στις σχολικές επιδόσεις, στην εφηβική εγκυμοσύνη, στον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις, στην υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και των κατοικιών, στην έλλειψη της κοινωνικής προστασίας, την αύξηση της εγκληματικότητας και των ναρκωτικών (Dosh, 2003; Burton, 2003; Greenstein et al. 2000).

Μία χαρακτηριστική επίπτωση του χωρικού διαχωρισμού εντοπίζεται στην ατομική συμπεριφορά των ανθρώπων ως προς τη δημιουργία κοινωνικών ενώσεων και την ανατροφή των παιδιών, στη συλλογική κοινωνικοποίηση και στην ύπαρξη οργανωτικών δομών (Flores, 2003). Εναλλακτικά, η επίδραση αυτή ανιχνεύεται και σχετίζεται με την διαδικασία διάχυσης συμπεριφορών από ένα άτομο σε άλλο. Αυτή η διαδικασία εκδηλώνεται μέσω της καθιέρωσης του «όμοιος όμοιος» που υποδηλώνει ότι η συγκέντρωση των δυσλειτουργικών συμπεριφορών που σχετίζονται με την κατάσταση του χωρικού διαχωρισμού τείνει να αυξήσει την πιθανότητα ένα άτομο που ζει συνεχώς εκτεθειμένος σε αυτές τις συνθήκες να εμφανίζει τέτοιου είδους δυσλειτουργικές συμπεριφορές.

Κατά τη συλλογική κοινωνικοποίηση οι ενήλικες στην κοινότητα λειτουργούν ως πρότυπα για τα νεότερα μέλη. Συγκεκριμένα, σε μια περιοχή που χαρακτηρίζεται από υψηλή ανεργία είναι πιθανό τα παιδιά και οι νέοι να μεγαλώνουν χωρίς το κατάλληλο πρότυπο για την επακόλουθη επιτυχή ένταξη στην αγορά εργασίας (Flores, 2003). Επιπρόσθετα, η οργανωτική δομή αναφέρεται στα διοικητικά και εκπαιδευτικά όργανα που υπηρετούν τις χωριστές κοινότητες και επηρεάζουν τις ικανότητες των παιδιών και των ενηλίκων στην κοινότητα (Bauder, 2001). Είναι δυνατόν παιδιά που ανήκουν στο μεταναστευτικό πληθυσμό που κατοικούν σε περιοχές υψηλού διαχωρισμού να εντάσσονται στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση κατά ένα πιο δυσλειτουργικό και δύσκολο τρόπο σε σύγκριση με την αντίστοιχη ηλικιακή ομάδα μιας πιο ολοκληρωμένης γεωγραφικά περιοχής.

Κατά τον Keim (2004), ο χωρικός διαχωρισμός φέρει συνέπειες στην ένταξη των ατόμων στην αγορά εργασίας ως αποτέλεσμα της χωρικής αναντιστοιχίας μεταξύ περιοχής των ευκαιριών απασχόλησης και της περιοχής κατοικίας του πληθυσμού της μειονότητας. Η θεωρία της χωρικής αναντιστοιχίας υποστηρίζει ότι η χωρική διαφορά μεταξύ των ευκαιριών απασχόλησης και της περιοχής κατοικίας της μειονοτικής ομάδας δημιουργεί σημαντικά ποσοστά ανεργίας στη συγκεκριμένα ομάδα σε σύγκριση με την ομάδα των γηγενών. Αυτό το γεγονός συμβαίνει διότι μία σημαντική απόσταση μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας αυξάνει το χρόνο ταξιδιού (commuting) και αποθαρρύνει την ανάληψη εργασίας σε θέσεις που απέχουν αρκετά από την περιοχή κατοικίας, καθώς δε δύναται το μέλος της μειονοτικής ομάδας να ανταπεξέλθει σε όρους κόστους και ανθρώπινου χρόνου.

Επιπρόσθετα, ο Leonard (1987) σημειώνει ότι οι εργοδότες εμφανίζονται προκατειλημμένοι αναφορικά με την περίπτωση που οι εργαζόμενοι ανήκουν σε εθνοτικές μειονοτικές ομάδες και χαρακτηρίζονται από χαμηλό κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Παράλληλα, θα πρέπει να αναφερθεί η εμφάνιση ασυμμετρίας πληροφόρησης ως προς την αναζήτηση εργασίας που επηρεάζει τις ορθολογικές αποφάσεις του μειονοτικού πληθυσμού. Το επιχείρημα αυτό στηρίζεται στο γεγονός ότι η αναζήτηση εργασίας χρησιμοποιεί κυρίως ανεπίσημα κανάλια πληροφόρησης. Κατά συνέπεια, ο πληθυσμός των μεταναστών τείνει να χρησιμοποιεί περισσότερο τα επίσημα κανάλια (Holzer, 1987) περιορίζοντας κατ' επέκταση την ποσότητα πληροφοριών σχετικά με την ύπαρξη ευκαιριών απασχόλησης.

Ο χωρικός διαχωρισμός της μειονότητας εξασφαλίζει λιγότερες ευκαιρίες στην πρόσβαση οικονομικού και κοινωνικού κεφαλαίου και η κοινωνική απομόνωση ευνοεί το σχηματισμό ακραίων φαινομένων. Στο πλαίσιο αυτό, η κοινωνική κινητικότητα αποδυναμώνεται και η εμφάνιση των περιθωριακών ομάδων μπορεί να αποτυπωθεί στην κοινωνία ως δυνητική απειλή. Αυτή η αντίληψη του κινδύνου σε σχέση με τις διαφορετικές κουλτούρες τροφοδοτεί την κοινωνική απομόνωση των «διαφορετικών» ομάδων. Παρομοίως, η γειτνίαση ομάδων χαμηλής δυναμικότητας επιδρά αρνητικά στην κινητικότητα του εισοδήματος του πληθυσμού, διακρινώντας τις εισοδηματικές ανισότητες των κοινωνικών ομάδων.

Στις θετικές επιδράσεις του χωρικού διαχωρισμού περιλαμβάνεται η αλληλεπίδραση των ατόμων που ανήκουν στην ίδια κοινωνική ομάδα. Επισημαίνεται ότι η δημιουργία εθνοτικών σχηματισμών μπορεί να συμβάλλει θετικά στη διατήρηση του πολιτισμού των μειονοτήτων και στην προώθηση του πολιτισμικού πλουραλισμού. Ο Durston (1998) άλλωστε θεωρεί ότι η κοινωνική ποικιλομορφία στις αστικές περιοχές μπορεί να εξασφαλίσει υψηλά επίπεδα ασφάλειας προς τα μέλη της κοινωνικής ομάδας προάγοντας ταυτόχρονα τη βέλτιστη λειτουργία της.

Συμπερασματικά, η επικράτηση του φαινομένου του χωρικού διαχωρισμού στις σύγχρονες αστικές περιοχές φέρει μάλλον περισσότερες αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνία ως σύνολο, καθώς προκαλεί μείωση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των κοινωνικών ομάδων. Η χωρική απομόνωση των πληθυσμών ενισχύει την κοινωνική αποσύνθεση, η οποία θεωρείται εξαιρετικά επιζήμια για τις περιθωριακές ομάδες, όπως είναι οι φτωχοί και οι μετανάστες, οι οποίοι έχουν λιγότερες ευκαιρίες κοινωνικής κινητικότητας. Οι Massey και Denton (1993) υποστηρίζουν ότι ο διαχωρισμός, αν απομονωθεί ως φαινόμενο δημιουργεί τις διαρθρωτικές συνθήκες για την ανάπτυξη μιας υποκουλτούρας όπου η εκπαίδευση, η εργασία και η οικογένεια δεν αποτελούν τις θεμελιακές αξίες της κοινωνίας. Παράλληλα, η καθιέρωση ενός νεοφιλελεύθερου οικονομικού και πολιτικού πλαισίου αποτέλεσε εν τέλει τροχοπέδη για την οικονομική ανάπτυξη, η οποία επηρεάζεται από τη αυξανόμενη πόλωση των κοινωνικών τάξεων και την ενίσχυση των καταστάσεων αποκλεισμού και φτώχειας.

3.7. Μεταβολή της χωροθέτησης του γηγενούς και μεταναστευτικού πληθυσμού για την περίοδο 2001 -2011

Σύμφωνα με τα δεδομένα της απογραφής του 2011 προκύπτει μία ενδιαφέρουσα μεν αρνητική δε εξέλιξη για το σύνολο των ελληνικών πόλεων. Συγκεκριμένα παρατηρείται η πρώτη μείωση του πληθυσμού της χώρας που έχει καταγραφεί από τη σύσταση του ελληνικού κράτους. Από τα επίσημα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ), καταγράφεται μικρή μείωση του πληθυσμού κατά ένα ποσοστό 1,3% ή κατά 146.000 άτομα σε σύγκριση με την προηγούμενη απογραφή του 2001. Συγκεκριμένα, στο σύνολο της χώρας απεγράφησαν, κατά το έτος 2011, 10.787.690 μόνιμοι κάτοικοι εκ των οποίων 5.303.690 άρρενες (49,2%) και 5.484.000 θήλεις (50,8%), ενώ παράλληλα εμφανίζεται και αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο 187.000 ατόμων. Τα μεγέθη αυτή ανά περιφέρεια και η αντίστοιχη μεταβολή παρατίθενται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 1. Μόνιμος πληθυσμός και φαινόμενη μετανάστευση ανά περιφέρεια

Περιφέρειες	Μόνιμος πληθυσμός 2001	Μόνιμος πληθυσμός 2011	% μεταβολή	Φαινόμενη μετανάστευση
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	721.541	680.190	-6	-35.561
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	294.317	282.120	-4	-9.104
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	205.235	197.810	-4	-983
Περιφέρεια Πελοποννήσου	597.622	581.980	-3	1.708
Περιφέρεια Αττικής	3.894.573	3.812.330	-2,1	-139.271
Περιφέρεια Στερεάς	558.144	546.870	-2	-7
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	209.608	206.470	-2	534
Περιφέρεια Θεσσαλίας	740.115	730.730	-1	-2.121
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	607.162	606.170	-0,2	2.694
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	1.874.597	1.874.590	0	-23.071
Περιφέρεια Ηπείρου	336.392	336.650	0,1	7.747
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	298.462	308.610	3	213
Περιφέρεια Κρήτης	594.368	621.340	5	9.779
ΕΛΛΑΔΑ(*)	10.932.136	10.785.860	-1,3	-187.443

Πηγή: ΕΣΥΕ, ΕΔΚΑ, Ίδια Επεξεργασία

Σύμφωνα με έκθεση του ΕΔΚΑ (2012), ενώ κατά την περίοδο της απογραφής 1991 είχε παρατηρηθεί αύξηση της εισροής των μεταναστών κυρίως από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και κατά την περίοδο απογραφής 2001 εισροή από τα Βαλκάνια και την Αλβανία, μπορεί να λεχθεί ότι κατά την τελευταία δεκαετία εισήλθαν στην Ελλάδα άνω των 400.000 αλλοδαπών με το ρεύμα αυτό να πηγάζει από τα υπανάπτυκτα κράτη της Ασίας και της Αφρικής. Η συγκεκριμένη μεταναστευτική κίνηση είχε ως σκοπό τη μετάβαση σε αναπτυγμένες χώρες, εξέλιξη η οποία επετεύχθη σε ελάχιστο βαθμό λόγω των υφιστάμενων πολιτικών και γραφειοκρατικών εμποδίων των χωρών του εξωτερικού. Όπως παρατήρησαν οι Αρβανιτίδης και Σκούρας (2009), το 50% του αριθμού των μεταναστών κατοικούν στη μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας, έτσι κατά αντιστοιχία και στην απογραφή του 2011 παρατηρούνται μεγάλες συγκεντρώσεις στο πολεοδομικό συγκρότημα Αθηνών και στις δύο πόλεις που αποτελούν σημεία εισόδου και εξόδου των μεταναστών λόγω της ύπαρξης κομβικών λιμανιών, την Πάτρα και την Ηγουμενίτσα.

Η συγκέντρωση των μεταναστών στην περιοχή της πρωτεύουσας έγκειται κατά τους Αρβανιτίδη και Σκούρα (2009) στις αυξημένες ευκαιρίες απασχόλησης, στην υψηλή διαθεσιμότητα κατοικιών χαμηλού κόστους και στα υφιστάμενα δίκτυα μεταναστών που έχουν οικοδομηθεί στην μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας και αποτελούν μία δικλείδα ασφαλείας για το νέο μεταναστευτικό κύμα λόγω του συγγενικού παράγοντα και της πιθανότητας συγκριτικά εύκολης εξεύρεσης εργασίας. Παρόμοια εικόνα παρατηρείται εκτός της περιφέρειας Αττικής και στην Κεντρική Μακεδονία και τη Δυτική Ελλάδα, καθώς στις τρεις αυτές περιφέρειες συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο ποσοστό των αλλοδαπών κατοίκων της χώρας, με τη χωρική συγκέντρωση των μεταναστών να παρουσιάζει αυξητικές τάσεις λόγω της διστακτικότητας του γηγενούς πληθυσμού και της τάσης αποκλεισμού της μειονοτικής ομάδας των μεταναστών από τους αυτόχθονες.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι η παράνομη μετανάστευση έχει δημιουργήσει μία πληθώρα δυσκολιών κατά την απογραφή του 2011, εκτός από τα σαφή κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά προβλήματα που επιφέρει στην ελληνική κοινωνία. Τέλος, θα πρέπει να γίνει αναφορά και στη μετανάστευση των Ελλήνων υπηκόων τόσο στο εσωτερικό (λόγω της διαμορφωμένης οικονομικής κρίσης και της επιβολής δυσμενών οικονομικών μέτρων) όσο και στο εξωτερικό (προς αναζήτηση

εργασίας σε αναπτυγμένες χώρες), εξέλιξη η οποία διαμόρφωσε, όπως αναφέρθηκε κατά την περίοδο 2001-2011 ένα αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο.

3.8. Συμπεράσματα

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύθηκε εκτενώς το θεωρητικό πλαίσιο του χωρικού διαχωρισμού, φαινόμενο το οποίο πραγματεύεται τη συσπείρωση και την ανομοιόμορφη κατανομή των πληθυσμιακών ομάδων σε μία γεωγραφική περιοχή. Παράλληλα, αναλύθηκαν οι πέντε διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού σύμφωνα με το θεμελιώδες άρθρο των Massey και Denton (1988) και οι αντίστοιχοι δείκτες που εφαρμόζονται για την αποτίμηση των διαστάσεων αυτών, υπογραμμίζοντας τη σημαντικότητα του δείκτη ανομοιομορφίας (D) και του δείκτη απομόνωσης (I), οι οποίοι θα χρησιμοποιηθούν στο ακόλουθο κεφάλαιο για την εξαγωγή των εμπειρικών αποτελεσμάτων. Επιπρόσθετα, παρουσιάστηκε η θετική σχέση της εμφάνισης των κοινωνικών ανισοτήτων και του χωρικού διαχωρισμού και παρατέθηκαν οι κύριες επιπτώσεις του φαινομένου αυτό σε οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο με ιδιαίτερη έμφαση την δυσκολία εξεύρεσης εργασίας, η οποία δημιουργεί κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες. Τέλος, αναλύθηκε το πρότυπο χωροθέτησης του μεταναστευτικού και γηγενούς πληθυσμού στο ελληνικό κράτος για την απογραφική περίοδο 2011 και διατυπώθηκαν ορισμένες παρατηρήσεις με κυριότερες τη μείωση του πληθυσμού κατά 1,3% και τη σταθερή συγκέντρωση του μεταναστευτικού πληθυσμού στις δύο μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις, η οποία συνεπάγεται και ταυτόχρονη υποβάθμιση των περιοχών αυτών με την πάροδο των ετών, όταν ποιοτικές συνθήκες διαβίωσης της μειονοτικής ομάδας κρίνονται εξαιρετικά χαμηλές.

4. Εμπειρική μελέτη του χωρικού διαχωρισμού στις ελληνικές πόλεις

4.1. Εισαγωγή

Ο κεντρικός σκοπός της παρούσας εργασίας έγκειται στη μελέτη του χωρικού διαχωρισμού των αλλοδαπών στις βασικότερες πόλεις της χώρας, δηλαδή τις πρωτεύουσες των 51 νομών της ελληνικής επικράτειας. Για το σκοπό αυτό, προσδιορίζονται ο δείκτης ανομοιομορφίας (D) και ο δείκτης απομόνωσης (I) για τα 51 αστικά κέντρα και κατόπιν εξετάζεται οικονομετρικά ποια χαρακτηριστικά επιδρούν στο χωρικό διαχωρισμό των μεταναστών στις πόλεις της ελληνικής επικράτειας.

4.2. Μεθοδολογία

Τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται στην παρούσα ανάλυση προέρχονται από την απογραφή του πληθυσμού κατά το έτος 2001 και αφορούν αριθμό ατόμων ανά εθνικότητα στη μικρότερη διαθέσιμη χωρική μονάδα, που είναι ο απογραφικός τομέας. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι ενώ υπάρχουν πληθυσμιακά δεδομένα νεότερης απογραφής (δηλ του 2011), αυτά δεν είναι διαθέσιμα στην χωρική μονάδα που απαιτούνται για την επεξεργασία και τον υπολογισμό των δεικτών μας (δηλ. ανά απογραφικό τομέα). Η χωρική ενότητα που αναφέρεται η ανάλυσή μας (δηλ. οι δείκτες D και I) είναι οι 51 δήμοι των πρωτευουσών των ελληνικών νομών και οι αντίστοιχοι νομοί.

Η ανάλυση του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών περιλαμβάνει την παρουσίαση της κατανομής των μεταναστών για κάθε πόλη - πρωτεύουσα νομού της Ελλάδας, καθώς και την απεικόνιση του φαινομένου αυτού σε κάθε νομό συνολικά. Παράλληλα, η ανάλυση διευρύνεται και ως προς τις εθνικότητες που συναντώνται με στόχο τον προσδιορισμό του βαθμού χωρικού διαχωρισμού που εμφανίζει κάθε ομάδα και την ιεράρχησή τους αντίστοιχα. Οι ομάδες που εξετάζονται περιλαμβάνουν τις παρακάτω (ενώ στην παρένθεση δίνεται ο αντίστοιχος συμβολισμός που χρησιμοποιείται):

1. Αλβανούς (alb)
2. αλλοδαπούς από μη-Ευρωπαϊκές ανεπτυγμένες χώρες (ειδικότερα μετανάστες από τις ΗΠΑ, Καναδά, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία) (usa)
3. δυτικοευρωπαίους (eur)
4. Τούρκους (tur)
5. μετανάστες που κατάγονται από χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ και τη Ρωσία (russ).

Οι δείκτες ανομοιογένειας D και απομόνωσης I υπολογίζονται από τους τύπους:

$$D = \sum_{i=1}^n \frac{t_i |p_i - P|}{2 * T * P * (1 - P)}$$

$$IS = \sum_{i=1}^n \frac{p_i}{P} * \frac{p_i}{t_i}$$

όπου t είναι ο αριθμός των κατοίκων ανά απογραφικό τομέα i στον υπό εξέταση δήμο, p είναι ο αριθμός των αλλοδαπών (για κάθε ομάδα εθνικότητας που εξετάστηκε) ανά απογραφικό τομέα i στον υπό εξέταση δήμο, T είναι ο συνολικός αριθμός των κατοίκων στο δήμο, P είναι ο συνολικός αριθμός των αλλοδαπών στο δήμο (για την κάθε ομάδα εθνικότητας) και n είναι ο αριθμός των απογραφικών τομέων στον εξεταζόμενο δήμο.

Σκόπιμο είναι να αναφέρουμε στο παρόν σημείο ότι στην ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν τα υποσύνολα των πληθυσμιακών ομάδων (ελλήνων και αλλοδαπών) ως προς το σύνολο του πληθυσμού της πόλης . Όμως βάση της θεωρητικής προσέγγισης των δεικτών καθώς και της μέχρι σήμερα προηγούμενης εμπειρίας, θα πρέπει να χρησιμοποιείται η μικρότερη δυνατή μονάδα ανάλυσης του πληθυσμού (π.χ απογραφικός τομέας), όταν υπάρχει η δυνατότητα, καθώς έτσι εξασφαλίζεται η μέγιστη δυνατή ακρίβεια των αποτελεσμάτων.

4.3. Εμπειρική ανάλυση

Ο πίνακας 2 παρουσιάζει το δείκτη ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης για το σύνολο των αλλοδαπών και για τις επιμέρους εξεταζόμενες ομάδες. Για το σύνολο μεταναστών, ο δείκτης λαμβάνει τη μέγιστη τιμή στην Κομοτηνή και το νομό Ροδόπης σε επίπεδο πρωτεύουσας και νομού (0,1290 και 0,2581 αντίστοιχα). Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι υφίσταται μέτριος χωρικός διαχωρισμός στις εν λόγω περιοχές. Εναλλακτικά, συνεπάγεται ότι εάν μετακινηθεί το 12,90% των μεταναστών από το δήμο Κομοτηνής και το 25,81% των μεταναστών του νομού Ροδόπης από τις περιοχές με τη μέγιστη συγκέντρωση σε άλλες με αντίστοιχη χαμηλότερη επιτυγχάνεται ομοιόμορφη κατανομή. Παράλληλα, παρατηρείται ότι στη συγκεκριμένη περιφέρεια υφίσταται υψηλή συγκέντρωση Τούρκων, όπως μπορεί εύκολα να ερμηνευθεί από τη χαρτογράφηση των γεωγραφικών συνόρων.

Πίνακας 2: Δείκτης ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

NOMOS	D-Regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	D-City	Dalb	Dusa	Deur	Dtur	Druss
ΔΡΑΜΑΣ	0,101631	ΔΡΑΜΑ	0,04194	0,11414	0,25927	0,23815	0,26578	0,16622
ΕΒΡΟΥ	0,204487	ΑΛΕΞ/ΠΟΛΗ	0,08081	0,16273	0,16494	0,13942	0,1725	0,0605
ΚΑΒΑΛΑΣ	0,122186	ΚΑΒΑΛΑ	0,01461	0,13214	0,19347	0,19753	0,2197	0,1643
ΞΑΝΘΗΣ	0,218433	ΞΑΝΘΗ	0,07666	0,10422	0,11554	0,17753	0,25287	0,07637
ΡΟΔΟΠΗΣ	0,258162	ΚΟΜΟΤΗΝΗ	0,12908	0,18121	0,22597	0,14491	0,21652	0,0922

Κατά παρόμοιο τρόπο, ο πίνακας 3 και 4 απεικονίζει το δείκτη ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και Δυτικής Ελλάδας αντίστοιχα. Για τις πόλεις της Κεντρικής Μακεδονίας, η υψηλότερη ανομοιομορφία παρατηρείται στο Κιλκίς, όπου το D ισούται με 0.05734, ενώ σε όρους νομών το υψηλότερο ποσοστό που καταλαμβάνει ο δείκτης αφορά στο νομό Χαλκιδικής, γεγονός το οποίο δεν προκαλεί εντύπωση, καθώς η Χαλκιδική προσελκύει κάθε έτος ισχυρό ποσοστό τουριστών από τις Βαλκανικές χώρες και τη Ρωσία, αρκετοί από τους οποίους επιλέγουν σαν τόπο εγκατάστασης και οργάνωσης των επαγγελματικών δραστηριοτήτων τις συγκεκριμένες περιοχές. Ως προς τη Δυτική Ελλάδα το Αγρίνιο εμφανίζει τη μεγαλύτερη ανομοιομορφία, όπου απαιτείται μετακίνηση ενός ποσοστού

4,5% του μεταναστευτικού πληθυσμού, ενώ σε επίπεδο νομού μέγιστο λαμβάνει ο νομός Ηλείας, όπου απαιτείται μετακίνηση των αλλοδαπών κατά ένα ποσοστό της τάξης του 24,4% για την επίτευξη ομοιομορφίας. Τέλος, αναφορικά με τη πόλη της Πάτρας κύριο ποσοστό καταλαμβάνουν οι μετανάστες που προέρχονται από τις ΗΠΑ, Καναδά, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία, Δυτική Ευρώπη και Τουρκία. Το γεγονός αυτό δε θα πρέπει να προκαλεί εντύπωση, καθώς η Πάτρα αποτελεί ένα από τα κυριότερα λιμάνια και θαλάσσιες εξόδους της χώρας.

Πίνακας 3: Δείκτης ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

NOMOΣ	D-Regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	D-City	Dalb	Dusa	Deur	Dtur	Druss
ΗΜΑΘΙΑΣ	0,121734	ΒΕΡΟΙΑ	0,02096	0,05082	0,157	0,15101	0,164298	0,12234
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	0,134115	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	0,04004	0,0885	0,15976	0,1405	0,167245	0,09784
ΚΙΛΚΙΣ	0,124569	ΚΙΛΚΙΣ	0,05734	0,07702	0,1319	0,1067	0,136381	0,05024
ΠΕΛΛΗΣ	0,205413	ΕΔΕΣΣΑ	0,03351	0,05312	0,08575	0,08439	0,089437	0,08199
ΠΙΕΡΙΑΣ	0,169304	ΚΑΤΕΡΙΝΗ	0,01549	0,11951	0,19524	0,20128	0,216352	0,12754
ΣΕΡΡΩΝ	0,196058	ΣΕΡΡΕΣ	0,00668	0,1243	0,13333	0,117	0,139815	0,06415
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	0,246375	ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	0,01908	0,03339	0,05194	0,05091	0,053021	0,04269

Πίνακας 4: Δείκτης ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

NOMOΣ	D-Regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	D-City	Dalb	Dusa	Deur	Dtur	Druss
ΑΙΤΩΛ/ΝΑΝΙΑΣ	0,20702	ΑΓΡΙΝΙΟ	0,04501	0,07325	0,11238	0,11565	0,12314	0,11594
ΑΧΑΪΑΣ	0,114378	ΠΑΤΡΑ	0,02589	0,09866	0,22088	0,20331	0,25094	0,23168
ΗΛΕΙΑΣ	0,24451	ΠΥΡΓΟΣ	0,0134	0,03332	0,08601	0,08637	0,09138	0,0834

Ακολουθώντας, για την περίπτωση της Δυτικής Μακεδονίας παρατηρείται υψηλή συγκέντρωση μεταναστών και μεγαλύτερος δείκτης ανομοιογένειας στην πόλη των Γρεβενών, καθώς και στο νομό Φλωρίνης με τα αντίστοιχα μεγέθη του δείκτη να διαμορφώνονται ως 0.09807 και 0.2758 αντίστοιχα. Πράγματι, η γεωγραφική θέση της Φλώρινας ενισχύει τη αρχική των μεταναστών στην περιοχή και τη συγκέντρωση

στους δήμους αυτής σε αρχικό στάδιο για τη μετέπειτα διάχυση αυτών σε όλο το εύρος της ελληνικής επικράτειας. Αναφορικά με το γεωγραφικό διαμέρισμα της Ηπείρου, ομοιότητα ως προς τα γεωπολιτικά χαρακτηριστικά του νομού Φλωρίνης εμφανίζει και ο νομός Ιωαννίνων με το δείκτη DS να ισούται με 0,2218, υποδεικνύοντας διασπορά του 22,18% του συνόλου των μεταναστών αν θέλουμε να έχουμε μια ομοιόμορφη κατανομή. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι υψηλή συγκέντρωση Αλβανών συναρτήσει του εκάστοτε εξεταζόμενου πληθυσμού εκδηλώνεται στην πόλη της Άρτας. Τα αποτελέσματα αυτά παρατίθενται στους πίνακες 5 και 6.

Πίνακας 5: Δείκτης ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

ΝΟΜΟΣ	D-Regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	D-City	Dalb	Dusa	Deur	Dtur	Druss
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	0,209807	ΓΡΕΒΕΝΑ	0,09807	0,01749	0,17672	0,17755	0,20152	0,17714
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	0,129473	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	0,02786	0,07063	0,08668	0,13365	0,15069	0,13761
ΚΟΖΑΝΗΣ	0,115492	ΚΟΖΑΝΗ	0,01103	0,04485	0,13574	0,1391	0,15223	0,13282
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	0,275838	ΦΛΩΡΙΝΑ	0,05806	0,00646	0,12082	0,13216	0,15038	0,13737

Πίνακας 6: Δείκτης ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια της Ηπείρου

ΝΟΜΟΣ	D-Regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	D-City	Dalb	Dusa	Deur	Dtur	Druss
ΑΡΤΗΣ	0,266556	ΑΡΤΑ	0,06579	0,03641	0,14698	0,13615	0,15184	0,14477
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	0,213334	ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	0,05504	0,01088	0,14968	0,1353	0,15619	0,14574
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	0,221865	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	0,05776	0,00581	0,19145	0,1667	0,20434	0,19692
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	0,177785	ΠΡΕΒΕΖΑ	0,07057	0,02915	0,15304	0,14424	0,15899	0,15425

Όσον αφορά τη Θεσσαλία, κρίνεται ενδιαφέρουσα η περίπτωση του νομού Μαγνησίας, του οποίου ο δείκτης ανομοιομορφίας κυμαίνεται στο 0.25526. Στους παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση του συγκεκριμένου ποσοστού θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι ο νομός Μαγνησίας φιλοξενεί μια ποικιλία οικονομικών δραστηριοτήτων στον τριτογενή αλλά και στον δευτερογενή και τον πρωτογενή τομέα και περιλαμβάνει σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς

(Σποράδες) που αποτελούν πόλο έλξης για πολλούς οικονομικούς μετανάστες αλλά και τουρίστες πολλοί εκ των οποίων επιλέγουν τις περιοχές αυτές για μόνιμη εγκατάσταση. Μετακινούμενοι στο γειτονικό γεωγραφικό διαμέρισμα, εξετάζεται η περίπτωση της Στερεάς Ελλάδας η οποία αποτελείται ως περιφέρεια από τους νομούς Βοιωτίας, Εύβοιας, Ευρυτανίας, Φθιώτιδας και Φωκίδας. Αναφορικά με τις πρωτεύουσες των νομών, παρατηρείται μία αύξουσα τάση με τον μικρότερο D να εντοπίζεται στην πόλη της Άμφισσας και το αντίστοιχο μεγαλύτερο δείκτη στο Καρπενήσι. Επιπλέον, σε επίπεδο νομού το ελάχιστο D παρουσιάζει ο νομός Χαλκίδας και τον μέγιστο D ο νομός Ευρυτανίας.

Πίνακας 7: Δείκτης ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια Θεσσαλίας

ΝΟΜΟΣ	D-Regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	D-City	Dalb	Dusa	Deur	Dtur	Druss
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	0,193213	ΚΑΡΔΙΤΣΑ	0,01380	0,04891	0,13851	0,12267	0,14627	0,11722
ΛΑΡΙΣΗΣ	0,115221	ΛΑΡΙΣΑ	0,00785	0,07011	0,21514	0,20894	0,22597	0,20385
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	0,255266	ΒΟΛΟΣ	0,05989	0,10903	0,19778	0,18645	0,20359	0,18561
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	0,213895	ΤΡΙΚΑΛΑ	0,08372	0,00096	0,17164	0,15893	0,18487	0,15642

Πίνακας 8: Δείκτης ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

ΝΟΜΟΣ	D-Regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	D-City	Dalb	Dusa	Deur	Dtur	Druss
ΑΤΤΙΚΗΣ	0,320930	ΑΘΗΝΑ	0,11376	0,00967	0,008012	0,012494	0,15149	0,08319
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	0,206214	ΛΙΒΑΔΕΙΑ	0,04564	0,05827	0,0857	0,08348	0,08677	0,08066
ΕΥΒΟΙΑΣ	0,122946	ΧΑΛΚΙΔΑ	0,00385	0,04871	0,00838	0,00013	0,01421	0,00479
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	0,274707	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ	0,06724	0,05335	0,06492	0,12887	0,14531	0,12582
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	0,185645	ΛΑΜΙΑ	0,05383	0,11763	0,16438	0,16091	0,16801	0,16022
ΦΩΚΙΔΟΣ	0,217703	ΑΜΦΙΣΣΑ	0,02025	0,04548	0,09519	0,09215	0,09534	0,08318

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να λεχθεί ότι ο νομός Αττικής γεωγραφικά ανήκει στο διαμέρισμα της Στερεάς Ελλάδας, ωστόσο αντιμετωπίζεται ως ξεχωριστή περιφέρεια. Ο χωρικός διαχωρισμός των μεταναστών για την περίπτωση του νομού Αττικής έχει αποτελέσει αντικείμενο ερευνητικών μελετών με τα αποτελέσματα για το φαινόμενο της ανομοιογένειας να διαμορφώνονται στο 0.11367 για το δήμο Αθηναίων και στο 0.32093 για το νομό Αττικής. Επιπρόσθετα, με κριτήριο τη χώρα προέλευσης

επισημαίνεται ότι οι Αλβανοί καλύπτουν το μεγαλύτερο ποσοστό του μεταναστευτικού πληθυσμού (Λιοκάτη, 2012). Η ανάλυση συνεχίζεται με την περιφέρεια Πελοποννήσου με τις μεγαλύτερες τιμές του δείκτη να επικρατούν στο νομό Αρκαδίας και στο δήμο Τριπόλεως. Πράγματι, είναι προφανές ότι για να επέλθει ομοιομορφία στην Τρίπολη θα πρέπει να μετακινηθεί το 9% του συνόλου των αλλοδαπών.

Πίνακας 9: Δείκτης ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια Πελοποννήσου

NOMOS	D-Regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	D-City	Dalb	Dusa	Deur	Dtur	Druss
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	0,141112	ΝΑΥΠΛΙΟ	0,00363	0,05698	0,07342	0,06977	0,08029	0,04826
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	0,220519	ΤΡΙΠΟΛΗ	0,09026	0,00865	0,09779	0,13085	0,13832	0,11075
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	0,098138	ΚΟΡΙΝΘΟΣ	0,00221	0,03751	0,10968	0,11052	0,11862	0,10518
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	0,123042	ΣΠΑΡΤΗ	0,00852	0,06772	0,04706	0,08749	0,09069	0,06363
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	0,198189	ΚΑΛΑΜΑΤΑ	0,04513	0,08044	0,16199	0,15158	0,16732	0,15081

Αναφορικά με την περίπτωση των νησιών, παρατίθενται τα αποτελέσματα για τις περιφέρειες Βορείου Αιγαίου, Νότιου Αιγαίου, Κρήτης και Ιονίων Νήσων. Συγκεκριμένα, για το Αιγαίο προκύπτει ότι η πρωτεύουσα της Σάμου, το σύμπλεγμα των Κυκλάδων και των Δωδεκανήσων εμφανίζουν τα υψηλότερα μεγέθη του δείκτη D (0,04912, 0,28191 και 0,14714 αντίστοιχα), ενώ για την πόλη της Χίου παρατηρείται υψηλή συγκέντρωση Τούρκων. Για τα νησιά του Ιονίου, εντύπωση προκαλεί το αρκετά αυξημένο ποσοστό ανομοιογένειας που παρουσιάζει ο δήμος Αργοστολίου και ο νομός Κεφαλληνίας αντίστοιχα. Το μέγεθος αυτό υποδηλώνει μέτριο διαχωρισμό, ωστόσο αγγίζει τα ίδια επίπεδα με τον δείκτη D για το νομό Αττικής, επισημαίνοντας την ανάγκη μετακίνησης του 32% του μεταναστευτικού πληθυσμού για την επίτευξη ομοιογένειας με διαφορετικά βέβαια πληθυσμιακά μεγέθη. Τέλος, η τελευταία ομάδα εξέτασης αφορά στην περιφέρεια Κρήτης τα μεγαλύτερα ποσοστά σημειώνονται στην πόλη του Ρεθύμνου (0.06174), καθώς και στον συγκεκριμένο νομό, ενώ παρατηρήθηκε μία σύγκλιση των DS για τους υπόλοιπους νομούς.

Πίνακας 10: Δείκτης ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια Βορείου και Νοτίου Αιγαίου

NOMOS	D-Regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	D-City	Dalb	Dusa	Deur	Dtur	Druss
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	0,14714	ΡΟΔΟΣ	0,01827	0,11758	0,13856	0,1355	0,139498	0,12511
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	0,281914	ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ	0,04849	0,05708	0,06385	0,06101	0,064903	0,06231
ΛΕΣΒΟΥ	0,109591	ΜΥΤΙΛΗΝΗ	0,00677	0,10143	0,12429	0,1481	0,16605	0,14193
ΣΑΜΟΥ	0,108596	ΚΑΤΩ ΒΑΘΥ	0,04912	0,04318	0,10043	0,10455	0,13811	0,12396
ΧΙΟΥ	0,095243	ΧΙΟΣ	0,00513	0,07767	0,14711	0,13919	0,22133	0,12582

Πίνακας 11: Δείκτης ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια Ιονίων Νήσων

NOMOS	D-Regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	D-City	Dalb	Dusa	Deur	Dtur	Druss
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	0,152629	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	0,04286	0,02209	0,18311	0,18198	0,203798	0,18937
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	0,145568	ΚΕΡΚΥΡΑ	0,02823	0,03771	0,16219	0,13478	0,173958	0,16516
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	0,323624	ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	0,12109	0,04355	0,13257	0,13967	0,156473	0,14228
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	0,210674	ΛΕΥΚΑΔΑ	0,04921	0,04418	0,21221	0,20255	0,237677	0,21104

Πίνακας 12: Δείκτης ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό στην περιφέρεια Κρήτης

NOMOS	D-Regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	D-City	Dalb	Dusa	Deur	Dtur	Druss
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	0,147309	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	0,00945	0,15267	0,19237	0,19891	0,236019	0,1964
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	0,145449	ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ	0,00538	0,07127	0,12318	0,08498	0,127036	0,10069
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	0,227539	ΡΕΘΥΜΝΟ	0,06174	0,0627	0,17997	0,14632	0,18778	0,13954
ΧΑΝΙΩΝ	0,144423	ΧΑΝΙΑ	0,01379	0,16334	0,17565	0,17496	0,176365	0,16951

Ο Πίνακας 13 περιγράφει τη συγκεντρωτική κατανομή των μεταναστών, όπως έχει διαμορφωθεί με κριτήριο τους υψηλότερους δείκτες D τόσο στο σύνολο ανά εθνικότητα. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται οι 10 πόλεις σε φθίνουσα ταξινόμηση στις οποίες η συγκέντρωση των μεταναστών εμφανίζεται υψηλή σε συνάρτηση με το μέγεθος του πληθυσμού του υπό εξέταση νομού, ενώ ο πίνακας 14 παρουσιάζει τις 10 πόλεις με το μικρότερο πρόβλημα.

Πίνακας 13: Ελληνικές πόλεις με την υψηλότερη συγκέντρωση μεταναστών ανά εθνικότητα

A/A	Αλβανία	ΗΠΑ-Καναδάς-Αυστραλία	Δυτική Ευρώπη	Τουρκία	Ανατολική Ευρώπη-Ρωσία
1	Κομοτηνή	Δράμα	Δράμα	Δράμα	Πάτρα
2	Χανιά	Κομοτηνή	Λάρισα	Ξάνθη	Λευκάδα
3	Αλεξανδρούπολη	Πάτρα	Πάτρα	Πάτρα	Λάρισα
4	Ηράκλειο	Λάρισα	Λευκάδα	Λευκάδα	Ιωάννινα
5	Καβάλα	Λευκάδα	Κατερίνη	Ηράκλειο	Ηράκλειο
6	Σέρρες	Βόλος	Ηράκλειο	Λάρισα	Ζάκυνθος
7	Κατερίνη	Κατερίνη	Καβάλα	Χίος	Βόλος
8	Λαμία	Καβάλα	Βόλος	Καβάλα	Γρεβενά
9	Ρόδος	Ηράκλειο	Ζάκυνθος	Κομοτηνή	Χανιά
10	Δράμα	Ιωάννινα	Γρεβενά	Κατερίνη	Δράμα

Πίνακας 14: Ελληνικές πόλεις με την χαμηλότερη συγκέντρωση μεταναστών ανά εθνικότητα

A/A	Αλβανία	ΗΠΑ-Καναδάς-Αυστραλία	Δυτική Ευρώπη	Τουρκία	Ανατολική Ευρώπη-Ρωσία
1	Τρίκαλα	Αθήνα	Χαλκίδα	Χαλκίδα	Χαλκίδα
2	Ιωάννινα	Χαλκίδα	Αθήνα	Χαλκιδική	Χαλκιδική
3	Φλώρινα	Σπάρτη	Χαλκιδική	Ερμούπολη	Ναύπλιο
4	Τρίπολη	Χαλκιδική	Ερμούπολη	Ναύπλιο	Κιλκίς
5	Αθήνα	Ερμούπολη	Ναύπλιο	Λιβαδειά	Αλεξ/πολη
6	Ηγουμενίτσα	Καρπενήσι	Λιβαδειά	Έδεσσα	Ερμούπολη
7	Γρεβενά	Ναύπλιο	Έδεσσα	Σπάρτη	Σπάρτη
8	Ζάκυνθος	Λιβαδειά	Αγ. Νικόλαος	Πύργος	Σέρρες
9	Πρέβεζα	Έδεσσα	Πύργος	Άμφισσα	Ξανθή
10	Πύργος	Πύργος	Σπάρτη	Κόρινθος	Λιβαδειά

Πίνακας 15: Δείκτης ανομοιογένειας ανά πρωτεύουσα και νομό

NOMOS	D-regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	D-city	Dalb	Dusa	Deur	Dtur	Druss
ΡΟΔΟΠΗΣ	0,258162	ΚΟΜΟΤΗΝΗ	0,129081	0,181213	0,225966	0,144912	0,216518	0,092202
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	0,323624	ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	0,121092	0,04355	0,132569	0,139665	0,156473	0,14228
ΑΤΤΙΚΗΣ	0,320930	ΑΘΗΝΑ	0,11376	0,00967	0,008012	0,012494	0,15149	0,08319
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	0,209807	ΓΡΕΒΕΝΑ	0,09807	0,017491	0,176724	0,17755	0,201517	0,177137
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	0,220519	ΤΡΙΠΟΛΗ	0,090264	0,008652	0,097785	0,130847	0,138317	0,110746
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	0,213895	ΤΡΙΚΑΛΑ	0,083723	0,000956	0,171636	0,158934	0,184867	0,15642
ΕΒΡΟΥ	0,204487	ΑΛΕΞ/ΠΟΛΗ	0,080808	0,162733	0,164939	0,139419	0,1725	0,060497
ΞΑΝΘΗΣ	0,218433	ΞΑΝΘΗ	0,076665	0,104215	0,115544	0,177532	0,252866	0,07637
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	0,177785	ΠΡΕΒΕΖΑ	0,07057	0,029151	0,153036	0,144238	0,158991	0,154254
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	0,274707	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ	0,067236	0,053349	0,06492	0,128866	0,14531	0,125821
ΑΡΤΗΣ	0,266556	ΑΡΤΑ	0,065795	0,036409	0,146976	0,136149	0,151836	0,144766
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	0,227539	ΡΕΘΥΜΝΟ	0,061741	0,0627	0,179974	0,146321	0,18778	0,139539
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	0,255266	ΒΟΛΟΣ	0,059889	0,109025	0,197785	0,186454	0,20359	0,185615
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	0,275838	ΦΛΩΡΙΝΑ	0,058059	0,006464	0,120818	0,132161	0,150383	0,137367
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	0,221865	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	0,057763	0,005814	0,191452	0,166704	0,204341	0,196922
ΚΙΛΚΙΣ	0,124569	ΚΙΛΚΙΣ	0,057343	0,077016	0,131899	0,106699	0,136381	0,050241
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	0,213334	ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	0,055043	0,01088	0,149681	0,135303	0,156186	0,145744
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	0,185645	ΛΑΜΙΑ	0,05383	0,117626	0,164385	0,160905	0,16801	0,160216
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	0,210674	ΛΕΥΚΑΔΑ	0,049208	0,044176	0,212209	0,202549	0,237677	0,211038
ΣΑΜΟΥ	0,108596	ΚΑΤΩ ΒΑΘΥ	0,049121	0,043179	0,100435	0,104548	0,138112	0,123962
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	0,281914	ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ	0,048494	0,057083	0,063849	0,061013	0,064903	0,06231
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	0,206214	ΛΙΒΑΔΕΙΑ	0,045641	0,058265	0,085698	0,083476	0,086771	0,080663
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	0,198189	ΚΑΛΑΜΑΤΑ	0,045127	0,08044	0,16199	0,151579	0,167324	0,150808
ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	0,207020	ΑΓΡΙΝΙΟ	0,045008	0,073251	0,112376	0,115646	0,123138	0,115944
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	0,152629	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	0,042855	0,02209	0,183105	0,181975	0,203798	0,189365
ΔΡΑΜΑΣ	0,101631	ΔΡΑΜΑ	0,041938	0,114143	0,259269	0,238151	0,265779	0,166223
ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	0,134115	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	0,040043	0,088501	0,159756	0,140498	0,167245	0,097841
ΠΕΛΛΗΣ	0,205413	ΕΔΕΣΣΑ	0,033507	0,053122	0,085747	0,084388	0,089437	0,081993
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	0,145568	ΚΕΡΚΥΡΑ	0,028229	0,037709	0,162185	0,134777	0,173958	0,165163
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	0,129473	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	0,027863	0,070631	0,086683	0,133651	0,150695	0,137615
ΑΧΑΪΑΣ	0,114378	ΠΑΤΡΑ	0,02589	0,098664	0,22088	0,203307	0,250939	0,231679
ΗΜΑΘΙΑΣ	0,121734	ΒΕΡΟΙΑ	0,020959	0,050821	0,156997	0,151015	0,164298	0,122338
ΦΩΚΙΔΟΣ	0,217703	ΑΜΦΙΣΣΑ	0,020245	0,045481	0,095192	0,092151	0,095344	0,083182
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	0,246375	ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	0,019078	0,033393	0,051939	0,050906	0,053021	0,042691
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	0,147140	ΡΟΔΟΣ	0,01827	0,117576	0,138557	0,135504	0,139498	0,125105
ΠΕΡΙΑΣ	0,169304	ΚΑΤΕΡΙΝΗ	0,015495	0,119511	0,195245	0,201285	0,216352	0,127543
ΚΑΒΑΛΑΣ	0,122186	ΚΑΒΑΛΑ	0,014612	0,132143	0,19347	0,197528	0,219695	0,164303
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	0,193213	ΚΑΡΔΙΤΣΑ	0,013799	0,048908	0,138512	0,12267	0,146267	0,117225
ΧΑΝΙΩΝ	0,144423	ΧΑΝΙΑ	0,013792	0,163335	0,175647	0,174961	0,176365	0,169507
ΗΛΕΙΑΣ	0,244510	ΠΥΡΓΟΣ	0,013396	0,033324	0,086011	0,086372	0,091384	0,083404
ΚΟΖΑΝΗΣ	0,115492	ΚΟΖΑΝΗ	0,01103	0,04485	0,135739	0,139105	0,152233	0,132821
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	0,147309	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	0,009453	0,152672	0,192367	0,198909	0,236019	0,196403
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	0,123042	ΣΠΑΡΤΗ	0,008524	0,067722	0,047061	0,087494	0,090694	0,063634
ΛΑΡΙΣΗΣ	0,115221	ΛΑΡΙΣΑ	0,00785	0,070106	0,215136	0,208936	0,22597	0,203855
ΛΕΣΒΟΥ	0,109591	ΜΥΤΙΛΗΝΗ	0,006767	0,101429	0,124295	0,148097	0,166046	0,141932
ΣΕΡΡΩΝ	0,196058	ΣΕΡΡΕΣ	0,006681	0,124298	0,133334	0,116996	0,139815	0,064148
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	0,145449	ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ	0,005383	0,071274	0,123177	0,084982	0,127036	0,100686
ΧΙΟΥ	0,095243	ΧΙΟΣ	0,005126	0,077665	0,147114	0,139189	0,221329	0,125821
ΕΥΒΟΙΑΣ	0,122946	ΧΑΛΚΙΔΑ	0,003845	0,048708	0,008377	0,000126	0,014209	0,004793
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	0,141112	ΝΑΥΠΛΙΟ	0,003628	0,056978	0,073418	0,06977	0,080288	0,04826
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	0,098138	ΚΟΡΙΝΘΟΣ	0,002207	0,037515	0,109683	0,110524	0,118615	0,105185

Τέλος, ως συγκεντρωτική ανάλυση των αποτελεσμάτων αναφορικά με την ύπαρξη ανομοιογένειας στην ελληνική επικράτεια, μπορεί να λεχθεί ότι η πόλη που εμφανίζει τα μικρότερα επίπεδα ανομοιομορφίας είναι η Κόρινθος, στην οποία απαιτείται μετακίνηση του πληθυσμού των αλλοδαπών κατά ένα ποσοστό της τάξης του 0.2%, ενώ η πόλη που εμφανίζει το μεγαλύτερο D είναι η Κομοτηνή. Από την ίδια σύγκριση στα πλαίσια των νομών προκύπτει ότι ο νομός με τη μεγαλύτερη ομοιογένεια είναι ο νομός Χίου, ενώ όπως διαπιστώθηκε προηγουμένως ο νομός Κεφαλληνίας εμφανίζει το μεγαλύτερο DS με δεύτερο μεγαλύτερο το νομό Αττικής. Συγκρίνοντας τους δέκα μεγαλύτερους δήμους της χώρας, το δήμο Αθηναίων, Θεσσαλονίκης, Πάτρας, Λάρισας, Ηρακλείου, Βόλου, Ιωαννίνων, Τρικάλων, Χαλκίδας και Σερρών, παρατηρείται ότι τη μεγαλύτερη ανομοιομορφία παρουσιάζει ο δήμος Αθηναίων (0.11376) και ακολουθεί ο δήμος Τρικάλων (0.08372), ενώ τη μικρότερη μεταξύ των δήμων αυτών ο δήμος Χαλκίδας. Εντύπωση προκαλεί η αποκέντρωση που χαρακτηρίζει το δήμο Θεσσαλονίκης ως προς το μεταναστευτικό πληθυσμό ειδικότερα έπειτα από τη σύγκριση των μεγεθών της συμπρωτεύουσας με τα αντίστοιχα της Αθήνας, καθώς απαιτείται μετακίνηση των αλλοδαπών μόνο κατά ένα ποσοστό της τάξεως του 4% για τη εξασφάλιση του επιδιωκόμενου αποτελέσματος.

Κατά τον ίδιο τρόπο αναλύεται και ο δείκτης I, ο οποίος εκφράζει την κατά μέσο όρο απομόνωση της ομάδας των αλλοδαπών στη γεωγραφική περιοχή που κατοικούν, όπως εμφανίζεται στα συγκεντρωτικά αποτελέσματα του Πίνακα 15. Στον πίνακα 16 παρουσιάζονται οι δείκτες απομόνωσης των μεταναστών για της γεωγραφικές περιοχές της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Κεντρικής Μακεδονίας και Δυτικής Μακεδονίας. Παρατηρείται ότι για την πόλη της Θεσσαλονίκης ο δείκτης I εμφανίζει μέγιστο (3,84%), γεγονός το οποίο φανερώνει ότι μεγάλο ποσοστό των αλλοδαπών αλληλεπιδρούν κυρίως με τους ομοεθνούς τους και άρα βρίσκονται σχετικά απομονωμένοι. Αντίστοιχα σε επίπεδο νομού, διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (12,8%) των αλλοδαπών που είναι απομονωμένοι βρίσκεται στο νομό Χαλκιδικής. Παράλληλα, εξετάζοντας τον δείκτη ως προς την εθνικότητα παρατηρείται ότι η ομάδα των Αλβανών στην πόλη των Γρεβενών φαίνεται να είναι σχετικά πιο απομονωμένη ομάδα.

Πίνακας 16: Δείκτης απομόνωσης ανά πρωτεύουσα και νομό

ΝΟΜΟΣ	I-regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	I-city	Ialb	Iusa	Ieur	Itur	Iruss
ΑΤΤΙΚΗΣ	0,154440	ΑΘΗΝΑ	0,08765	0,04217	0,000341	0,000297	0,000007	0,00105
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	0,161380	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	0,084878	0,048387	0,00078	0,000862	0,000002	0,000399
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	0,115464	ΡΕΘΥΜΝΟ	0,061033	0,016364	0,000072	0,001895	0,000005	0,002552
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	0,090610	ΛΕΥΚΑΔΑ	0,051615	0,02419	0,000443	0,00084	0,000000	0,000485
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	0,106107	ΚΕΡΚΥΡΑ	0,044123	0,020819	0,000179	0,001851	0,000001	0,000103
ΧΑΝΙΩΝ	0,116805	ΧΑΝΙΑ	0,041044	0,005067	0,000332	0,000404	0,000001	0,006779
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	0,070128	ΠΡΕΒΕΖΑ	0,040095	0,027467	0,000053	0,000232	0,000003	0,000038
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	0,126622	ΡΟΔΟΣ	0,039972	0,00541	0,001464	0,003024	0,000004	0,000752
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	0,107431	ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	0,039291	0,016877	0,000823	0,000414	0,000001	0,000298
ΑΧΑΪΑΣ	0,077042	ΠΑΤΡΑ	0,038833	0,012206	0,000519	0,001265	0,000004	0,000222
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	0,082247	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	0,038472	0,006081	0,000089	0,000795	0,000004	0,004778
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	0,067831	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	0,035598	0,020784	0,000097	0,000793	0,000001	0,000033
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	0,076090	ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	0,035371	0,022548	0,000042	0,000391	0,000002	0,000103
ΣΑΜΟΥ	0,073490	ΚΑΤΩ ΒΑΘΥ	0,034217	0,009226	0,001505	0,001198	0,000001	0,000218
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	0,054515	ΤΡΙΠΟΛΗ	0,032549	0,013828	0,001101	0,00004	0,000006	0,000516
ΠΕΡΙΑΣ	0,068730	ΚΑΤΕΡΙΝΗ	0,028656	0,005214	0,000262	0,000136	0,000009	0,004399
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	0,082202	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	0,028158	0,004013	0,001132	0,000825	0,000003	0,000937
ΧΙΟΥ	0,065684	ΧΙΟΣ	0,02806	0,00593	0,002549	0,000179	0,000002	0,000352
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	0,038358	ΓΡΕΒΕΝΑ	0,027846	0,015085	0,000205	0,000192	0,000001	0,000199
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	0,070244	ΦΛΩΡΙΝΑ	0,027661	0,013463	0,00059	0,000225	0,000000	0,000115
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	0,107719	ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ	0,026954	0,005092	0,000027	0,002934	0,000002	0,001171
ΚΑΒΑΛΑΣ	0,073559	ΚΑΒΑΛΑ	0,025948	0,004932	0,000461	0,000332	0,000008	0,002005
ΚΙΑΚΙΣ	0,050278	ΚΙΑΚΙΣ	0,02489	0,002474	0,000017	0,000635	0,000001	0,005134
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	0,124739	ΣΠΑΡΤΗ	0,024143	0,00144	0,005027	0,00003	0,000002	0,001984
ΛΑΡΙΣΗΣ	0,061170	ΛΑΡΙΣΑ	0,023585	0,012281	0,000074	0,000171	0,000004	0,000279
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	0,108477	ΚΟΡΙΝΘΟΣ	0,022771	0,011403	0,000152	0,000126	0,000001	0,000339
ΔΡΑΜΑΣ	0,032432	ΔΡΑΜΑ	0,021389	0,005309	0,000011	0,000186	0,000002	0,002312
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	0,032673	ΤΡΙΚΑΛΑ	0,020997	0,010042	0,000071	0,000236	0,000012	0,000279
ΡΟΔΟΠΗΣ	0,023796	ΚΟΜΟΤΗΝΗ	0,020126	0,000452	0,000013	0,001262	0,000054	0,003153
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	0,050791	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	0,019627	0,004113	0,002655	0,000204	0,000001	0,000124
ΞΑΝΘΗΣ	0,028109	ΞΑΝΘΗ	0,019293	0,000146	0,000018	0,000407	0,000016	0,00456
ΛΕΣΒΟΥ	0,063623	ΜΥΤΙΛΗΝΗ	0,017971	0,00309	0,001313	0,000253	0,000002	0,000449
ΑΡΤΗΣ	0,045752	ΑΡΤΑ	0,01774	0,013346	0,000009	0,000095	0,000000	0,000019
ΗΜΑΘΙΑΣ	0,042548	ΒΕΡΟΙΑ	0,016352	0,006249	0,000027	0,000089	0,000000	0,000874
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	0,103489	ΚΑΛΑΜΑΤΑ	0,016024	0,003192	0,000489	0,000151	0,000005	0,0008
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	0,034486	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ	0,015702	0,003002	0,002299	0,000097	0,000000	0,000137
ΕΒΡΟΥ	0,024916	ΑΛΕΞ/ΠΟΛΗ	0,015666	0,000038	0,000025	0,000314	0,000002	0,003198
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	0,110676	ΝΑΥΠΛΙΟ	0,014577	0,001451	0,000131	0,000304	0,000002	0,002703
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	0,099064	ΒΟΛΟΣ	0,014182	0,006255	0,000025	0,000215	0,000001	0,000236
ΕΥΒΟΙΑΣ	0,066465	ΧΑΛΚΙΔΑ	0,013684	0,026065	0,000412	0,001803	0,000017	0,003064
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	0,092409	ΛΑΜΙΑ	0,012313	0,007418	0,000014	0,000036	0,000002	0,000213
ΚΟΖΑΝΗΣ	0,031429	ΚΟΖΑΝΗ	0,009983	0,004371	0,000107	0,000068	0,000001	0,000148
ΗΛΕΙΑΣ	0,086427	ΠΥΡΓΟΣ	0,008641	0,004858	0,000043	0,000037	0,000000	0,000095
ΦΩΚΙΔΟΣ	0,083970	ΑΜΦΙΣΣΑ	0,008395	0,003866	0,000004	0,000039	0,000004	0,000296
ΣΕΡΡΩΝ	0,042627	ΣΕΡΡΕΣ	0,008329	0,000098	0,000018	0,000211	0,000001	0,002261
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	0,029948	ΚΑΡΔΙΤΣΑ	0,008139	0,003041	0,000019	0,000181	0,000000	0,000274
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	0,128743	ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	0,004353	0,001499	0,000004	0,000018	0,000001	0,000425
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	0,125265	ΛΙΒΑΔΕΙΑ	0,004224	0,002062	0,000002	0,000028	0,000000	0,000097
ΠΕΛΛΗΣ	0,070030	ΕΔΕΣΣΑ	0,003776	0,001617	0,000018	0,000033	0,000003	0,000072
ΑΙΤ/ΑΝΙΑΣ	0,047870	ΑΓΡΙΝΙΟ	0,003749	0,001543	0,000073	0,000035	0,000001	0,000032
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	0,148989	ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ	0,000983	0,000228	0,000004	0,000057	0,000001	0,000025

Πίνακας 17: Δείκτης απομόνωσης ανά πρωτεύουσα και νομό στις περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας

ΝΟΜΟΣ	I-regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	I-City	Ialb	Iusa	Ieur	ISturkey	Isrus
ΔΡΑΜΑΣ	0,032432	ΔΡΑΜΑ	0,021389	0,005309	0,000011	0,000186	0,000002	0,002312
ΕΒΡΟΥ	0,024916	ΑΛΕΞ/ΠΟΛΗ	0,015666	0,000038	0,000025	0,000314	0,000002	0,003198
ΚΑΒΑΛΑΣ	0,073559	ΚΑΒΑΛΑ	0,025948	0,004932	0,000461	0,000332	0,000008	0,002005
ΞΑΝΘΗΣ	0,028109	ΞΑΝΘΗ	0,019293	0,000146	0,000018	0,000407	0,000016	0,004560
ΡΟΔΟΠΗΣ	0,023796	ΚΟΜΟΤΗΝΗ	0,020126	0,000452	0,000013	0,001262	0,000054	0,003153
ΗΜΑΘΙΑΣ	0,042548	ΒΕΡΟΙΑ	0,016352	0,006249	0,000027	0,000089	0,000000	0,000874
ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	0,082247	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	0,038472	0,006081	0,000089	0,000795	0,000004	0,004778
ΚΙΛΚΙΣ	0,050278	ΚΙΛΚΙΣ	0,024890	0,002474	0,000017	0,000635	0,000001	0,005134
ΠΕΛΛΗΣ	0,070030	ΕΔΕΣΣΑ	0,003776	0,001617	0,000018	0,000033	0,000003	0,000072
ΠΙΕΡΙΑΣ	0,068730	ΚΑΤΕΡΙΝΗ	0,028656	0,005214	0,000262	0,000136	0,000009	0,004399
ΣΕΡΡΩΝ	0,042627	ΣΕΡΡΕΣ	0,008329	0,000098	0,000018	0,000211	0,000001	0,002261
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	0,128743	ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	0,004353	0,001499	0,000004	0,000018	0,000001	0,000425
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	0,038358	ΓΡΕΒΕΝΑ	0,027846	0,015085	0,000205	0,000192	0,000001	0,000199
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	0,050791	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	0,019627	0,004113	0,002655	0,000204	0,000001	0,000124
ΚΟΖΑΝΗΣ	0,031429	ΚΟΖΑΝΗ	0,009983	0,004371	0,000107	0,000068	0,000001	0,000148
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	0,070244	ΦΛΩΡΙΝΑ	0,027661	0,013463	0,000590	0,000225	0,000000	0,000115

Για τις περιφέρειες της Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ηπείρου τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την ανάλυση του φαινομένου της απομόνωσης κυρίως ως προς την εθνικότητα των Αλβανών είναι σχετικά αναμενόμενα. Ο δείκτης λαμβάνει τις μεγαλύτερες τιμές για τις πόλεις της Πάτρας, της Ηγουμενίτσας, των Ιωαννίνων και της Πρέβεζας, η πλειοψηφία των οποίων αποτελεί μεγάλο αστικό κέντρο και λιμάνι, ενώ σε επίπεδο νομού το 12,4% οι πιο απομονωμένοι αλλοδαποί κατοικούν στη Λακωνία. Αναφορικά με το μέγεθος Ialb αυτός λαμβάνει τις μέγιστες τιμές για τρεις πόλεις της Ηπείρου κατά ένα μέσο όρο της τάξεως του 2%, γεγονός το οποίο δεν προκαλεί εντύπωση, καθώς η Ήπειρος συνορεύει γεωγραφικά με την Αλβανία.

Πίνακας 18: Δείκτης απομόνωσης ανά πρωτεύουσα και νομό στις περιφέρειες Δυτικής Ελλάδος, Πελοποννήσου και Ηπείρου

ΝΟΜΟΣ	I-regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	I-City	Ialb	Iusa	Ieur	ISturkey	Irus
ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ	0,047870	ΑΓΡΙΝΙΟ	0,003749	0,001543	0,000073	0,000035	0,000001	0,000032
ΑΧΑΪΑΣ	0,077042	ΠΑΤΡΑ	0,038833	0,012206	0,000519	0,001265	0,000004	0,000222
ΗΛΕΙΑΣ	0,086427	ΠΥΡΓΟΣ	0,008641	0,004858	0,000043	0,000037	0,000000	0,000095
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	0,110676	ΝΑΥΠΛΙΟ	0,014577	0,001451	0,000131	0,000304	0,000002	0,002703
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	0,054515	ΤΡΙΠΟΛΗ	0,032549	0,013828	0,001101	0,000040	0,000006	0,000516
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	0,108477	ΚΟΡΙΝΘΟΣ	0,022771	0,011403	0,000152	0,000126	0,000001	0,000339
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	0,124739	ΣΠΑΡΤΗ	0,024143	0,001440	0,005027	0,000030	0,000002	0,001984
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	0,103489	ΚΑΛΑΜΑΤΑ	0,016024	0,003192	0,000489	0,000151	0,000005	0,000800
ΑΡΤΗΣ	0,045752	ΑΡΤΑ	0,017740	0,013346	0,000009	0,000095	0,000000	0,000019
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	0,076090	ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	0,035371	0,022548	0,000042	0,000391	0,000002	0,000103
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	0,067831	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	0,035598	0,020784	0,000097	0,000793	0,000001	0,000033
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	0,070128	ΠΡΕΒΕΖΑ	0,040095	0,027467	0,000053	0,000232	0,000003	0,000038

Συνεχίζοντας, ο πίνακας 19 παρουσιάζει τους I για τις περιοχές της Θεσσαλίας και της Στερεάς Ελλάδας. Οι πόλεις της Λάρισας και του Βόλου παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ποσοστό απομόνωσης των αλλοδαπών, ενώ ο αντίστοιχος νομός είναι αυτός της Βοιωτίας. Επιπρόσθετα, ο υψηλότερος δείκτης ανά εθνικότητα σημειώνεται στη Χαλκίδα για την ομάδα των Αλβανών. Όπως και στην ανάλυση του δείκτη ανομοιομορφίας, ο δείκτης απομόνωσης για την περίπτωση της Αττικής διαμορφώνεται στο 0.15444 και για το δήμο Αθηναίων στο 0.08765 και αποτελεί το μεγαλύτερο δείκτη I στο σύνολο των υπό εξέταση πόλεων επιβεβαιώνοντας το συμπέρασμα ότι οι πληθυσμιακές ομάδες των αλλοδαπών που διαμένουν στα μεγάλα αστικά κέντρα δημιουργούν υψηλότερες πιθανότητες απομόνωσης από τις υπόλοιπες ομάδες κατοίκων της περιοχής. Επιπρόσθετα, ο νομός Αττικής εμφανίζει το δεύτερο μεγαλύτερο I στο σύνολο των νομών.

Πίνακας 19: Δείκτης απομόνωσης ανά πρωτεύουσα και νομό στις περιφέρειες Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας

NOMOS	I-regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	I-City	Ialb	Iusa	Ieur	ISturkey	Irus
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	0,029948	ΚΑΡΔΙΤΣΑ	0,008139	0,003041	0,000019	0,000181	0,000000	0,000274
ΛΑΡΙΣΗΣ	0,061170	ΛΑΡΙΣΑ	0,023585	0,012281	0,000074	0,000171	0,000004	0,000279
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	0,032673	ΒΟΛΟΣ	0,020997	0,010042	0,000071	0,000236	0,000012	0,000279
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	0,099064	ΤΡΙΚΑΛΑ	0,014182	0,006255	0,000025	0,000215	0,000001	0,000236
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	0,125265	ΛΙΒΑΔΕΙΑ	0,004224	0,002062	0,000002	0,000028	0,000000	0,000097
ΕΥΒΟΙΑΣ	0,066465	ΧΑΛΚΙΔΑ	0,013684	0,026065	0,000412	0,001803	0,000017	0,003064
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	0,034486	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ	0,015702	0,003002	0,002299	0,000097	0,000000	0,000137
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	0,092409	ΛΑΜΙΑ	0,012313	0,007418	0,000014	0,000036	0,000002	0,000213
ΦΩΚΙΔΟΣ	0,083970	ΑΜΦΙΣΣΑ	0,008395	0,003866	0,000004	0,000039	0,000004	0,000296

Η τελευταία υπό εξέταση ομάδα αφορά στο σύμπλεγμα των νησιών της Ελλάδος και παρουσιάζει ενδιαφέρον ως προς την μελέτη της αλληλεπίδρασης και των υπόλοιπων εθνικοτήτων ως προς τους γηγενείς. Για την περίπτωση της Ζακύνθου πρέπει να τονιστεί ότι εμφανίζει το δεύτερο μεγαλύτερο I στην ταξινόμηση όλων των πόλεων, τον υψηλότερο I σε επίπεδο νομού και στο πλαίσιο της πληθυσμιακής ομάδας των Αλβανών. Επιπρόσθετα, για την πόλη της Ρόδου και την πόλη των Χανίων παρατηρείται η υψηλότερη τιμή I για την ομάδα των Ευρωπαίων (0.003024) και των Ρώσων (0.006779), εξέλιξη η οποία συνάδει με τα δεδομένα εισροής των τουριστών στα συγκεκριμένα νησιά με κριτήριο τη χώρα προέλευσης, καθώς σε αρκετές περιπτώσεις έχουν επιλεγεί οι συγκεκριμένοι τόποι ως μόνιμη κατοικία. Παράλληλα, ένα υψηλό αποτέλεσμα διαμορφώνεται για την πόλη της Χίου και αφορά στην ομάδα των αλλοδαπών από τις ΗΠΑ – Καναδά και Αυστραλία. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο δείκτης I των Τούρκων δεν αναφέρεται λόγω των πολύ μικρών αποτελεσμάτων που προκύπτουν, ωστόσο, οι μεγαλύτερες τιμές του δείκτη διαμορφώνονται στην πόλη της Κομοτηνής και στην Χαλκίδα.

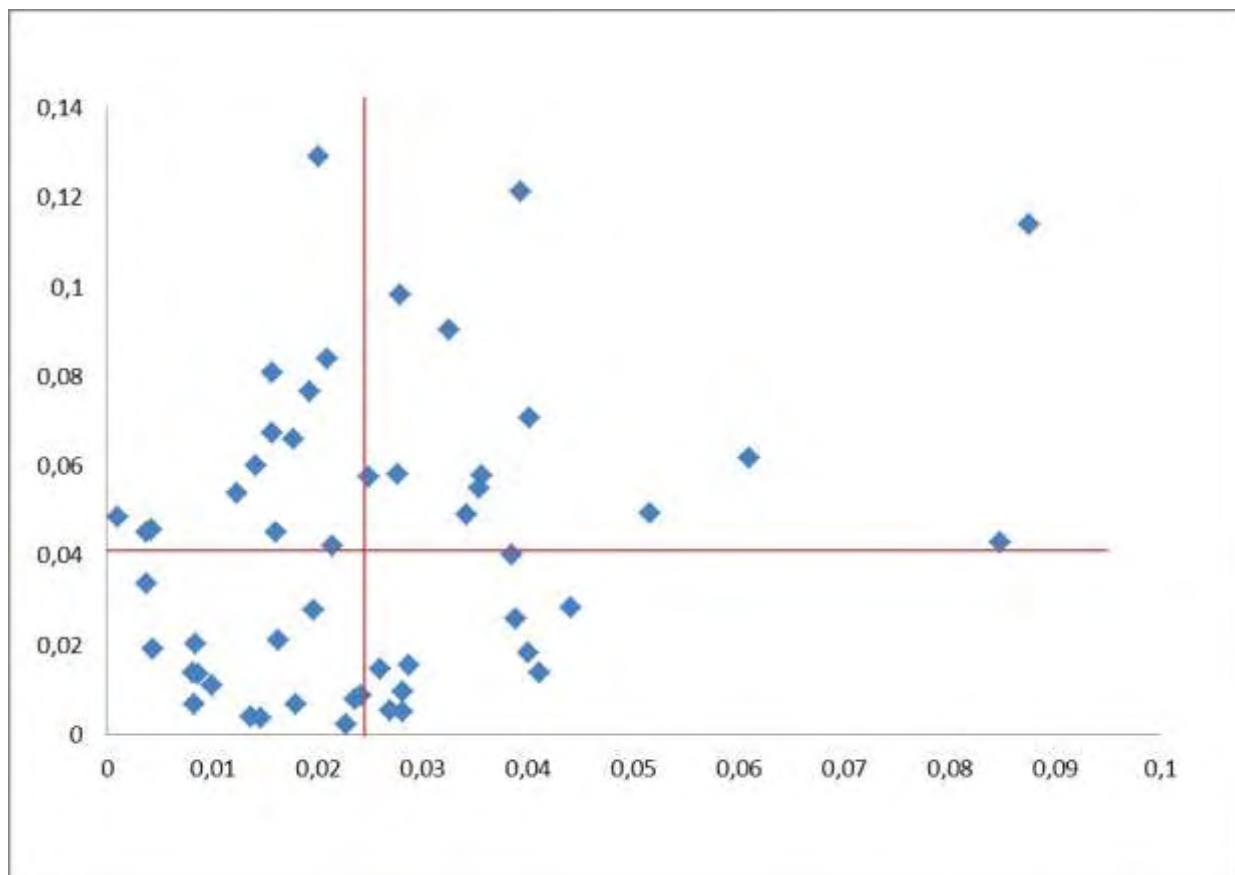
Πίνακας 20: Δείκτης απομόνωσης ανά πρωτεύουσα και νομό στις περιφέρειες Βορείου και Νοτίου Αιγαίου, Ιονίου και Κρήτης

NOMOS	I-regio	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	I-City	Ialb	Iusa	Ieur	ISturkey	Isrus
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	0,126622	ΡΟΔΟΣ	0,039972	0,005410	0,001464	0,003024	0,000004	0,000752
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	0,148989	ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ	0,000983	0,000228	0,000004	0,000057	0,000001	0,000025
ΛΕΣΒΟΥ	0,063623	ΜΥΤΙΛΗΝΗ	0,017971	0,003090	0,001313	0,000253	0,000002	0,000449
ΣΑΜΟΥ	0,073490	ΚΑΤΩ ΒΑΘΥ	0,034217	0,009226	0,001505	0,001198	0,000001	0,000218
ΧΙΟΥ	0,065684	ΧΙΟΣ	0,028060	0,005930	0,002549	0,000179	0,000002	0,000352
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	0,161380	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	0,084878	0,048387	0,000780	0,000862	0,000002	0,000399
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	0,106107	ΚΕΡΚΥΡΑ	0,044123	0,020819	0,000179	0,001851	0,000001	0,000103
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	0,107431	ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	0,039291	0,016877	0,000823	0,000414	0,000001	0,000298
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	0,090610	ΛΕΥΚΑΔΑ	0,051615	0,024190	0,000443	0,000840	0,000000	0,000485
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	0,082202	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	0,028158	0,004013	0,001132	0,000825	0,000003	0,000937
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	0,107719	ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ	0,026954	0,005092	0,000027	0,002934	0,000002	0,001171
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	0,115464	ΡΕΘΥΜΝΟ	0,061033	0,016364	0,000072	0,001895	0,000005	0,002552
ΧΑΝΙΩΝ	0,116805	ΧΑΝΙΑ	0,041044	0,005067	0,000332	0,000404	0,000001	0,006779

Για τη συγκεντρωτική απεικόνιση των αποτελεσμάτων χωρικού διαχωρισμού για το σύνολο των αστικών περιοχών της χώρας χρησιμοποιείται το δισδιάστατο πλαίσιο αναφοράς που προτάθηκε από τους Αρβανιτίδη και Σκούρα (2011), κατά το οποίο μελετώνται συνδυαστικά η διάσταση της ανομοιογένειας και της απομόνωσης των μεταναστών των υπό εξέταση δήμου. Συγκεκριμένα, ο κάθετος άξονας περιλαμβάνει το δείκτη D για τις 51 παρατηρήσεις της μελέτης, ενώ ο οριζόντιος άξονας περιγράφει τον αντίστοιχο δείκτη I. Παράλληλα, προστίθενται δύο επιπλέον άξονες, οι άξονες αναφοράς, που ορίζονται ως οι μέσοι όροι του κάθε δείκτη χωριστά για το σύνολο των πόλεων που εξετάστηκαν.

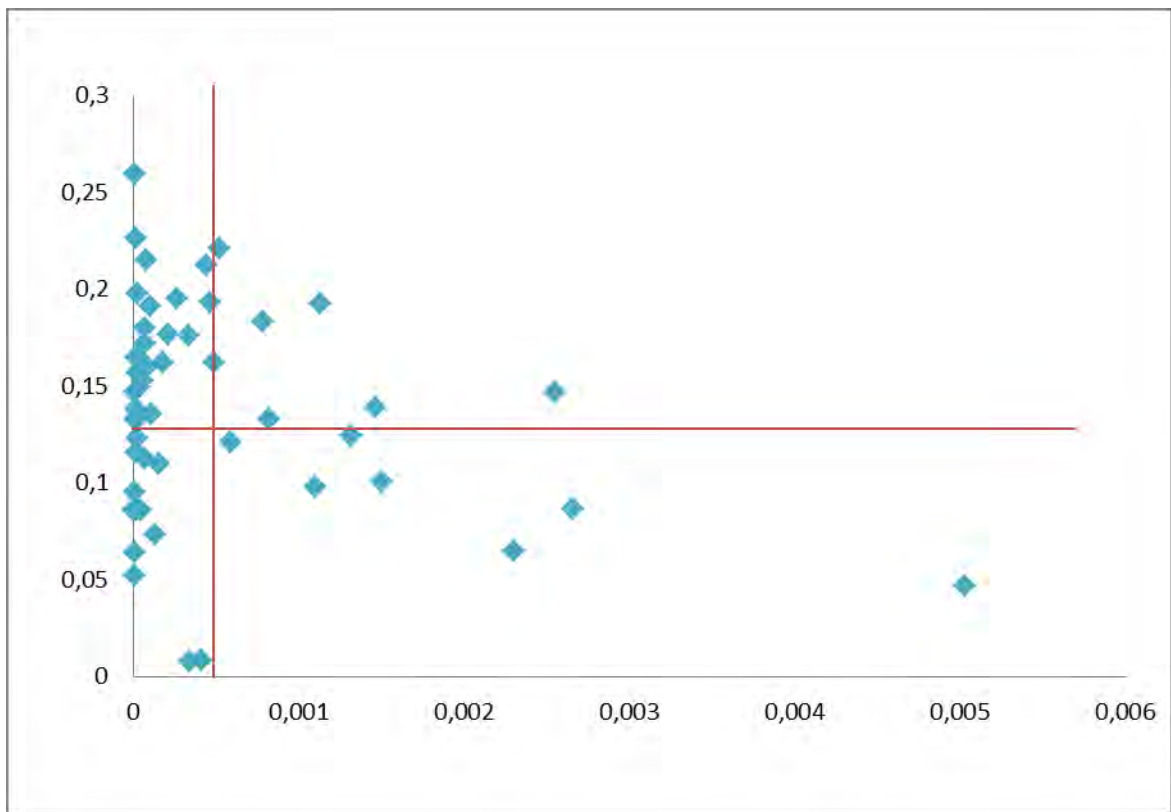
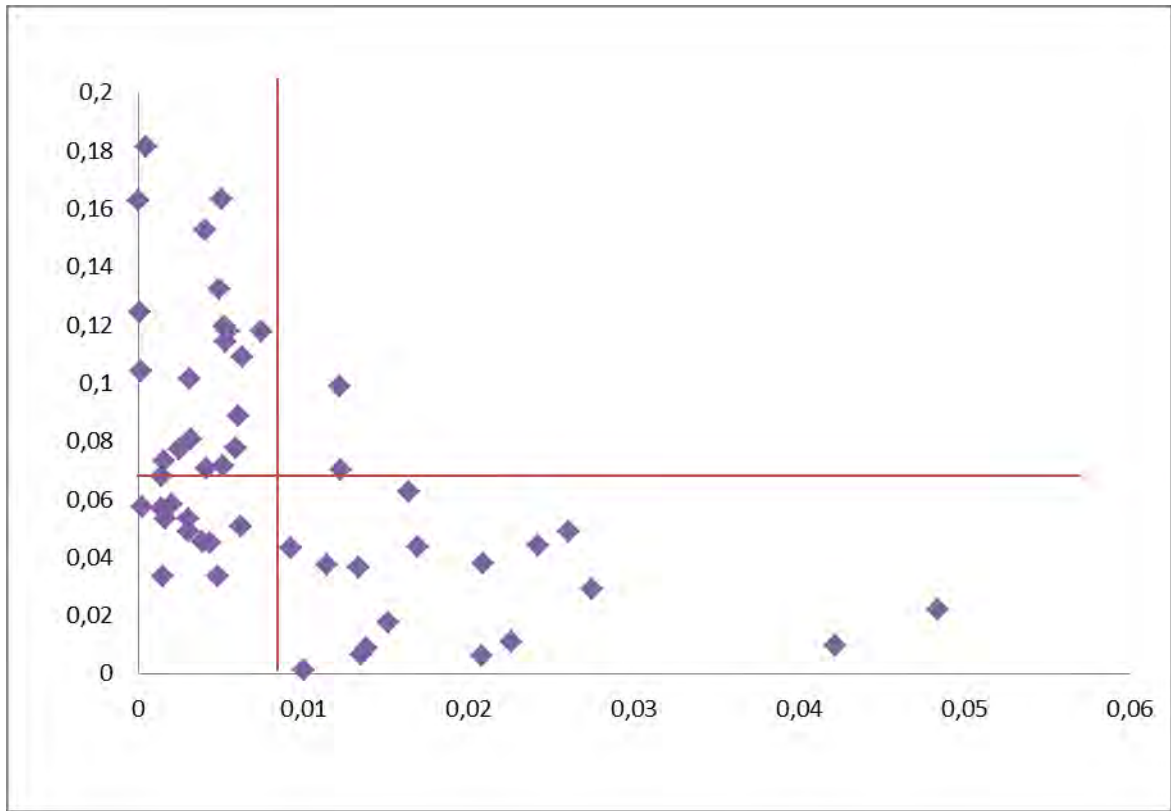
Στο ακόλουθο γράφημα απεικονίζεται η διαμόρφωση των D και I για το σύνολο των μεταναστών σε όλες τις ελληνικές πρωτεύουσες. Οι ακραίες παρατηρήσεις που εμφανίζονται στο πρώτο τεταρτημόριο αναφέρονται στην Αθήνα και το Αργοστόλι, ενώ η παρατήρηση που εφάπτεται στον οριζόντιο άξονα αναφοράς έγκειται στο δήμο Ζακύνθου. Επιπρόσθετα, το ακραίο σημείο στο δεύτερο τεταρτημόριο απεικονίζει την Κομοτηνή. Σε γενικότερο πλαίσιο παρατηρείται μερική διασπορά και δημιουργία συγκέντρωσης στο τρίτο και τέταρτο τεταρτημόριο.

Γράφημα 1: Απεικόνιση των δύο διαστάσεων για το σύνολο των μεταναστών στις ελληνικές πόλεις

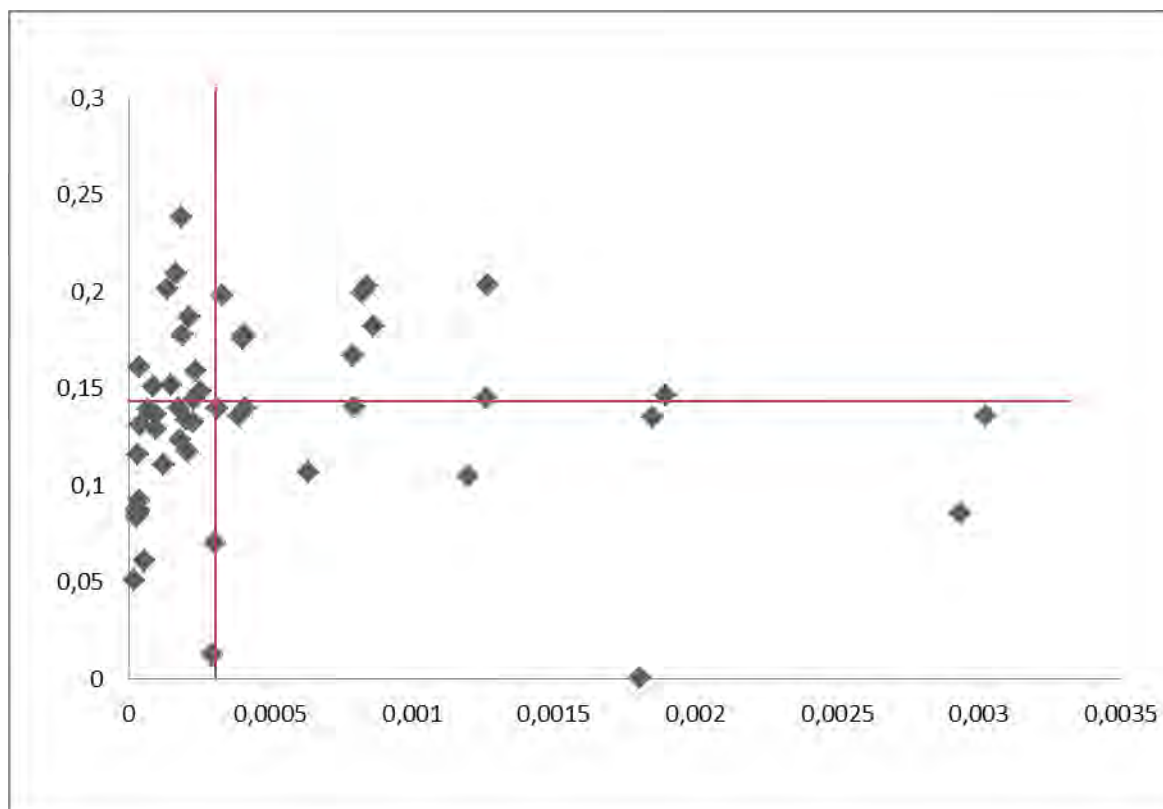
Στο επόμενο γράφημα περιγράφεται η πληθυσμιακή ομάδα των Αλβανών σε όλο το εύρος των κύριων ελληνικών πόλεων. Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα με το προηγούμενο γράφημα, προκύπτει μία διαφοροποίηση με τη δημιουργία υψηλής συγκέντρωσης και απομόνωσης στο δεύτερο και τρίτο τεταρτημόριο. Συγκεκριμένα, οι ακραίες παρατηρήσεις με υψηλό D και σχεδόν μηδενικό I αναφέρονται στην πόλη της Κομοτηνής και της Αλεξανδρούπολης. Παράλληλα, στο τέταρτο τεταρτημόριο παρατηρείται μία ήπια διασπορά με τα ακραία σημεία να αντιστοιχούν στη Ζάκυνθο και στην Αθήνα.

Γράφημα 2, 3: Απεικόνιση των δύο διαστάσεων για την πληθυσμιακή ομάδα των Αλβανών και των ΗΠΑ – Καναδά- Αυστραλία στις ελληνικές πόλεις

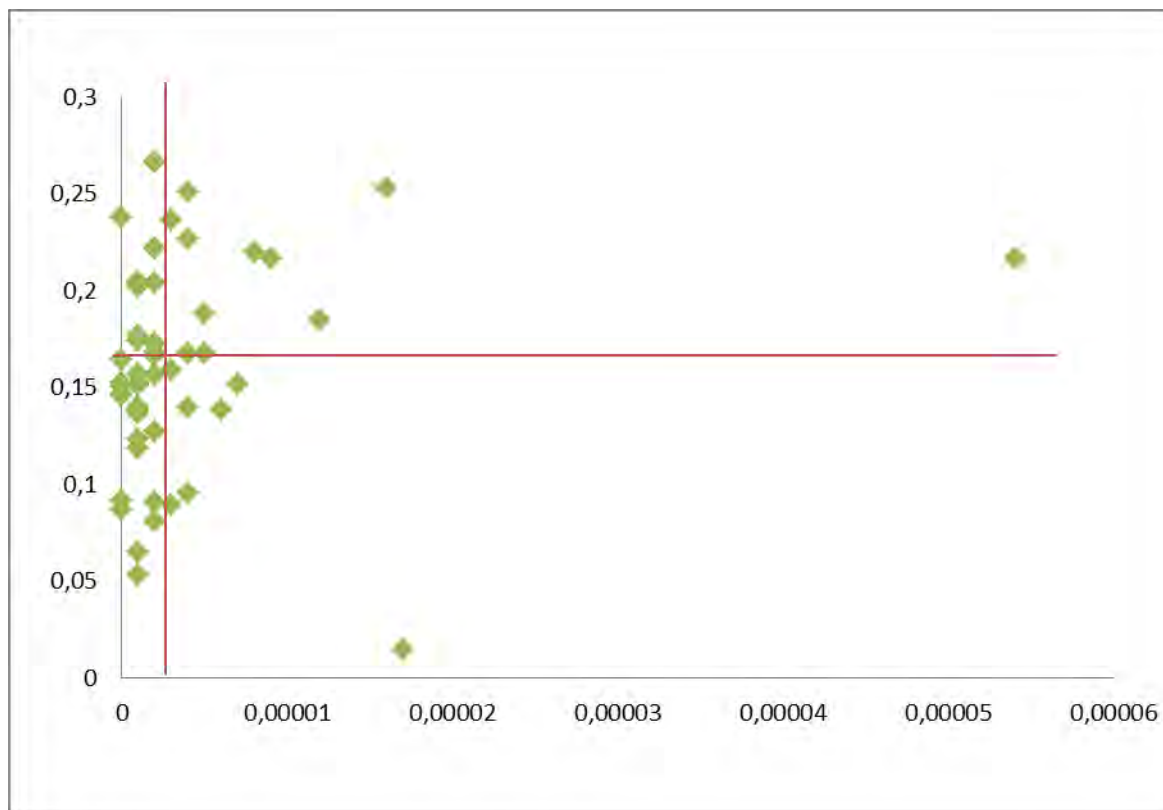

Το γράφημα 3 αναφέρεται στους αλλοδαπούς με χώρα προέλευσης τις ΗΠΑ, Καναδά και Αυστραλία. Γίνεται εμφανές ότι υφίσταται συσπείρωση στο δεύτερο και τρίτο τεταρτημόριο με χαρακτηριστικά μηδενικού δείκτη απομόνωσης, ενώ τα διάσπαρτα σημεία αντιστοιχούν στη Σπάρτη, στην Καστοριά και στη Χίο. Το γράφημα 4 αφορά στην αντίστοιχη διαδικασία για την ομάδα των Ευρωπαίων. Παρατηρείται συσπείρωση γύρω από την τομή των αξόνων αναφοράς με τους περισσότερους μετανάστες να κατανέμονται στις πόλεις που συγκλίνουν στο μέσο όρο. Ωστόσο, μία διαφορετική κίνηση εντοπίζεται για τη Ρόδο, το Ρέθυμνο, την Κέρκυρα, τη Χαλκίδα και την Πάτρα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατανομή της μορφής των γραφημάτων 2 και 3, καθώς δηλώνει ότι σε μεγάλη ανομοιομορφία εμφανίζεται μικρή απομόνωση και οι περιπτώσεις μεγάλης απομόνωσης συνοδεύονται από μικρή ανομοιομορφία, γεγονός που υποδεικνύει τάσεις ενσωμάτωσης των μεταναστών, ιδίως η πρώτη περίπτωση.

Γράφημα 4: Απεικόνιση των δύο διαστάσεων για την πληθυσμιακή ομάδα των Ευρωπαίων στις ελληνικές πόλεις

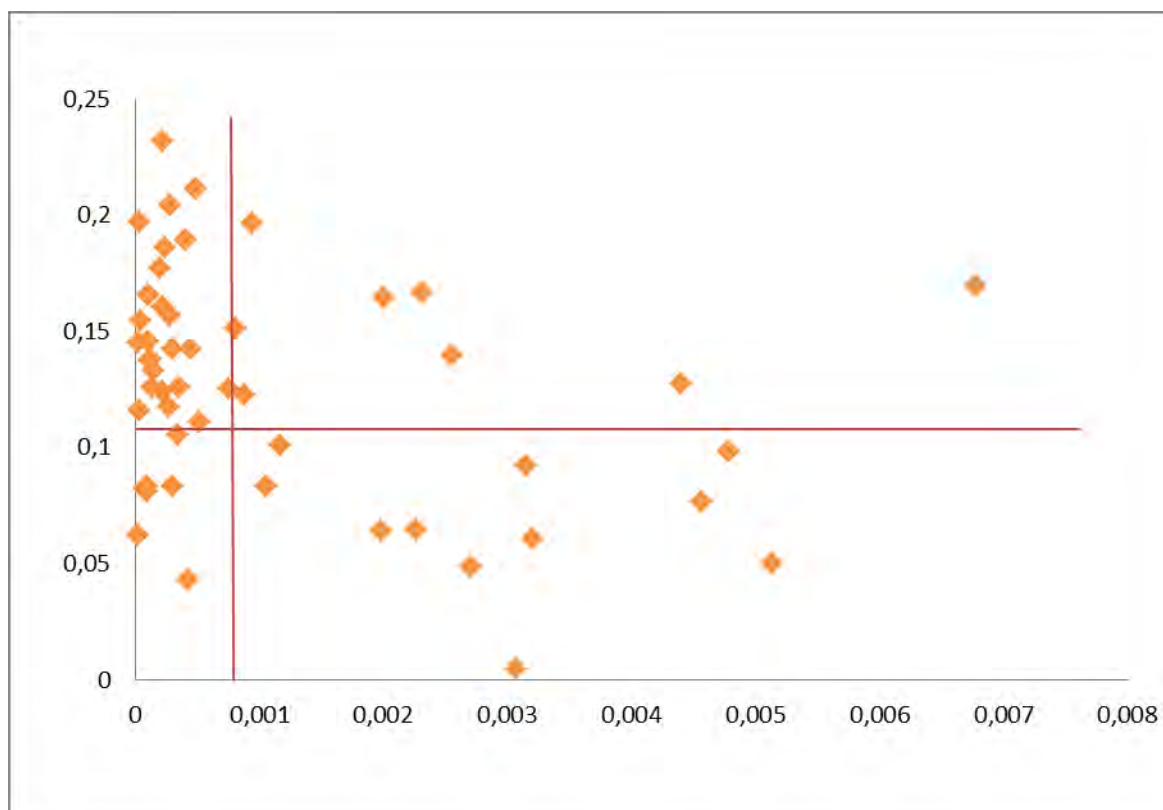
Γράφημα 5: Απεικόνιση των δύο διαστάσεων για την πληθυσμιακή ομάδα των Τούρκων στις ελληνικές πόλεις

Παρομοίως με το γράφημα 3, στο παραπάνω γράφημα που αφορά στους Τούρκους παρατηρείται σημαντική συγκέντρωση στο τρίτο τεταρτημόριο, ενώ πολύ μικρός είναι και ο μέσος όρος του δείκτη I που τείνει στο μηδέν. Οι ακραίες παρατηρήσεις αντιστοιχούν στην Κομοτηνή, τη Χαλκίδα, την Ξάνθη, την Κατερίνη και τα Τρίκαλα με φορά προς τους άξονες αναφοράς. Τέλος, στο γράφημα 6 εξετάζεται η περίπτωση των μεταναστών από την Ανατολική Ευρώπη και τη Ρωσία. Προκύπτει ότι οι Ρώσοι συγκεντρώνονται στο δεύτερο τεταρτημόριο, ενώ παρατηρείται μία διασπορά στα υπόλοιπα τμήματα. Η παρατήρηση που αντιστοιχεί στο σημείο 0,007 του άξονα I είναι η πόλη των Χανίων, ενώ οι λοιπές προς το εσωτερικό παρατηρήσεις αφορούν στο Κιλκίς, τη Θεσσαλονίκη, την Ξάνθη, την Κατερίνη, την Αλεξανδρούπολη και την Κομοτηνή.

Γράφημα 5: Απεικόνιση των δύο διαστάσεων για την πληθυσμιακή ομάδα των μεταναστών από την Ανατολική Ευρώπη και Ρωσία στις ελληνικές πόλεις

Οι παράγοντες που επιδρούν στο χωρικό διαχωρισμό

Για την εξέταση των πιθανών καθοριστικών παραγόντων που διαμορφώνουν τη συμπεριφορά του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών, πραγματοποιήθηκε οικονομετρική ανάλυση με τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων κατά την οποία ο δείκτης D λαμβάνεται ως εξαρτημένη μεταβλητή. Οι ερμηνευτικές μεταβλητές αφορούν την οικονομική και παραγωγική διάρθρωση και το δυναμικό της περιοχής. Για την απόδοση του μεγέθους και ευρωστίας της τοπικής οικονομίας χρησιμοποιήθηκε το λογαριθμισμένο πραγματικό ΑΕΠ ($\log\text{RealGDP}$) του νομού. Παράλληλα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η βάση μιας οικονομίας επεκτείνεται από τη γεωργική παραγωγή και τον πρωτογενή τομέα, στο βιομηχανικό τομέα και τις κατασκευές ή εναλλακτικά τη δευτερογενή παραγωγή και ακόλουθα στις υπηρεσίες και στον τριτογενή τομέα, ασκώντας διαφορετική έλξη στους μετανάστες. Για το

λόγο αυτό κρίνεται σκόπιμο να ενσωματωθούν στο υπόδειγμα ως ερμηνευτικές μεταβλητές τα ποσοστά του ΑΕΠ που αντιστοιχούν στην πρωτογενή (GDPprim%) και δευτερογενή παραγωγή (GDPsecond%). Ωστόσο, δε δύναται να διατυπωθεί με ακρίβεια σε θεωρητικό επίπεδο αν η συμβολή τους έχει πρόσημο θετικό ή αρνητικό στη διαμόρφωση του δείκτη D. Παρόλα αυτά σε γενικότερο πλαίσιο, η οικονομική ανάπτυξη δημιουργεί ένα ευνοϊκό κλίμα σε επίπεδο απασχόλησης και διαβίωσης, συνεπώς αναμένεται να συμβάλλει στη μείωση του φαινομένου του διαχωρισμού.

Επιπρόσθετα, στο υπόδειγμα περιλαμβάνεται και η πυκνότητα του πληθυσμού (density) στις υπό εξέταση πόλεις, η οποία αντανακλά το βαθμό αστικότητας μιας περιοχής, καθώς και το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων των πόλεων της ελληνικής επικράτειας, το οποίο αποδίδεται υπό τη μορφή απόκτησης πτυχίου (degree). Όπως και προηγουμένως έτσι και εδώ δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε με βεβαιότητα τον τρόπο που τα χαρακτηριστικά αυτά επηρεάζουν το χωρικό διαχωρισμό. Ωστόσο πιστεύουμε πως ο μεγάλος βαθμός αστικότητας μάλλον ευνοεί την εγκατάσταση των μεταναστών, καθώς οι απρόσωπες σχέσεις που υπάρχουν στις μητροπόλεις ωθούν τις μειονότητες να αναζητούν τη σιγουριά που αναπτύσσεται στα δίκτυα των ομοεθνών τους τα οποία έχουν χωρική διάσταση, ενώ το υψηλό μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων λειτουργεί αρνητικά στο ρατσισμό και την ξενοφοβία και επιτρέπει την αποδοχή και ανάπτυξη των μεταναστών σε μια περιοχή.

Τέλος, πραγματοποιείται ενσωμάτωση δύο ψευδομεταβλητών, με σκοπό να εισάγουμε για γεωγραφική διάσταση στην ανάλυσή μας,. Η πρώτη εξετάζει την περίπτωση κατά την οποία η πόλη ανήκει στο νησιωτικό χώρο (island), ενώ η δεύτερη την περίπτωση κατά την οποία η περιοχή ανήκει στη βόρεια Ελλάδα (north), όπου η νότια Ελλάδα περιλαμβάνει την Πελοπόννησο, τις Κυκλάδες, τα Δωδεκάνησα και την Κρήτη. Σύμφωνα με τα ανωτέρω, το υπόδειγμα διαμορφώνεται ως:

$$D_{CITY} = c + b_1 * \log RealGDP + b_2 * GDPprim\% + b_3 * GDPsecond\% + b_4 * degree + b_5 * density + b_6 * island + b_7 * north + e_t$$

Κατά την παλινδρόμηση όπου εφαρμόστηκε η μέθοδος OLS προέκυψαν τα ακόλουθα συγκεντρωτικά αποτελέσματα, όπως παρουσιάζονται στον πίνακα 18 και στο παράρτημα.

Πίνακας 21. Υπόδειγμα χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών

Μεταβλητή	Συντελεστής (t-stat)
c	-9.331 (-11.589)
logRealGDP	-0.571 (-2.675)
GDPprim%	-0.236 (-1.611)
GDPsecond%	-0.347 (-3.584)
degree	0.408 (1.787)
density	3.13 (4.723)
island (1-νησιά, 0 – else)	-0.760 (-1.483)
north (1-βόρεια, 0 – else)	0.130 (0.841)
$R^2 = 0.759$	$R^2_{adj} = 0.738$ $F = 14.235 (P=0.00)$

και το υπόδειγμα μετασχηματίζεται ως εξής:

$$D_{CITY} = -9.331 - 0.571 * \log RealGDP - 0.236 * GDPprim\% - 0.347 * GDPsecond\% + 0.408 * degree + 3.13 * density - 0.760 * island + 0.130 * north$$

Για την εκτιμημένη συνάρτηση παρατηρείται ότι ο σταθερός όρος c φέρει αρνητικό πρόσημο και ισούται με -9.331, δηλώνοντας το βαθμό χωρικής ανομοιογένειας, όταν όλες οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι μηδέν. Αναφορικά με τη στατιστική σημαντικότητα των μεταβλητών, εφαρμόζοντας τον κανόνα 2-t, παρατηρείται ότι οι μεταβλητές logRealGDP, GDPsecond% και density είναι στατιστικά σημαντικές και αποτελούν χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν το πρότυπο του χωρικού διαχωρισμού. Συγκεκριμένα, επιβεβαιώνεται η αρνητική σχέση μεταξύ του χωρικού διαχωρισμού και της οικονομικής ανάπτυξης, καθώς μία ποσοστιαία μεταβολή του ΑΕΠ κατά μία μονάδα συνεπάγεται μία μείωση κατά 0.571 στα μεγέθη του χωρικού διαχωρισμού. Αναφορικά με την παραγωγική της οικονομίας

ανά τομέα δραστηριότητας, σημειώνεται ότι η εκτίμηση του συντελεστή της δευτερογενούς παραγωγής είναι αρνητική και σημαντική για $\alpha = 0,05$, δηλώνοντας ότι οι βιομηχανοποιημένες οικονομίες χαρακτηρίζονται από μικρότερο βαθμό χωρικού διαχωρισμού. Κατά παρόμοιο τρόπο, συμπεριφέρεται και ο συντελεστής πρωτογενούς παραγωγής, ωστόσο, η συγκεκριμένη μεταβλητή δεν είναι στατιστικά σημαντική, γεγονός το οποίο συνεπάγεται ότι δε συμβάλλει σημαντικά στην ερμηνεία του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών.

Ως στατιστικά σημαντική εμφανίζεται και η μεταβλητή της πληθυσμιακής πυκνότητας των υπό εξέταση πόλεων, η οποία φέρει θετικό πρόσημο, εκφράζοντας την αναμενόμενη σχέση, δηλ όσο μεγαλύτερες είναι οι πόλεις τόσο περισσότερο χωρικό διαχωρισμό τείνουν να γνωρίζουν. Συγκεκριμένα, από το υπόδειγμα προκύπτει ότι η αύξηση της πυκνότητας του πληθυσμού των πόλεων κατά μία μονάδα, αυξάνει το δείκτη D κατά 3.13. Τέλος, αναφορικά με τις μεταβλητές *degree*, *island* και *north* αυτές κρίνονται στατιστικά ασήμαντες, ωστόσο, επειδή η συμβολή τους ερμηνεύει καλύτερα το φαινόμενο του χωρικού διαχωρισμού για το λόγο αυτό δεν αφαιρούνται από το υπόδειγμα. Γίνεται σαφές ότι η μεταβλητή *degree* θα μπορούσε να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η μόρφωση ενώ θα έπρεπε να συμβάλλει στην εξάλειψη του φαινομένου του διαχωρισμού, αντίθετα εντείνει τον χωρικό διαχωρισμό κυρίως λόγω της εκδήλωσης ανταγωνισμού μεταξύ γηγενών και μεταναστών ως προς τα αντικειμενικά κριτήρια και προσόντα. Για τις ψευδομεταβλητές *island* και *north* προκύπτει η συμφωνία με τα ευρήματα της προηγούμενης ανάλυσης κατά την οποία ο χωρικός διαχωρισμός των μεταναστών πιο έντονος στην ηπειρωτική Ελλάδα, σε αντίθεση με τη νησιωτική χώρα, και στη βόρεια Ελλάδα εν συγκρίσει με τη νότια Ελλάδα.

Ως προς το συντελεστή προσδιορισμού, αυτός ισούται με 0.738, γεγονός το οποίο δηλώνει οι ανεξάρτητες μεταβλητές ερμηνεύουν το 74% περίπου της μεταβλητικότητας του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών σε επίπεδο πόλεων. Επισημαίνεται ότι όσο μεγαλύτερη η τιμή του R^2 τόσο καλύτερη είναι η προσαρμογή του υποδείματος στα δεδομένα του δείγματος. Τέλος, από την εξέταση του κριτηρίου F για την από κοινού στατιστική σημαντικότητα του υποδείματος, προκύπτει ότι $p\text{-value} = 0.00 < \alpha$, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει την ερμηνευτική ικανότητα του υποδείματος, καθώς αποκλείει την περίπτωση κατά την οποία όλοι οι συντελεστές είναι ταυτόχρονα ίσοι με το μηδέν.

Συμπληρωματικά, θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν προκύπτει ζήτημα πολυσυγγραμικότητας, καθώς κανένας συνδυασμός των επιμέρους μεταβλητών δεν εμφανίζει τέλεια γραμμική συσχέτιση.

4.4. Συμπεράσματα

Στο κεφάλαιο αυτό υπολογίστηκε ο δείκτης ανομοιομορφίας (D) και απομόνωσης (I) για 51 πόλεις - πρωτεύουσες των νομών της Ελλάδος και εκτιμήθηκαν οικονομετρικά τα χαρακτηριστικά που επιδρούν στη συγκέντρωση των μεταναστών στις συγκεκριμένες πόλεις, ενώ τα ευρήματα της εκτιμηθείσας συνάρτησης συνάδουν πλήρως με το θεωρητικό υπόβαθρο της οικονομικής και κοινωνικής θεωρίας. Κατά τον υπολογισμό του δείκτη D, τονίστηκε ότι τα μεγαλύτερα μεγέθη διαμορφώνονται για τις πόλεις της Βόρειας Ελλάδας, καθώς όπως είναι εμφανές από την εξέταση των μεγαλύτερων αποτιμήσεων του D, η πλειοψηφία αυτών αντιστοιχεί σε πόλεις της Βορείου Ελλάδος, καθώς και στα ηπειρωτικά διαμερίσματα. Ταυτόχρονα, η πόλη που εμφανίζει το μικρότερο επίπεδο ανομοιομορφίας είναι η Κόρινθος και το μικρότερο δείκτη απομόνωσης είναι η Ερμούπολη. Επιπρόσθετα, οι πόλεις που εμφανίζουν συνδυαστικά υψηλά επίπεδα ανομοιογένειας και απομόνωσης είναι η Αθήνα και το Αργοστόλι. Παράλληλα, όπως προέκυψε από το οικονομετρικό υπόδειγμα ο δείκτης D ως εξαρτημένη μεταβλητή επηρεάζεται σημαντικά από το μέγεθος (πληθυσμιακή πυκνότητα) των πόλεων, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται από την απόδοση του υψηλότερου D στην πόλη των Αθηνών, η οποία θεωρείται ως η πιο πυκνοκατοικημένη πόλη της Ελλάδας με υψηλή συγκέντρωση γηγενών και μεταναστών στο κέντρο της. Τέλος, αναφορικά με την επίδραση των ερμηνευτικών μεταβλητών του υποδείγματος, είναι σαφές ότι η οικονομική ανάπτυξη συμβάλλει στη μείωση του φαινομένου του διαχωρισμού, καθώς εξασφαλίζει υψηλότερο βιοτικό επίπεδο σε γηγενείς και αλλοδαπούς, όπως επίσης και η βιομηχανοποίηση (και ενδεχομένως προλεταριοποίηση) της οικονομίας.

5. Σύνοψη

5.1. Επίλογος

Η μετανάστευση και ο διαχωρισμός που παρατηρείται κυρίως στα αστικά κέντρα αποτελούν μέρος των διαδικασιών του αποκλεισμού στις κοινωνίες υποδοχής, ενώ μέσω των συγκεκριμένων ζυμώσεων αυξάνονται οι κοινωνικές συγκρούσεις, όταν το φαινόμενο της μετανάστευσης και του διαχωρισμού εντείνεται. Η παγκοσμιοποίηση σε συνδυασμό με την διεθνή οικονομική ύφεση ενισχύει το αίσθημα απόρριψης των μειονοτικών ομάδων και οι μελλοντικές εξελίξεις κρίνονται απρόβλεπτες. Οι κυβερνητικές πολιτικές που έχουν υιοθετηθεί από τις χώρες εισροής των μεταναστών, έχουν δημιουργήσει έντονες κοινωνικές διαιρέσεις και χωρική υποβάθμιση, γεγονός που συνηγορεί στην αύξηση της οικονομικής δυσπραγίας, στις παραβιάσεις των ανθρώπινων και εργασιακών δικαιωμάτων, καθώς και στην παρουσίαση των κοινωνικών διακρίσεων ως φυσική διαδικασία.

Οι εξελίξεις αυτές εγείρουν το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας με τις μεταναστευτικές ομάδες να αποτελούν αντικείμενο ερευνητικής μελέτης ως προς τα ζητήματα της ανισότητας και της τάσης της χωρικής κατανομής αυτών σε μία συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας διαπιστώθηκε η συγκέντρωση των μεταναστών στα μεγάλα αστικά κέντρα και σε πόλεις, οι οποίες αποτελούν σημείο σύνδεσης με γειτονικά κράτη μέσω φυσικών συνόρων ή λιμανιών. Για αυτές τις κοινωνίες υποδοχής των μεταναστών, το κοινωνικό σύνολο σε συνδυασμό με τους πολιτικούς και οικονομικούς φορείς οφείλει να καταβάλλει τη βέλτιστη προσπάθεια για τη διαπραγμάτευση μίας ισορροπίας ισότητας των πολιτών και κοινωνικής ένταξης.

5.2. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Η εκτίμηση του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών ερευνητικών μελετών λόγω της κοινωνικής, πολιτικής και πολιτισμικής φύσης του φαινομένου, για το λόγο αυτό προτείνεται η επανάληψη του συγκεκριμένης μελέτης με τη χρησιμοποίηση των δεδομένων της απογραφής του

2011, όταν αυτά είναι πλήρως διαθέσιμα. Η πρόταση αυτή στοχεύει στην απεικόνιση της πραγματικότητας με πιο πρόσφατα δεδομένα και χαρακτηριστικά, τα οποία ενσωματώνουν ταυτόχρονα τις οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις που μεσολάβησαν την τελευταία δεκαετία και επέδρασαν στο μεταναστευτικό ρεύμα, όπως αυτές περιγράφονται από την εκδήλωση της οικονομικής ύφεσης και τη λήψη περιοριστικών οικονομικών μέτρων που διαμόρφωσαν την ελληνική πραγματικότητα.

6. Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

Κόντης, Α., Ζωγραφάκης, Σ., Μητράκος, Θ., (2006). «Οι οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των μεταναστών κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν», *ΙΜΕΠΟ*, Δεκέμβριος, 20.

Κοτζαμάνης, Β., Ντυκέν, Μ.Ν., (2012). «Ο πληθυσμός της Ελλάδας μειώνεται; Μια πρώτη κριτική ανάλυση των προσωρινών αποτελεσμάτων της απογραφής του 2011», *Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων*. Βόλος.

Αρβαντιδής, Π., Δωρής, Γ., (2011). «Λειτουργικές Αστικές Περιοχές: μια προσπάθεια προσδιορισμού της οικονομικής επιρροής των ελληνικών αστικών κέντρων», *Αειχώρος*.

Αρβαντιδής Π., Σκούρας, Δ., (2009). «Μετανάστες και Πρότυπα Χωροθέτησής τους στο Π.Σ. Αθηνών», *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, 14, 32-54.

Αρβαντιδής, Π., Σκούρας, Δ., (2011). «Χωρικά Πρότυπα Συμπεριφοράς Μεταναστών στις Ελληνικές Πόλεις Μεσαίου Μεγέθους: η Περίπτωση του Βόλου», στο Ψυχάρης Γ. και Φώτης Γ. (επ) *Αστική Ανάπτυξη στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση: Τάσεις και Προοπτικές, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Διεθνής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης (IRSA)*, 113-130.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Arapoglou, V.P., (2006). “Immigration, segregation and urban development in Athens: The relevance of la debate for southern European metropolises”. *The Greek Review of Social Research*, special issue 121, pp 11-38

Apparicio, P., Petkevitch, V., Charron, M., (2008). “Segregation Analyzer: Net application for calculating residential segregation indices”, *Revue Européenne de Géographie, Systèmes, Modélisation, Géostatistiques*, 414

Arvanitidis, P., Petrakos, G., Skouras, D., (2013). “Immigrant Location Patterns in a Southern European Metropolis: The Case of Athens” in Klaesson, J., Johansson, B.,

Karlsson, C. (eds.) *Metropolitan Regions: Knowledge Infrastructures of the Global Economy*, Springer, Berlin Heidelberg, pp. 473-514

Arvanitidis, P., Skouras, D., Psycharis, G., (2009). "Immigrant residential segregation in medium-sized Greek cities: The case of Volos" in: Psycharis, G., Skagiannis, P., (Eds), *The context, dynamics and planning of urban development: a collection of papers*, Volos: University of Thessaly Press, pp. 219-244.

Baldwin-Edwards, M., (2005). "The Integration of Immigrants in Athens: Developing Indicators and Statistical Measures", *Mediterranean Migration Observatory UEHR and Panteion University*, Athens.

Barkema, H.G., Vermeulen, F., (1997). "What differences in the cultural background of partners are detrimental for international joint ventures?", *Journal of International Business Studies*, 28: 846-864.

Bauder, H., (2001). "You're good with your hands, why don't you become an auto mechanic: neighborhood context, institutions and career development". *International Journal of Urban Regional Research*, 25 (3).

Bell, W., (1954). "A probability model for the measurement of ecological segregation". *American Sociological Review*, 32: 357-364.

Borjas, G., (1994). "Ethnicity, neighborhood and human-capital externalities". Working paper series 4912. *National Bureau of Economic Research*. Cambridge, MA.

Burton, E., (2003). "Housing for an urban renaissance: Implications for social equity". *Housing Studies*, 18 (4).

Cortese, C. F., Falk, R. F., Cohen, J. K., (1976). "Further considerations on the methodological analysis of segregation indices", *American Sociological Review*, 41, (4), pp. 630-637.

Dosh, P., (2003). "Violence, Spatial segregation and the Limit of local empowerment in Urban Latin America". *Latin American Politics and Society*, 15

Duncan, O.D, Duncan, B., (1955a). "A methodological analysis of segregation indices". *American Sociological Review*, 41: 210-217.

Duncan, O.D, Duncan, B., (1955b). “Residential distribution and occupational stratification”. *American Journal of Sociology*, 60: 493-503.

Duncan, O.D., Cuzzoert, R.P., Duncan, B., (1961). *Statistical geography. Problems in analyzing area data*. Glencoe, Illinois: The free press of Glencoe.

Durston, J., (1998). “Building Social Capital In Rural communities (Where It Does Not Exist)” *prepared for the Latin American Studies Association Annual Meetings*, Chicago.

Flores, C., (2003). “Consequences of residential segregation: Theory and methodology”. *Publications of Public Politics Center*, Pontificia Universidad Católica de Chile.

Holzer, H., (1987). “Informal job search and black youth unemployment”. *The American Economic Review*, 77, (3)

Jahn, J.A., Schmid, C.F., Schrag, C., (1947). “The measurement of ecological segregation,” *American Sociological Review*, 12, pp. 293–304

Jakubs, J.F., (1981). “A distance-based segregation index”, *Journal of Socio-Economic Planning Sciences*, 15: 129–141.

James, D.R, Taeuber, K.E, (1985). “Measures of Segregation”. In Nancy Tuma (Editor), *Sociological Methodology*. San Francisco: Jossey-Bass, pp. 1-32.

Kein, J., (2004). “A pioneer’s perspective on the spatial mismatch literature”. *Urban Studies*, 41, (1).

Kupiszewska, D., Nowok, B., (2005). “Comparability of Statistics on International Migration Flows in The European Union”, *Central European Forum for Migration Research in Warsaw*

Leonard, J., (1984). “The interaction of residential segregation and employment discrimination”. Working paper series 1274. *National Bureau of Economic Research*. Cambridge, MA.

Leitner, K., Lester, S., (2009). “WTO Dispute Settlement 1995–2008—A Statistical Analysis”. *Journal of International Economic Law*, 12 (1), pp: 195-208.

- Lianos, T.P., (2001). "Illegal migrants to Greece and their choice of destination", *International Migration*, 39, (2): 3-28
- Massey, D.S., (1985). "Ethnic residential segregation: a theoretical synthesis and empirical review". *Sociology and Social Research*, 69: 315-350.
- Massey, D.S., (1990). "Social structure, household strategies, and the cumulative causation of migration", *Population Index*, 56: 3-26.
- Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E., (1993). "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", *Population and Development Review*, 19: 431-466.
- Massey, D.S., Denton, N.A., (1988): "The Dimensions of Residential Segregation", *Social Forces*, 67 (2): 281-315.
- Massey, D.S., Denton, N.A., (1993). *American Apartheid; Segregation and the Making of the Underclass*. Harvard University Press.
- Massey, D.S, Gross, A., Eggers, M., (1991). "Segregation, the concentration of poverty and the life chances of individuals". *Social Science Research*, 20, pp 397-420
- Money, J., (1997). "No Vacancy: The Political Geography of Immigration Control in Advanced Industrial Countries", *International Organization*, 51, (4): 685-720
- Morrill, R.L., (1991). "On the measure of geographical segregation". *Geography Research Forum*, 11: 25-36
- Morrill, R.L., (1995). "Racial segregation and class in a liberal metropolis". *Geographical Analysis*, 27: 22-41
- Morrison, P.S., Callister, P., Rigby, J., (2003). "The spatial separation of work-poor and work-rich households in New Zealand 1986-2001: an introduction to a research project," *School of Earth Sciences Research Report 17*, Victoria University of Wellington, Wellington, New Zealand.
- Papaioannou, S., Tsiolis, G., Serdedakis, N., (2008). "Pontian newcomers in Greece, in: Apitzsch, Ursula / Kontos, Maria (Hg.), *Self-Employment Activities of Women and Minorities*, Wiesbaden, S. 170-193.

Park, R. E., Burgess, E. W., McKenzie, R. D. (1925). *The city*. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.

Parsanoglou, D., (2008). "Country Report of Greece, INTI Project: One-Stop Shop: A New Answer for Immigrant Integration?", Hellenic Migration Policy Institute

Reardon, F.S., O' Sullivan, D., (2004). "Measures of Spatial Segregation", *Sociological Methodology*, 34 (1) , 121-162.

Rovolis, A., Tragaki, A. (2006). "Ethnic Characteristics and Geographical Distribution of Immigrants in Greece". *European Urban and Regional Studies*, 13 (2), pp. 99-111

Sabatini, F., Arenas, F., (2001). "Between the State and the Market: Geographical Resonance and Social Sustainability in Santiago, Chile", in Dubois-Taine, G. Henriot, C. (eds.), *Cities in the Pacific Rim; Diversity and Sustainability*. France: PUCA. Also published in Spanish in EURE, 26,79.

Sabatini, F., Cáceres, G., Cerda, J., (2001). "Residential segregation pattern changes in main Chilean cities: scale shifts and increasing malignancy". *International Seminar on Segregation in the City, Lincoln Institute of Land Policy, Cambridge, Mass.*, 25-28.

Saiz, A., (2003). "Room in the kitchen for the melting pot: immigration and rental prices", *The review of Economics and Statistics*, 85, (3) : 502-521

Sandercock, L., (1998). *Towards Cosmopolis; Planning for Multicultural Cities*. New York: John Wiley & Sons.

Sassen, S., (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.

Shiller, N., Basch, I., Banc-Stanton, C., (1992). "Towards a Transnational Perspective in Migration: race, class ethnicity and nationalism reconsidered". *New York: Annuals of the New York Academy of Sciences*, Vol 64 (5).

Stearns, L.B., Logan, J.R., (1986). "Measuring trends in segregation: three dimensions, three measures". *Urban affairs quarterly*, 22: 124-150.

Taeuber K.E, Taeuber, A.F., (1965). *Negroes in Cities*. Aldine Publishing Company, Chicago, IL.

White, M.J., (1983). "The measurement of spatial segregation". *American Journal of Sociology*, 88: 1008-1019.

Wong, D.W. S., (1993). "Spatial indices of segregation". *Urban Studies*, 30: 559-572.

Παράρτημα

Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής με τον πληθυσμό αναφοράς να αντιστοιχεί στα δεδομένα της απογραφής του 2001, ενώ τα οικονομικά στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν αφορούν ως το 2011.

Το στατιστικό πρόγραμμα που χρησιμοποιήθηκε είναι IBM SPSS Statistics 19 και τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης παρουσιάζονται ακολούθως:

Variables Entered/Removed^b

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	vor, πτυχιούχοι, b%, density, nisia, a%, log GDP	.	Enter

a. All requested variables entered.

b. Dependent Variable: DS-CITY

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	F	Durbin-Watson
1	,871 ^a	,759	,738	,032348001629	14,235	1,792

a. Predictors: (Constant), vor, πτυχιούχοι, b%, density, nisia, a%, log GDP

Correlations

		DS-CITY	a%	b%	log GDP	density	πτυχιούχοι	nisia	vor
Pearson Correlation	DS-CITY	1,000	-,099	-,028	-,045	,139	,157	-,129	,229
	a%	-,099	1,000	-,377	,279	-,085	-,164	-,100	,153
	b%	-,028	-,377	1,000	,219	,150	,141	-,088	,117
	log GDP	-,045	,279	,219	1,000	-,168	,766	-,132	-,159
	density	,139	-,085	,150	-,168	1,000	-,121	,038	,155
	πτυχιούχοι	,157	-,164	,141	,766	-,121	1,000	-,154	,068
	nisia	-,129	-,100	-,088	-,132	,038	-,154	1,000	-,206
	vor	,229	,153	,117	-,159	,155	,068	-,206	1,000

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,796	,374	-,9331	-11,589	,096
	a%	-,025	,021	-,236	-1,611	,250
	b%	-,143	,098	-,347	-3,584	,617
	log GDP	-,329	,106	-,571	-2,675	,120
	density	,592	,227	3,130	4,723	,605
	πτυχιούχοι	3,11E-4	6,442E-7	,408	1,787	,081
	nisia	-,018	,011	-,760	-1,483	,478
	vor	,009	,006	,130	,841	,405

a. Dependent Variable: DS-CITY

Κατά το Independent Samples Test, προκύπτει ότι $\text{sig} > \alpha = 0,05$ οπότε και θεωρούμε ότι οι διακυμάνσεις είναι ίσες.